ANDREAS HAUKLAND

FLO OG FJÆRE

GYLDENDAL NORSK FORLAG OSLO MCMXXIX

Av ANDREAS HAUKLANDS VERKER er følgende bøker oversatt og utgitt på fremmede sprog:

Bonsaks fortællinger, tysk. — *Ol-Jørgen*, tysk, hollandsk, ungarsk. — *De store skoge*, tysk, fransk, russisk. — *Havet*, tysk, fransk, russisk. — *Nybyggerhistorier*, tysk, ungarsk. — *Ormungerne*, tysk, ungarsk. — *Eli Svartvatnet*, tysk, fransk. — *Elg*, tysk, ungarsk. — *Nornene spinder*, tysk, engelsk, hollandsk, ungarsk, lettisk. — *Helge den unge*, tysk. — *Vikingefærden*, tysk. — *Svik og sverd*, tysk.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades i maj 2011 vid norska Nasjonalbiblioteket, varifrån de scannade bilderna och OCR-texten i november 2014 kopierades till Projekt Runeberg för att kunna korrekturläsas.

I Som en lang og kroket arm bøier fjorden sig inn i landet. Garder og fiskerstuer ligger inne i hver vik langs fjorden. Innerst inne har den et høit og stupende bratt fjell på ene siden, og på andre siden en stor og flat sandmo. Og bak moen løfter sig ås bak ås, med bygder og daler mellem åsene. Rett inn for fjorden åp* ner sig en bred dal. En stor elv stryker gjen* Rem dalen. Ved flo sjø går fjorden helt op til første foss i elven. Elven ligger da bred og stille, som en fjordarm, mellem fjellet og moen. En tverelv skjærer moen i to, så den innerste halvdel stikker ut som et nes, ved åmotet. Len* ger ute stikker et annet nes, en liten bergrygg, ut i fjorden, med en bred og dyp bukt på hver side av neset. Der er skog på alle åser og i alle lier, skogen ruller for synet som tunge, mørke bårer ned mot gårdene, engene og åkrene i liene. Og inn over den åpne og brede dal blå* ner det, som et umåtelig blånende hav av skog, med storelven som en glitrende månebro i skog* havet. B i i 'i o6 Fra en liten stue på moen stiger en halvgam* mel kvinne ut over dørstokken. Hun står litt og likesom værer og kjenner på draget i luften. — Dæ flør, mumler hun hen for sig, som til sig seiv bare. — Dæ flør! To unge piker kommer frem i døren, står en stund

stirrer ut over fjorden, drar så tør* klærne frem over pannen og går langsomt ned mot sjøen, der tverelven møtes med storelven, så Moen spisser sig til et nes. Den ene er lyshåret, hun er fin og smekker, hun er mest bare barnet ennu, har slett ingen bryster under det grove kjoleliv. Tørklædet skygger over en bred panne, nesen er smal og litt krummet. Underleben er fyldig, men uten stor rødme. Heller ikke i kinnene er der noget rødt som blusser. Hele det smale ansikt er blekt, litt grålig. Men det ser én bare når hun øinene. Og da legger de lange vipper en enda gråere skygge over det bleke ansikt. Som hun nu går der, med åpne øine, ser én bare øinene. Store og blå fyller de likesom hele an* siktet, og kommer én i møte, som to himmel* blå lys, svevende gjennem rummet. Hun har små og smekre føtter. Og hun går ikke på dem. Det er mer som om hun alltid danset hen over jorden. Hun har tretøfler på føttene. Og for hvert skritt bøier hun foten med en rytmisk vuggen inne i tøflene. Og ryt*7 men vugger videre op gjennem benet, gjennem hele den vidjemyke, barnslige kroppen. Står hun stille synker hun litt sammen til den ene side, som i tretthet, som for å lene sig til noget, svak og maktløs. Seiv lyset i hennes blå øine kan da likesom slukne. Og alt synes da for tungt for henne, det hun har i hendene, ja endog klærne og kroppen, så den som ser henne strek* ker armene ut for å hjelpe henne, og ta fra henne, og bære det hun har i sine hender. Så smiler hun, med et fraværende, drømmende smil. Øinene lyser igjen. Og når hun så rører på sig er det atter som skulde hun til å danse, som var der i henne et opdemmet veid av ryt* mer, som løsnet og vugget gjennem hvert ledd i hennes legeme. Hun er ikke snarrådig, står alltid litt fortapt over for alt nytt som møter henne. Først lenge efter, når det forlengst er sunket til bunns i henne, det hun skulde svare på, dukker det op igjen. Plutselig, uten at hun bevisst har tenkt på det, står alt klart for henne, så liketil, så soleklart, at hun da ikke begriper hvorfor hun ikke kunde sagt sig seiv og de andre det straks. Hun heter Elen Anna, og er på femtende året. Far hennes heter Anthon og er fisker. Moren heter Ane. Hun har vært gjeterjente på en gard oppe i stordalen fra hun var ti år, Elen Anna. Nu er hun hjemme en stund, for å gå for presten.8 Når hun er konfirmert skal hun igjen ut å tjene som voksen taus. Søsteren, Liti Ane, er et år eldre og blev kon* firmert i fjor. Hun er mørkhåret, og har brune øine. Også ansiktet er mørklagt. Hun er ikke fregnet, men der er som et svakt kruttstenk over hennes an* sikt. Hun er bredskuldret og sterkbygget. Kjolelivet strammer over brystene som er runde og fyldige. Hun er ennu ikke seksten år. Men der er en voksen kvinnes hete i hennes ansikt og hennes øine. Og det er som bølger der om henne en het dåm av kvinne. Hun krummer ofte lebene, bretter dem litt fra hverandre. Og enda hun ennu ingen dun har på overleben er der som en mørk skygge om munnen. Hun går på jorden, hun danser ikke. For hvert skritt hviler hele kroppen på foten og det kraftige benet, som en søile. Hun er snarrådig, kjapp i munnen og rapp til å svare for sig. Og hun er glemsom, bunnfel* der ikke noget, som siden kan dukke op og lyse i hennes sinn. Hun lever i nuet. Hun har ondt for å lære av bok, og kan så dårlig lese at det bare var så vidt hun slapp frem til konfirma* sjonen. Ordentlig skole har ikke nogen av søstrene gått i, for der er ingen. Skinnfeld*Jo har lært dem og de andre unger, i de få stuer på moen, å stave og legge sammen. Resten fikk de lære9 sig seiv. Elen Anna har lært sig seiv å skrive og lese skrift. Ane kan ikke skrive og sørger ikke over det. Også Ane har vært borte hos fremmede fra hun blev så stor at hun kunde begynne å gjete. Nu tjener hun som taus på Rosvold, og er bare hjemme på besøk et par dager. De to piker stanser ved et langt og lavt båt* naust ned ved fjæren, står litt og støtter ryg* gen mot naustveggen og skubber tretøflene frem og tilbake i den fine sand, til der er to dype furer foran hver av dem i sanden. Nu og da løfter de hodene og stirrer lang* synt ut over sjøen. Der ligger som et vatret, glinsende klæde av lys halve fjorden ut over. Den andre halvdel ulmer av mørke, svart som en bunnløs avgrunn ligger den i skyggen av fjellet. Midtfjords kommer en båt roende innover. Årebladene på den ene side av båten løftes og svinges som et blinkende speil i lyset. Den an* dre åren svever bare korte nu som en svart vinge over avgrunnen, og blir så borte i dypet. Mør* ket og lyset deler båten på langs, så det er som kom der en halv båt, med bare sin egen skygge som den andre halvdel, roende innover fjor* den. Pikene ved naustet stirrer en stund på båten, letter så ryggene fra naustveggen, retter sig og går lenger ned i fjæren. Stranden er fast som10 et sandstrødd gulv å gå på. Den fine grå sand knaser og gnisler under tretøflene. Elven stryker tungt langs stranden, små evjer legger skumtotter inn på fjæren. Utenfra kommer fjorden stigende, møter el* ven og likesom demmer den op. Og det er som skyter de rygg ved møtet, både fjorden og el* ven, som to uhyrer som har slått pannen sam* men i strid om makten i verden. Elven, den lange smidige, den aldri hvilende, kommende fra de veldige vidder, de uhyre skoger, og fjor* den, tungt sigende inn fra det endeløse hav. Fjorden, med all havets tyngde i sig, viker ikke, tar

endelig elven likesom på sin nakke, løfter den, og siger lenger og lenger innover, bærende elven på sin brede rygg, fyller oset, og skyller inn over den fine sand i fjæren og op til båt* naustene, og legger en rad av mangefarvede maneter langs stranden. Som store uthvelvede øine glaner de i vannskorpen, som er fjorden et tusenøiet uhyre som ligger og stirrer inn over landet. Da er de to piker veket tilbake for floen, lang* somt, skritt for skritt, gått et skritt baklengs hver gang floen nådde op til tøffelsnutene, og såler og heler begynte å synke ned gjennem den våte sand. Og mellem hver gang de vek har de stått en stund og moret sig med å kaste små, flate stener ut over oset, bøiet sig, siktet og kastet,11 og når stenen så danset bort over vannskor* pen ropte de: — Far, mor, søster og bror . . . alle mine venner! Det er så lenge siden de har lekt sin barn* doms lek der ved stranden. De tretner ikke, blir mer og mer ivrig, kappes om hvem som kan få stenen til å hoppe hele regien til ende, både: far, mor ... og alle mine venner! Båten ute fra fjorden kommer nærmere og nærmere, båret av floen glider den hurtig inn i oset. Da den legger til ved stranden har pikene sluttet sin lek, og står og venter, strekker sig på tærne i tøflene for å nå til å kunne se inn i båten efter fangsten. Da båtkjølen skurer mot sanden griperl de •med fire ivrige hender efter dreggen som hen* ger i stavnen med to klør ut over ribben, tar den mellem sig og bærer den op om flo* målet. Far deres inne i båten legger inn årene, tør* ker sig med handbaken over pannen, drar lang* somt de utstrakte, stivnede ben til sig og løfter kroppen tungt i været, stiv og støl av roingen og den lange sitten krum på toften, står en stund kroket, retter sig litt efter litt ut, til han står helt opreist, lang, med hendene hengende, svære og brunbarkede, ned mot lårene. Pikene tar fatt i båtripen, på hver sin side av stavnen, og drar båten lenger inn på fjæren,12 drar den inn i små rykk, så faren blir stående og svaie frem og tilbake inne i båten. — No får dokker bie lite grand, sier faren, og bøier sig og begynner å kaste fisk inn på stranden. Da slipper de to båtripene og gir sig til å samle sammen fisken og legge den i dynge. Elen Anna tar en fisk varsomt op og bærer den på sine to flate hender, og legger den på dyngen, som la hun et barn fra sig. Så løfter hun begge hender op til ansiktet og suger inn den ramme dunst av fisk og sjø. Hun lukker øinene i det samme, og for hennes indre syn stiger frem et veid av minner fra hennes barndoms liv og lek ved stranden. Alle årene hun har levet oppe i dalen viker fra henne. Hun er barn igjen, og plasker i sjøen, den salte dåm strømmer imot henne, små bårer slikker om de nakne legger, hun går og vaier med stakken løftet, så hun er naken helt op til skrevet. De store maneter kommer flytende som omvendte skåler. De skifter ustanselig form, trekker sig sammen så midten skyter op som en rund kule, mangefarvet som en såpeboble, i vannskorpen, og vider sig igjen ut og ligger og bølger med kantene som store blad som vifter i vinden. Hun står og stirrer på dem, til de lange fang* trader svir hennes bare ben, så hun med et hvin slipper stakken og dyndvåt til langt op på lårene springer tilbake til stranden.13 Det er lenge siden. Men hun lever det op igjen, som var det i denne stund, nu hun står der og ånder inn dunsten av fisk og sjø fra sine løftede hender. Da hun igjen åpner øinene og ser sig om med et fraværende, drømmende smil over ansiktet, da er hver eneste fisk lagt i dynge. Det har Ane besørget. Rapp med hendene, hurtig i vendin* gen har hun plukket sammen fangsten like fort som faren kastet den ut av båten. Og hun er ikke engang blitt vår at søsteren stod der som bortkommen, uten å ta sig noget til. Hun bare strevet med sitt, uten å heftes av drømmer og minner. Og hun trengte ikke hjelp til det. Med to småkveiter i nevene skrevet faren ut av båten. — Der e ei korg der inne, sa han og nikket mot naustet. Og Ane sprang, rappfotet, med tøflene klap* rende mot helene, avsted og hentet korgen. Litt efter vandret de alle tre op mot stuen, faren foran slepende med sig de to småkveiter. De brede spoler strøk over gresset så der lå et slimet far efter dem som efter en kjempesnegl over det stive gress langs stien. Bak ham gikk de to søstre med fiskekorgen mellem sig. Moren åpnet døren for å se om de snart kom. I det samme hørte de en svak sus av vann som sydet i ild.14 Moren blev borte inn i stuen for å redde kaffekjelen som kokte over i gruen. Envarm duft av kaffe strømmet mot dem fra den åpne dør. Og moren kom igjen frem i døren og bød dem til bords. De fikk komme inn straks og tan mens 'n var nykokt, sa hun. Og de la fra sig det de bar på. Faren tørket neven på broken, tok skråen ut av munnen, ha* let en messingdåse op av vestelommen og la skråen i den, og spyttet langt ut fra sig, bøiet så sirr lange kropp i bue i den lave døråpning og skrevet inn over dørstokken. Stuen var liten og lav. Vegg og gulv og bord og benker var hvitskuret, og gulvet strødd med snehvit skjellsand. Alt var skinnende hvitt. Bare peisen, i det ene hjørne, stod som en svart skygge, glinsende svart av sot, med den ulmende glohaug som et uhyre gloende øie på gruen. Det hvitskurte klaffbord var slått ut, og stod og gjorde sig bred og mektig i den lille stue. Kaffekjelen dampet midt på bordet, og der lå en stabel av flatbrød

og hjemmebakte kaker, og Bergenskringle lå der i små dynger. Og en smørskål stod der, liten og likesom bortgjemt mellem all tørrmaten. Smørskålen, kakene og Bergenskringlene stod alltid på bordet ved siden av kaffekjelen når faren kom fra fiske. Men der blev ikke spist15 meget av det. De skulde ha fersk fisk og pote* ter til kvelds. Så de trengte ikke å mette sig med det de nu hadde for øinene. Det var mest som skuebrød å regne for. Litt festlig, om så bare for øiet, skulde der da være når han kom sliten og trett inn fra sjøen. Søstrene delte en kringle mellem sig og åt den til kaffen. Også faren delte en, men moren skjøv sin halvdel fra sig: — Han måtte da ha så meget som en hel kringle. Det var da ikke for meget for en vok* sen kar, sa hun. Kaffen skjenkét hun op i store spylkummer, og la et stykke «klumpsukker» bort til hver spylkum. De tok klumpene og suget på dem mens de blåste på kaffen, og slubret den langsomt i sig. Moren blev først ferdig og gikk ut og så på fangsten. Da hun kom inn igjen stod hun litt og så på døtrene, om de var klædd på til å gå bort, ret* tet på håret og klærne deres. Og sa så at de skulde ta den største av kveitene og gå opover til prestegården og gi prestefrua den. De klarte nok å bære den mellem sig, sa hun. Faren hadde stoppet pipen. Nu reiste han sig fra bordet og gikk bort til gruen og karret frem en liten glo og fikk den inn på den rå blad* tobakken, såtte sig på peiskanten til å suge på pipen.16 Han sa ikke noget, satt bare og suget, så kinn* bakkene stod ut som store knuter i ansiktet på ham. — Om de kunde bære den! sa Ane — De kunde bære hver sin. Skulde de ikke gi prestefrua begge to? sa hun. Faren tok pipen ut av munnen, satt og så på datteren og lo stille. En varm og blid godhet lyste ut av hans øine som var blassblå, likesom utvannet av sjø og vær: — Den Ane, den Ane! Hun var da lik sig seiv. Hun vilde helst gi bort alt hun hadde. Bare hun ikke traff nogen som var stakklaus. For da gav hun vel bort stakken så hun blev gående klælaus å spjåka! Der var mer godmodig erting enn spott i rø* sten. Og øinene var så fulle av varm glede, som satt han og var forelsket i den godhjertede datteren. — De kunde da ikke ete op mer enn den ene kveita, sa moren: — Ikke større hushold enn der var hos pre* sten, sa hun. — Nei, han trodde ikke det han heller, sa fa* ren og gav sig igjen til å suge på pipen. — Så tek vi den største da, sa Ane og gikk ut. Elen Anna fulgte stille efter. Der ute tømte de korgen. Og la så kveiten17 i den, tok den mellem sig og begynte å gå op mot prestegården. De gikk oppe på den høie elvbakke, langs tveråen. Nu, ved flo sjø, var elvoset bredt som en liten fjord nede ved åmotet. Men lenger oppe smalnet åen, til den mest bare var som en bekk å regne for, sammenlignet med storelven. Og der oppe var der en liten bro over åen. Kirken og prestegården lå på andre siden av Tverå. Det klang som tramp på en låvebro, da sø* strene trådte ut på broplankene. Da lo de og gav sig til å småspringe, tram* pende med tretøflene over broen. Og mens de sprang svingte de korgen mellem sig som en gynge. De svang den så kveiten rett som det var holdt på å fare ut over korgkanten. Og hver gang ropte de: — Der fer ho i elva! Latteren stanset med et lite hikst. Og de for sammen i skuldrene, med en liten grøssing av angst. Men straks efter lo de enda høiere og svin* get igjen korgen, og trampet i plankene så det runget over åen. Da de vel var over broen og nærmet sig pre* stegården stilnet latteren. De gikk mer og mer langsomt. Et forlegent alvor la sig over deres miner. 2 — Flo og Fjære.18 Det var så lenge nu, siden de sist gikk til prestegården ... i slikt ærend. — Om hun var like blid og snild, prestefrua? spurte Ane, og så på søsteren. — Hun var visst det, trodde hun, visste ikke riktig, sa Elen Anna: — Hun hadde mest bare truffet presten når hun var der til overhøring, sa hun. Ane så alvorlig på henne, og med dyp med* ynk i alvoret: — Om han var svært streng i år og? spurte hun. — Han var blitt så dårlig på hørselen, sa Elen Anna: — Og han vilde ikke være ved det, og spurte aldri op att. Så, når det var nogen som ikke kunde svare for sig, så stod de bare og mum* let noget med munnen. Og da nikket presten som om han hadde fått rett og riktig svar, sa hun. — Det var ikke farlig å gå til konfirmasjon i år da, sa Ane: — Hun angret på at hun ikke hadde ventet et år, sa hun. — Å, det var visst ikke noget å angre på, sa Elen Anna i dypt alvor: — For det var ikke som det skulde være ved øverhøringen i år. Det var både synd og skam, som de bar sig ad mange av de store guttene, sa hun, de stod og holdt ap med presten, og19 svara så rent bort i natta, at de andre blev helt blå i ansiktene av å stå og holde på latteren. — Var han da blitt stokkdøv, presten? sa Ane i stor undring. Så lo hun, og øinene tindret: — Hvad sa guttene? Hvad sa de? ropte hun. Og der gikk skurer gjennem henne av kåt lystighet. Hun lo så hun måtte slippe korgen. Også Elen Anna slapp sin ende. — E kan kje få dæ ut om tennene mine, sa hun. — Å sei da! Sei da! sa Ane. Og blodet bru* ste som en brun brand i kinnene hennes. Hun stod med bølgende barm. Og lebene krummet sig svulmende og grådige, så de hvite, sterke tenner skinnet i det mørklagte ansiktet. Også Elen Anna blev rød, en matt rødme bredte sig over kinner og panne, og nedover

halsen. — E kan kje sei dæ! sa hun. Og nu lo også hun, lo skamfull og forlegen. Og hun så ikke på søsteren. Da tok Ane henne om begge skuldrene og skaket henne: — Du unge! Du unge! ropte hun, og lo så hun krøknet og tårene haglet ut av øinene på henne. Hun la sin våte kinn inn til søsterens, stod kroket. Og rygg og skuldre bølget av latter.20 Da smittet kåtheten over, og Elen Anna lo så hun måtte legge armene om søsteren og holde sig fast. — Å — no bløit e stakken! ropte Ane og ret* tet sig i været og så nedover sig, med latter* tårer dryppende fra øienhårene. — Dæ e ondt å halda, dæ ein ikkje har i næven! sa hun og lo igjen . . . over uhellet. Men straks efter var hun helt alvorlig, tørket væten av ansiktet og tok efter korgen. — De fikk se til å komme sig til gards, sa hun. Alvorlige, uten et glimt av latter i øinene, nådde de prestegården. Der var ikke et menne* ske å se ute. Langsomt gikk de over tunet, litt vaklende, som satt der nogen og så efter dem fra vin* duene. Inne i bislaget foran kjøkkenet stanset de, stod og skubbet til hverandre med korgen, ingen vilde gå først inn ad kjøkkendøren. Så hørte de tunge trin mot gulvet innenfor. — Dær kjem nokken, sa Elen Anna lavmælt og forsakt. Da rettet Ane sig: — De skulde ikke stå der som om de skam* met sig, og ikke turde gå inn, sa hun lavmælt som søsteren, men fast og rolig i røsten og tok efter klinken og åpnet døren. Og med korgen mellem sig steg de efter hverandre inn på kjøk* kengulvet.21 En tjenestejente holdt på med å skure en gryte borte ved gruen. Det lød som stod nogen og skar tenner inne i skorstenen. — God dag, og Guds fred! sa Ane, høimælt. Jenten snudde sig. Hun var halvgammel, stor og sterkbygget. — Er det framman folk ute å fer! sa hun. Hun la skurekluten fra sig, tørket hendene på forklæet, og steg nærmere, tung i gangen så det knaket i gulvplankene. — Dokker kjem med fersk feskl Er'n fiskar, far dokkers? Kve 'n heite? — Anthon, sa Ane. — Så kjen e 'n. Og mor dokkers og. Men de ha e kje sett før, sa jenten og så lenge på Ane: — Du er voksen taus, mest å sei, kor garn* mel er du? — E bi seksten te hausten. — Kvar er du? — E tjen på Rosvold, sa Ane. Jenten så på Elen Anna: — Å du, du går for presten. E ha sett de før her på gardn. Så senket hun røsten, men hadde ondt for å tale lavt, så det lød mest som en tung knur* ring: — Er du dårlig te å lese, ette som du kjem med gåva te prestgardn, før du har vore på kirkegolvet?22 Elen Anna blev rød helt op til hårfestet. Hun sa ikke noget. Ane så på henne, og så hun var våt, som av gråt, i øienhårene. Da luet der en mørk, harmfull brand i øinene på Ane: — Ho kan både lese og skrive, sa hun: — Ho kan boki si, både att og fram. Dæ bi kje nokken, som kan hamle op me ho på kirke* golvet, dæ veit e. Jenten glante en stund på Ane. Så sa hun: — Dæ høres då mest ut, som det er du som må svara for ho. De er då kje mål i ho. Å ho må då svara sjøl, når ho står for presten. — Dæ skjell vel kje de, sa Ane sint. — Nei, dæ gjær ikkje det, sa jenten god* modig. — E ska sei de, sa hun og bøide sig, fortro* lig hviskende mot Ane: — Her går for presten i år en stor og lang glunt, e veit ikkje kor gammel han er. Di sei, han kan kje lese meir hel eit ban. Og igår kom far hans med ein heil kalvskrott te frua. Og for den kalvskrotten trur e glunten slepp fram, sa hun og gren. Og den svære kroppen skaket i stille latter. Plutselig sa Elen Anna, som om hun først nu blev sig bevisst hvad de talte om: — Ane og e ha båret fisk te prestegardn frå23 vi blev så store at vi kunde krabbe over dør* stokken. — Berre spør prestfrua, sa hun, het i kinnene av iver. Og all forlegenhet var som strøket av henne. — No hør e ho, no kjem ho! sa jenten og gav sig til å skure gryten. Små lette trin lød inne fra stuen. Det gnislet i dørlåsen, døren åpnedes og en liten, smekker, gråhåret og sortklædd kvinne kom trippende inn i kjøkkenet. — Jeg syntes jeg hørte her var fremmede, sa hun og så på pikene. Hun rørte hendene, som for hun med fing* rene over en masse ting på engang, og trippet over gulvet og bøide sig over korgen. — For en deilig fisk, sa hun og løftet på kveiten: — Bevare mig vel, så tung den er — ta den, du Dordi — og den har I gått og båret på helt nede fra sjøen. Hun trippet bort til veggen, tok et grovt håndklæ og tørket slimet av hendene. Dordi tok kveiten og slengte den med et klask ned på kjøkkenbenken. Fruen trippet tilbake til pikene: — Ja, jeg trenger ikke å spørre hvem den er fra. Jeg skulde tro jeg kjenner dere. Men nu er det lenge siden I sist var her med fisk. Har I bare den korgen? Har I ingen løp eller dall24 med? sa hun rapp i mælet, og blev ved å be* vege hendene som i stor travelhet. — Både Deres far og Deres mor har vært her med fisk, siden I for hjemmefra ... I måtte jo tidlig ut å sørge for Dere seiv, som rimelig er . . . flinke piker . . . fersk fisk kommer vi visstnok ikke til å mangle i prestegården så lenge far Deres har heisen og der er fisk i fjor* den. Men . . . har I virkelig ikke en løp eller dall med? blev hun ved, og de blanke, gamle øine lette rundt alle veggene, som ventet hun der å se det hun lette efter, og armene blev ved å bevege sig som famlet hun ivrig og tålløs om sig i mørke. — Dordi, ta ned den store dallen der! sa hun og pekte på en hylle, og stemmen var skarp og bydende. Dordi strøk fiskeslimet av hendene på for* klæet, strakte sig

langsomt og tregt op mot hyl* len, tok dallen og såtte den ned på gulvet, tungt, så det lød som et tramp i plankene. — Ta den, du Ane, sa fruen, og gikk med små hurtige skritt mot ytterdøren. — Kom så, sa hun og vinket på pikene. Og de fulgte, ordløse, men uten undren. De visste fra før hvor hen det bar. Hun gikk så fort, den gamle kvinne, at de to måtte skynde sig og næsten småspringe for å holde følge med henne over tunet.25 — Hvad er det nu I trenger mest til? sa fruen, da de stod inne på stabburet. — Vi ska då kje ha nokko for den småkveita, sa Ane. — Det har jeg hørt før, sa fruen: — Den som er fattig, har alltid noget å gi bort. Hadde bare den som er rik også noget å gi, så led vi ikke nød nogen av oss. — Se her, sa hun og løftet lokket av en stor melbøle. Bølen var full av mel, grønt og grått som kli, mest bare såer. — Det er malt av korntienden fra de rike* ste bøndene, sa hun og slo lokket igjen så det skrall mellem veggene. — Kom hit med dalln, ropte hun og åpnet lokket på en annen bøle: — Dette her er vokset på småfolks jord. Småfolk gir det beste de har, sa hun og gav sig til å øse mel i dallen. Da dallen var halvfull la hun lokket på. — Ta den nu med dere og bli med inn igjen, sa hun og kavet med hendene og skyndte på dem. Ane tok den, og da den var for tung til å bære i en hand løftet hun den op i fanget og bar den slik, småspringende bak efter fruen over tunet, tilbake til kjøkkenet. Elen Anna fulgte stille med. Det gikk så fort alt sammen. Ane tok så resolutt de tak som26 skulde tas, at hun blev likesom helt til overs. Inne i kjøkkenet trippet fruen frem og til* bake ivrig og rastløs, som om hun hadde ild under sålene, og fylte dallen med bakverk. Da den var helt full kommanderte hun, kort og skarpt: — Slå pinnen i, Dordi! Dordi bøide den svære kroppen, såtte pinnen i hullet og slo den inn med et tungt dask med handloven. — No setfn, sa hun, rettet sig og løftet på dallen. — Dordi, finn en stav ute i gangen, så de kan bære den mellem sig, ropte fruen og stod på et sted og trippet av iver. Begge søstrene steg frem til henne og takket. — Ikke noget å takke for. Hiis hjemme! Og takk for fisken! Da de hadde sluppet hennes hand, stod hun og kavet ut for sig med hendene, som vilde hun jage dem på dør. Men da de vel var ute av døren sprang hun efter: — Gud velsigne dere, begge to! ropte hun — Flinke piker! la hun stille til. De to søstre vandret hjemover med den fulle, tunge dall hektet inn på en kjepp mellem sig. Korgen drog Arie efter sig i venstre hand. Men da de var kommet ut av tunet slengte hun kor* gen op på hodet, så den hang nedover ryggen.27 — Du sviner dig til, sa Elen Anna. — Pytt, e kan vask tørklæ når e kjem heim, sa Ane. De stanset igjen midt på broen, såtte dallen fra sig og stod en stund med armene støttet mot rekkverket og så nedover oset. Sjøen vari feilingen. Oset var smalnet inn. En bred, blå* grå fjære bredte sig og blev større og større på den bortre siden av Tverå, åen skrumpet inn, drog sig sammen og gikk mer og mer smal og strykende under den bratte elvbakke på andre siden. Borte på den flate strand gikk nogen hvitgrå måser og fanget småkrebs i vannpyttene. Det lakket til kvelds. Fra åsen bak kirken lød bjelleklang og raut av krøtter i kveldingen. Hele fjorden lå svart i skyggen av fjellet. Og moen fløt sammen med storelven, som et svart flak under det ruvende, mørke fjell. Men over åsene bak moen lå der som store, vide flaker av lys. Skogen skred ned over liene, med toppene glødende i kveldsolen, og treleggene ved roten vadende som svarte føt* ter i skyggen. Kveldvinden kom lett strykende nedover fra Stordalen og bar med sig en mur* rende dur fra elven, som fra en kvern som rna* ler. Det ulet oppe i Trangskaret ... det lød som stod nogen der oppe og strøk med fing* rene langs kanten av en umåtelig glassklokke. Elen Anna stod og lyttet efter låten.28 — Det blir vind til natta, sa hun. Hun skuttet sig i kveldskjøligheten og det kolde drag fra åen: — Skulde de ikke gå nu? — Du frys, trur e? sa Ane og så voksent ømt på søsteren. — Lite grand. — Så går vi. Da de hadde gått en stund, og en lett, varm rødme bredte sig over ansiktet på Elen Anna, sa Ane: — E frys aldri. Elen Anna gikk en stund, likesom fortenkt, forsunken i sig seiv. Det varte noget før hun svarte. Så sa hun, og 10, en liten klokkeklar latter: — E frys ikkje e heller ... no. Moren hadde kokt potetene og hengt fisk* gryten på varmen da de kom hjem. Hun tok straks dallen og gav sig til å plukke op bakverket, så hun kunde nå ned til og se og smake på melet. — Det var så velsignet med det, sa hun: — Det den ene ikke hadde, det hadde den andre. Så de fikk alle sammen det de trengte, enda der knapt fantes det som penger het i byg* den. Hun hadde ikke hatt en skilling mellem fingrene på år og dag. Men enda hadde de aldri vært hverken klælaus eller matlaus. Aldri hadde prestfrua bydd henne penger, og ikke andre29 heller, som hun bar fisk til. Og prestfrua hadde sagt en dag at hun hadde glemt hvordan en skilling så ut. Presten får tienden i natur hadde hun sagt. Hun gikk ut i kamret og tømte dallen. Da hun kom inn igjen blev hun ved: — E veit heller ikkje kva vi ska med pengæ, når vi får alt vi treng, bare vi bær fiskjen åt di som ikkje fiske sjøl. Treng vi en mjølke* bkvæt så får vi 'n der di har. Og bær vi ei bør kveitrækling bort te en gard, så får vi et

sau* lår eller ty til en stakk med oss heimatt. — Sjå her, sa hun: Her om dagen fekk e ei heil korg med ull for et kvarter saltsei. No ska e spinn og bett våtta og hosa åt kam. Så lenge Vår Herre ikkje tørn fjor'n for fesk, bi ikkje vi hverken klælaus eller matlaus. Hun snudde sig til gruen og løftet fiskgryten av skjellingen: — Nu fikk de sætte sig til bords, og få sig kveldsmat. Der stod en seng ved den innerste vegg. Og under framglaset var der en lav benk. Da de hadde spist slo pikene benklokket op mot veggen og drog ut underdelen av benken så den bredte sig som en bred seng i stuen. De la sig i benken, og lå lenge og lyttet, om far og mor var sovnet. Og da de hørte de jevne, litt durrende ande*30 drag, fra de sovende borte i sengen, la Ane ar* mene om Elen Anna og drog henne tett inn til sig og talte med munnen like inn mot øret på søsteren. — Om Elen Anna hadde fått sig en kjære* ste der hun tjente? spurte hun. Elen Anna stirret med store, undrende øine ut i den halvlyse natt: — Nei, åndet hun ut, knapt hørbart: — Enn du? — Å ... e ha hatt ein . . . lenge, sa Ane. Og hun la brystet inn over søsteren, lå med halve kroppen over den spinkle søster og knu* get sitt kinn mot hennes: — E dæ ingen som ha gjort dæ med de? sa hun hett hviskende. — Nei, sa Elen Anna og stønnet under sø* sterens tunge, hete legeme. — Ha då nogen . . . han gjort dæ . . . med de? sa hun og hakket tenner, dirrende i hvert ledd. Og øinene stirret ut for sig, som så de inn i en ny og ufattelig verden. — Ja ... ja ... ja, sa Ane og var ru og brennende het i røsten. Så veltet hun sig ned ved siden av søsteren, og lå med armene knuget om sin egen barm med halvlukkede øine og lebene krummet . . . og små skumblærer lyste som blanke per* ler om de hvite tenner. Elen Anna var blek som et lik.31 Men litt efter litt begynte hennes munn å blusse . . . lebene svulmet, og blev så røde, som vilde blodet sprenge den fine hud. Det blå i hennes øine svartnet. Hennes kinner begynte å rødme. Det var som flammet de av hete. Og heten bredte sig over hele hennes legeme. Til hun lå som i et bad av varme. — Dæ e det beste e veit, åndet Ane ut, lavt, som talte hun til sig seiv bare. Elen Anna lå lenge stille, med blodet bren* nende i hver puls. Ane lukket øinene, drog været ujevnt og stønnende. Litt efter blev hennes andedrag jevne og rolige, med små prust nu og da fra lebene. Lenge efter sa Elen Anna hviskende, men med dyp inntil nu uanet visshet: — Dæ beste ein veit!? Da sov Ane. Elen Anna boret ansiktet ned i puten, og hui* ket av lengsel og savn. II Ane og Elen Anna hadde en bror som het Johan. Han var eldst av de tre søsken. Som far hans hadde hans farfar og farfarsfar vært fiskere. Men moren var kommet fra en slekt oppe i bygden, som sjelden hadde sett eller luk* tet salt sjø. Og hun var så redd sjøen, at hun blev sjøsyk bare hun skrevet inn over båtripen. Johan lignet moren i det, at han likte sig ikke i båt. Han var en blek gutt, med små og fine trekk, litt pikeaktig i alt sitt vesen. Han holdt sig gjerne nær foreldrene når han var hjemme. Og som helt liten vilde han helst sove i armen på far om natten. Men han gjemte sig alltid fort når faren laget sig til å ro ut med båten. Når han var alene med moren fulgte han henne hvor hun gikk og stod, og hjalp henne med alt hun tok sig til, og var letthendt og flink med fing* rene som en jente. Men hvert øieblikk måtte han hen til glaset eller ut på dørstokken, for å se om far kom snart. Og blev faren lenge borte var det som om han gustnet i ansiktet, blev syk33 av lengsel og en fra stund til stund stigende angst for at far hans skulde bli på sjøen. Men han gikk ham sjelden i møte helt ned til båtstøen, likte sig ikke nede i fjæren. Men skulde faren ikke på sjøen en dag, bare ned i naustet for å sette angler på line, eller bøte garn, da fulgte gutten med. Og aldri hadde Anthon sett nogen handtere garnnålen slik som han. Det var som om nålen var ett med fing* rene på gutten, og smøg inn og ut mellem rna* skene så en mest ikke kunde følge den med øinene. Også Johan måtte bort og gjete så snart han blev stor nok til det. Men da han hadde gått for presten gav han sig i skredderlære, og hadde nu i to*tre år fulgt med en bygdeskredder fra gard til gard rundt i bygden. Dagen før Elen Anna skulde konfirmeres kom han hjem. Og han gikk mellem de to søstre opover til kirken konfirmasjonssøndag. Han gikk med små, lette skritt og beveget fotbla* dene som om han gynget på føttene. De var så like i gangen han og Elen Anna, at det var som gikk de og lyttet, og gikk i takt, til samme melodi som blev nynnet for dem. Han var et halvt hode høiere, og mer sterkbygget enn sø* steren, og der var mer voksen sikkerhet over ham. Men der var noget så kvinneaktig i hver av hans bevegelser, at det var som gikk der en utklædd søster, og ikke en bror. 3 — Flo og Fjære.34 Og ved siden av de to gikk Ane, næsten like høi som han og så fast i gangen, så sterk i hvert ledd, at det syntes som om all mannhaftigheten hos de tre søsken hadde samlet sig i henne. Hun gikk tett inn til broren. Og hver gang de rørte ved hverandre gikk der en skur, en grøssing gjennem dem begge. Han så på henne, og så de fulle leber krumme sig fra tennene, og en uslukkelig brun brann i hennes kinner. Og hver gang fikk han likesom fuglehud over hele kroppen. Og den hete dåm av kvinne, som all*

tid bølget om henne, fylte ham med en kval* mende følelse av übehag. Han kjente sig som sjøsyk og blev ravende i gangen. Plutselig saktnet han sin gang. Og byttet så plass, så Elen Anna blev gående i midten. Han hadde alltid holdt mest av Elen Anna. Men nu han gikk der og så på henne fyltes han av en selsom undring. Han kjente henne likesom ikke igjen. Det var ikke mange ukene siden han var sammen med henne på gården hvor hun gjetet. Og da hadde han sett henne som den samme fortenkte jentungen han hadde laget og pyntet dukker til, da hun var liten jente. Og nu gikk hun der så forandret, med en så varm lengsel i øinene, og lebene så bristeferdig fulle. Han visste jo ikke at alt hennes vesen, som en puppe, hadde sprengt sitt skall og foldet sig ut på en eneste natt.35 Han bare så på henne med undring over hvor forandret hun var. Han strakte sig ved siden av henne, målte henne med sin egen høide. Var hun vokset så? Var hun blitt så meget mer høi og fyldig siden sist? Eller var det bare konfirmasjonsklærne som gjorde det? Var det det at han for første gang så henne i voksen jentes klær? Nei, det var ikke bare det! Hele jenten var forandret. Han blev uglad ved tanken, kjente sig så for* latt, som om han hadde mistet en han hadde kjær. Og nu merket han, at der også om henne bølget denne underlige dåm, ikke så voldsom som om Ane, men den var der, og rørte pinlig ved hans nerver som var vare og følsomme. Han vek til side, gikk henne ikke mere så nær. Ingen av søstrene la merke til hvor selsomt beveget han var. Litt efter var Ane igjen ved siden av ham. Hun talte hele tiden, spurte ham ut om hvor han hadde vært siden sist hun så ham, om alle han hadde truffet, mest om ungguttene på går* dene. Han svarte lite. Hun la ikke merke til det. Han gikk igjen mellem de to søstre, og kjente sig så underlig svimmel. Men midt i svimmel*36 heten forstod han hvert ord hun sa, fattet med visionær klarhet både hennes ord og hennes tanker, og forstod at hun visste om hver ene* ste unggutt i bygden. Litt efter litt var det som! hennes lengsler, hennes tanker gled over i ham, og blev hans. Og han gav sig til å fortelle om de unge gutter han kjente og holdt av. Og han blev mer og mer ivrig, så det nu var hun som lange stunder gikk og tidde og hørte på, og bare spurte når han en kort stund ordløs likesom sank hen i minner. Og tidde han enda en stund svarte hun seiv, som var det sig seiv hun hadde spurt, gikk og vugget sitt unge, frodige legeme, og småsnakket og så ut for sig, med en het glans i de dunkle øinene. Han så ikke på henne, men gikk med sen* kete øine. Og hvert av hennes ord nådde ham, og klang tilbake som ekko i hans sinn. Og når han så atter talte var der en varme og ømhet i røsten, som hadde hennes lengsler fenget og flammet i ham. Til sist var det som gikk der ikke bror og søster, men to veninder og talte sammen om menn de hadde kjær. De glemte helt Elen Anna, glemte hvorfor de gikk der. Det var som om Ane og alt hennes fylte rum* met om de tre. Men han blev det ikke vår før han endelig37 en gang løftet de senkete øinene, snudde sig mot henne og så på henne. Da var det ham atter som fikk han fuglehud over hele kroppen. All den varme, maktfulle kvinnelighet i Anes vesen veltet inn over ham, og fylte ham med en så selsom følelse av übehag at han dirret i hvert ledd. Han saktnet igjen gangen, og byttet så atter plass, så Elen Anna blev gående i midten. Oppe ved kirken skilte han lag med søstrene, gikk inn og sátte sig sammen med faren i en av benkene til høire. Moren og Ane sátte sig til venstre. Og Elen Anna gikk sammen med de andre konfirmanter frem på kirkegulvet. 111 Husene på Rosvold, hvor Ane tjente, var de rummeligste i grenden. Og da husbondsfolkene var unge, og ingen av dem hang med hodet, samlet grendens ungdom sig ofte der om søn* dagskveldene. Og hendte det så, at en av byg* dens spillemenn var til å få fatt på, blev der danset i den store stue på gården. Stuen var den største på lang lei, med vegger av rund* høvlete stokker, og inne i storstuen var der fu* get med kalk mellem stokkene, og veggene var strøket over med en blanding av kalk og rød maling, så hele rummet lyste rosarødt når sol* skinnet flommet inn i stuen. Den første etasje* ovn av jern, som var kommet til grenden, stod og strakte sig op ad den ene vegg. Og det hendte at folk kom langveis oppe fra bygden, for å se på vidunderet og strekke hendene mot den glødende malm, når ovnen på kolde vinter* dager stod gloende rød og sved varme ut i rummet. Men der var også annet å se på og undres over i stuen. For i hvert av de fire hjør* ner strakte en utskåret og rosemalt klokkekasse39 sig fra gulv til loft. De gikk aldri likt de fire klokkene, og da tre av dem var slagur, og de aldri slo samtidig, var der mest evig og alltid én klokke som slo i den stuen. Den fjerde var en Moraklokke. Den hadde ikke slagverk. Men det var den folkene rettet sig efter, når de da ikke av gammel vane gav mer akt på solen enn på de store viseres langsomme gang over den blygrå tallskive i stuehjørnet. Sønn efter far hadde bodd på den gården all den tid folk visste om. Og så langt tilbake menn kunde minnes hadde der vært velstand, enda Rosvoldfolkene aldri hadde hatt ord på sig for å være mer gjerrig og grisk efter gods enn an* dre folk i bygden. Aldri gikk fattigfolk tom* hendt ut fra tunet.

Og tjenerne blev lenge i tjenesten. For kostholdet var godt, og der var sj elden grin, og ofte morskap på Rosvold. Gardens herligheter var mange. Den lå på en flat slette ved storelven, og var mer lettbrukt enn gårdene med de bratte og bakkete jorder i liene. Og mest like utenfor stuedøren hadde den det rikeste laksfiske i hele dalen. Der gikk sagn om at tjenestefolkene en gang hadde sagt op sin tjeneste alle som en, fordi de ikke vilde ete fersk eller salt laks hvert eneste mål hele året. I lien, der sletten endte, stod stor og frodig skog. Og en av brukerne hadde bygget et lite sagverk ved en bekk i lien, og på sletten like under, et stort skur.40 Når Rosvoldfolkene var ferdig med innhøst* ningen tok de øksene og gikk til skogs. Og så klang da økshuggene dag efter dag inne i sko* gen, mens barfrosten gikk med klingende kulde over jorden. På sneføret om vinteren kjørtes tømmerstokkene frem til sagen. Og når så sneen smeltet og vårflommen kom, sagedes de op til bord og laes i stabler til å tørkes av vær og vind. Siden, i hver ledig stund mellem våronn og slåttonn, og mellem slåttonn og skåronn klang ned mot gården den klingende lyd av hamrene som klinket bord over bord på båter som byg* des i det store skur under lien. Når tiden for handelsstevnene på Bjørn eller Tilrum nærmet sig, seilte de ferdige båter ut over fjorden, låstet med saltet og røket laks, med stabler av hjemmegjorte tomtønder, never* bundter, tøndebånd og rød* og blåmalte kister, laget av gardens nevenyttige folk i de lange vinterkvelder. Og velstanden øket på Rosvold fra år til år. Den høst Ane fylte atten år kom Johan til Rosvold for å sy klær til alle mannfolk på gården. Han kom dit en lørdag. Det var første gang han var der. Og søndag eftermiddag gikk han sammen med husbonden, Hans Kristenso, rundt og så på alt som var til å se på. Han var en kløktig kar, Johan. Men gardsbruk hadde han41 så lite tanke eller sans for, at alt Hans sa om driften, bare lød som tomme ord i hans ører, og han sank hen i egne tanker, som om han gikk helt alene over jordene. Først da de kom til smien, og siden til båt* skuret og sagen, vek det drømmende drag av hans ansikt. Han likesom våknet med ett. Og hans øine gikk med hurtige, kloke blink over hver eneste ting der inne. Han tok prøvende all redskap i sine hender. Og Hans så med for* undring at skredderen handterte hammer og tang og nagler, som om han aldri hadde hatt annet i hendene sine. Det var synbart, tenkte han, at Johan hadde like godt handlag til alt som kunde gjøres med hender. Men enda mer undret Hans sig over hvor fort han regnet ut hvad det kostet å bygge en båt, og siden frakte den ned til fjorden og ut til øyværingene på Bjørn. Det var noget Hans aldri hadde prøvet å regne i hop. Han bare bygget båtene, og solgte eller byttet dem bort for det han kunde få for dem. Han var gårdbruker, båtbygger og laks* fisker, Hans på Rosvold. Men handelsmann var han ikke, enda han hvert eneste år for til han* delsstevne for å bytte og seige. Johan stod en stund oppe ved sagen og så op over den mørke granskog. Så snudde han sig brått mot Hans og spurte: — Hvad han mente den var verd, skogen og sagen?42 I — Det visste han ikke! — Han hadde ikke tenkt å seige, sa han, og var både stolt og litt krenket i minen. Johan spurte ikke mere før de kom ned til elven. Da stod han en stund stille og tenkte og regnet igjen. Og så spurte han atter, brått som før: — Hvor meget det kunde være verd, fisket? Hans svarte litt kvast, at det hadde hverken far hans eller han prøvet å regne ut. De hadde ikke tenkt å stykke ut Rosvold eller seige noget vekk av gården. Et kort nu blinket det av spott i øinene på Johan. Men straks efter så han med undrende ærbødighet på mannen som ikke brød sig om å kjenne verdien av all sin rikdom. Og da han så ham stå der med en mutt og krenket mine, smilte han plutselig, og hans fine ansikt blev blidt som en ung jentes. — Det var overlag til rikdom på Rosvold! sa han innsmigrende. Og det blide smil blev ved å være på hans ansikt, mens han stod og så like inn i øinene på Hans. Da blidnet Hans igjen, og der la sig over an* siktet hans det vanlige drag av tilfredshet, næ* sten lystighet. Han var en glad mann Hans på Rosvold. Da de nu langsomt gikk hjemover fra elven stanset Johan rett som det var og stod og tråk* ket forlegen. Det var noget han så gjerne vilde43 spurt om, men hadde ondt for å få det frem. Og det var, hvordan de likte søsteren der på gården? Og da han endelig spurte, stammet og hak* ket han av ordene, enda så målfør han ellers var. — Å, Ane! sa Hans tilfreds og høirøstet: — Det var den gjeveste jente de hadde hatt! Så lo han, løftet hodet og knegget rett ut i været. — Ei underleg jente, sa han litt efter og lo igjen: — Ho har friere på kvar finger. De renner som galne ette ho, alle gluntene i grenden. Men ho vil kje gifte sig, sei ho. — Men det kunde han si, sa han og lo ikke mere, men var dypt alvorlig, at stautere arbeids* menneske var der ikke til å finne, og bedre hjertelag hadde ikke noget kvinnfolk han kjente. Så så han lenge på Johan og sa, at det var merkelig så lite han lignet søsteren. — Va du kar, som ho er kvinnfolk, var du ein storveies kar! sa han og slo Johan på skul* deren så det sokk gjennem ham, og lo lenge og vennlig. — Men du er mest som ei jente i synet, sa han da latteren stilnet. En lett rødme bredte sig

over det blekgrå ansikt på Johan. Men han sa ikke noget på en stund, gikk fortenkt med senkete øine.44 Så løftet han hodet og så på den store man* nen ved siden av sig: — Det var vel ingen hun brød sig om da! sa han. Hans stanset, stod og skrevet ut med benene og stirret med vidåpne øine på den spinkle skredder, og der var et så forundret drag over hans ansikt, som hadde han aldri hørt noget så meningsløst. Så lo han igjen, kunde ikke bare sig. — Så dæ trur du . . . unge! sa han godmodig spottende: — Å hå! — ho Ane, søster di! Kjenne du ho kje bedre? Latteren stilnet, men la sig ,ikke helt, den gurglet som knegg av brunst ut av halsen på ham, og en het, vellystig brann flammet op i øinene: — Ho bryr sig om di all i hop. Ho nøi sig kje med berre ein, sa han. Johan blev skoldende rød over hele ansiktet. Litt efter bleknet, hvitnet han i synet. Plutse* lig var det ham, som stod søsteren ved siden av ham, og duften av hennes frodige kropp vel* tet kvalmende inn over hans sanser, så han blev stående og rave, svimmel av übehag. — Det var dal ikke noget å ta sig nær av, mente Hans og la igjen sin digre hand på hans skulder:45 — Han er vel kje kommen, han ho ska ha, ennu, sa han: — Å kjem 'n så får 'n ei staut kjærring, dæ kan e sei de. Johan svarte ikke. Han vred sig unda hån* den på Hans, og begynte å gå. Hans fulgte. Johan gikk med lette, korte trin og små grøs* singer nu og da gjennem kroppen. Med lange, tunge skritt gikk Hans, litt kro* ket i knærne. Rett som det var løftet han ho* det og fnøs hørbart ut av nesen, som veltet der tunge stønnende vellystbårer gjennem den sterke karen. Det lakket til kvelds. Og hjemme på tunet stod storparten av ungdommen i grenden. De stod i små klynger og pratet. Lys jentelatter small som knallende luer op fra klyngene. Og kneggende unggutteskratt skrallet nu og da ut i kvelden. De tystnet da Hans og Johan kom inn på tv* net. Alle snudde sig, så på de to og hilste: — God kveld! — God kveld! sa Hans med høi og festlig klang i røsten. Så fikk han øie på spillemannen som satt for sig seiv borte på stabburstrappen med felen under armen. Da sa han ... og røsten runget mellem husene:46 — Hadde de spillemannen med sig, fikk de da gå inn. Ennu var der gulv til å danse på i stuen. — God kveld, Dal*Per! ropte han tvers over tunet til mannen på stabburstrappen. Per reiste sig, kom og hilste og håndtokes med Hans. Og blev så stående og se sig om, med et par store, rådville barneøine. — Velkommen åt Rosvold! sa Hans og svang den ene arm i en stor bue, innbydende mot stue* døren. Han var større enn alle andre på tunet. Og der var en overdådig ødselhet i røst og beve* geise, som stod han og øste med rike, gavmilde hender fest og fryd ut over en hel verden. Den danselystne ungdom gav sig til å røre på benene og seg langsomt, en efter en inn i stuen. Der inne blev stoler og bord flyttet bort til veggene. Spillemannen såtte sig i et hjørne og la felen under haken, løftet buen og strøk over strengene. Gutter og jenter stod og tråkket med føt* tene, talløse av venting. Men der var ingen riktig låt i felen. Den knir* ket og knaket som en tørr og tørstig strupe. Hans stod en stund og hørte på den tørre, jamrende låten, og så ungdommen bli mer og mer hjelpeløst trist i minene. Han kunde ikke få fatt i spillemannens øine.47 For han satt hele tiden med ansiktet bøiet ned mot felen og likesom lyttet og lette og kunde ikke finne slåtten han vilde spille. Da lo Hans plutselig høit, så det runget under det lave loft. Så skjøv han et par til side og gikk bort til et skap og tok en brennevinsflaske og glass ut av skapet. Spillemannen løftet et kort nu hodet, så op, og der kom et glimt av glede i hans øine. Så senket han igjen hodet og satt og lyttet og lette efter låt han ikke kunne finne. Hans slo i glasset. Og en duft av brennevin bredte sig i rummet. — Dæ må smøres, spilleverket! sa han og rakte glasset til Per. — Takk som byr, sa Dal*Per, tok mot skjen* ken og satt med halvlukkete øine og smånippet og smakte på drikken. — Det var sterkt, sa han og gren bekreftende. Han blev sittende litt med det tømte glass. Han så ikke på nogen, satt stille, bare med små rykninger i skuldrene. Hans fylte glasset igjen. — Dæ bli for mykje! sa Per. Men da han hadde sittet litt glasset i neven tømte han det i et drag, slukte drammen, og rettet sig, levnet op, satt ikke mer med sen* kete øine, men løftet hodet og begynte å svinge det fra side til side som i takt til et veid av to*48 ner. Og hans store øine stirret ut i rummet, som ut i en selsom verden. Han gav glasset tilbake til Hans og tok buen. Og nu jamret ikke felen, nu sang den, nu bøl* get der op fra bunnen av den et veid av vellyd. Og det lo og skrattet fra strengene. Og som en tung undertone duret lyden fra de dansendes føtter gjennem stuen. Nu og da gav gulvet sig med en lyd som fra islagt vann som brister og synger, langtonende ut i kulden i frostblå netter. Strengene blev ved å le og skratte, slått efter slått tonet op fra bunnen av felen. Lett på tå danset jentene til den tonende fele* låten, og nu og da trampet guttene takt, med tunge støvler, så det dundret og drønnet, og gulvplankene knaket og gav sig. Det mørknet, mørket rullet som grå ull om veggene og la sig rugende under loftet. Og litt efter litt stilnet spillet, blev så dem* pet og stille at de dansende mest bare blev stå* ende og vugge med kroppene og lytte til den

trette, søvnige låten. De sitrende strenger gråt som barn, som sutrer sig i søvn. Da åpnedes en av dørene, og Ane kom inn med en lampe og hengte den under loftet. Og samme nu merket alle jentene at de stod ene, guttene hadde sluppet sitt tak i dem og samlet sig om Ane, midt i rummet. Spillemannen senket buen og satt og så med store sløve øine ut i stuen.49 Da tok Hans igjen flaske og glass og skjen* ket ham et par drammer. Og han levnet til og begynte igjen å spille. Ane stod litt midt i flokken av gutter. De andre jenter seg langsomt inn til veggen, som gjemte de sig. Hennes leber krummet sig, det flammet nu og da i hennes øine, og en brun brand brente i kinnene. Tett ved henne stod en ung gutt, med mørkt skjegg i ring om haken. Han var bredskuldret og bred i hele kroppen, lavstammet og rund som stubben av et kjempe* tre. Hans øine var ikke store, men der var vold og velde i dem, ansiktet var mørkt av blodfull styrke. Han rakte et par korte armer mot henne, og hun la sig inn til ham og kjente blodet syde i sine årer da hun så inn i hans maktfulle øine og følte sig som voldtatt, i det korte nu han trykket henne tett til sig. Næste nu slapnet han taket. Og de to dan* set. De var en stund ene på gulvet. Han var ingen stordanser. Og det var Ane heller ikke. De var begge litt tunge på foten. Og der var likesom ikke musikk i nogen av dem. Det var knapt nok de holdt takten. Men enda stod all den andre ungdommen en stund og åndet tungt og så på. For det var likesom ikke bare dans dette. Det var mere som om mann og kvinne for første gang i verden møttes og forenedes i vill velde. Og slåtten var spillet næsten til 4 — Flo og Fjære.50 ende før de andre, par efter par, seg ut på gulvet. Da spillet endte rettet Ane sig høit i været, så det fyldige bryst spente under kjolelivet, og pustet hørbart, næsten stønnende. I det samme så hun Johan borte på en av benkene. Og hun gikk bort og såtte sig hos ham og blev sittende over næste dans og tale med broren. Johan spurte hvad han het, han hun hadde danset med? — Johan Arnt. — E dæ en bra kar? Ane drog litt på det, svarte ikke straks. Så sa hun: — Han var bra nok. En velstandskar. Han hadde en god gard i vente. — Vil du kje ha 'n? — E! sa Ane: — E vil kje ha nokkon. — Ikkje ennu, sa hun litt efter. Og hennes leber åpnet sig så de sterke, hvite tenner skinnet. Hun smilte. Og der var en het brand i hennes øine, og samtidig et inderlig varmt drag av glede og godhet over hennes ansikt. — Kva ska e gjera med alle di andre, som vil ha me? E kan da kje gift me med di all i hop, sa hun.51 Og det blaffet av godmodig lystighet i øinene hennes. Slåtten var danset til ende og en unggutt kom og såtte sig ved siden av Johan ... og sam* talen stilnet. Han var middelshøi og slank, lys* håret, blåøiet, og med lyst krøllet skjegg på kinner og hake. Da spillet igjen begynte så Ane Johan Arnt komme med tunge trin over gulvet mot sig. Da flammet kinnene hennes, og hun reiste sig med ett sett, som vilde hun kaste sig i armene på ham. Men samme nu hadde også den lyshårete gutt . . . Jens het han . . . reist sig fra benken og stod og så på henne med en varm og blyg bønn i de blå øinene. Og plutselig skiftet uttrykket i ansiktet på Ane. Det blev med en gang så mildt og blidt som en mors som bøier sig over sitt barn. Hun rakte Jens hånden og steg sammen med ham ut på gulvet. Johan Arnt blev stående . . . først likesom forstod han ingen ting. Så knyttet han nevene og skar tenner, og det gurglet av ondskap i hans strupe. All ungdommen danset. Bare Johan Arnt stod og så på, med skinnsyken rasende i sig. Og da Ane og hennes danser kom forbi spente han ben for Jens, vill av sinne.52 Jens tumlet over ende og drog Ane med sig i fallet. Men han spratt op igjen samme nu, spenstig som en stålfjær. Da stakk Johan Arnt høire hand i lommen. Og da han drog den op, og løftet den til slag, blinket der en lang og blank messingtobakks* dåse i neven på ham. Han slo. Og med blodet sivende ned over ansiktet seg Jens sammen og blev liggende som en død mann på gulvet. Spillet stanset. De dansende stoppet op og stod og stirret, med gru i minene. Da lød der en voldsom cd i stuen, og plan* kene knaket under tunge trin i stillheten. Det var Hans, husbonden, som sprang frem over gulvet. Han grep Johan Arnt i skuldrene og slengte den tunge, sterke karen, som var det en sekk, bort gjennem stuen, åpnet døren med et spark, og kastet ham ut på tunet. Så snudde han sig, og der var ikke spor av lystighet mer i hans ansikt. Hans øine flammet av voldsomt sinne. — Slikt vilde han ikke vite av — sa han, og røsten runget som torden i stuen. Men mens alle de andre stod handfalne av gru, bøide Ane sig over Jens og tok ham i sine armer og bar ham ... og det var som hadde hun i denne stund krefter til å bære en hel ver* den . . . bar ham ut av stuen og op på loftet,53 der hun hadde sin seng, la ham varsomt på sitt eget leie, hentet så vann og badet hans panne. De andre kom litt efter litt stillferdig op på loftet og stod ordløse og så på. Ane enset dem ikke. Da Jens kom til sig seiv og slo op øinene, vinket hun til dem, og bad dem gå. Og de gikk, stille som de var kommet. Spillemannen var den siste som forlot går* den. Han stod litt og ravet inne i stuen. Uten* fra glante natten kullsvart inn gjennem de blanke ruter. Han grøsset av gru, og gikk ravende ut i mørket. Da det lysnet om

morgenen var Jens blitt såpass til kar at han reiste sig fra sengen og vilde hjem. Ane støttet ham, og fulgte ham hjem til den lille gard, han og mor hans eide. Ut på vinteren giftet hun sig med ham. Og Hans holdt bryllupsgildet for dem på Rosvold. IV På vågen ved Bjørns markedsplass lå en hel flåte av jekter og jakter og små og store båter. Bak masten i en storbåt stod Hans Rosvold og akkorderte med en øyværing om salg av båten. Fløien på masttoppen blaffet og small i søn* nenvinden. Og den store, men tomme båt vug* get lett som en spon på de små bårer, som rui* let inn over vågen og kløvtes om stavnen og gted med sugende og klukkende lyd langs sidene på den slanke og fintbyggede skute. Tjære* bredd med lys tjære lå båten, gul som en skål av rav, på vannet, med en bord av rød og blå maling langs relingen. Og rød og blå var den korsbyggede stavn. Vakker var båten, smek* ker og fin. — Han går som ski på sjøen, skrøt Hans. Han stod og skrevet ut, litt ustø på benene av lite søvn og mange drammer i de lyse dager og netter på Bjørns marked. — Vi går kje på ski her ute i væran, sa øy*55 væringen, og stod og knep øinene sammen og siktet langs båtbordene: — Han skulde ikke bare gå, han skulde bære og, sa han. — Bære! sa Hans: — Du må last'n me stein op til ripen, ska du søk'n ned. Øyværingen så op på ham, med bredt flir i et rynket og magert ansikt: — Du kjennn, lét det til. Har du segla men i snyskavlan inne i Stordalen? — E har bygd 'n sa Hans: — E kjenn kvar flis i 'n. — Å vil du kje ha 'n, så neigu om e truer 'n på de, sa han. — E sæt kanskje ikkje så mykje pris på 'n, som du, sa øyværingen langtrukkent og med til* gjort ringakt i mælet, og stod og flirte: — Han er no ikkje værd så mykje, som du seie, sa han. Da slo Hans knyttneven i båtripen: — Står du og flira åt båten! Kve du ska me'n då? Hun'n hente me, om e slår a en skil* Hng. — E akorderer kje me de. Han e for god åt de, sa han og rettet sig i været og så ikke mere på mannen, men stod en stund rød av harme og så ut over sjøen. Plutselig flammet der som et lysskjær av glede, av fryd over hans ansikt. Hans øine vi*56 det sig ut. Og han blev stående som bortkom* men av undring, og stirre på en stor, elegant lystjakt, som med snehvite seil stevnet inn mot vågen. Helt betatt stod han og så den fine hvite skute glide inn mellem de mørke jekter og jakter. Det så en stund ut som skulde den seile rett på storbåten hans. Men så lød der nogen kommandoord på frem* med mål. Seilene blaffet og seg i hop, og ankerkjettingen raslet så det duret utover sjøen. Den fine skute la sig for anker side om side med storbåten til Hans. Der var mange mennesker på jakten. Og mellem de sjømannsklædde skibsfolk stod tre menn i rutete klær. De to var tynne og lange, lange i kroppen, og med lange, magre ansikter, med bar hake og rødlig skjegg i tykke totter på kinnene. Og to kvinner stod der, også de i ru* tete klær, og stirret innover bukten. Den minste av de tre menn, en tettvoksen, bredskuldret kar, lettet på luen og hilste over til Hans, og spurte om han visste av nogen, som kunde lose dem inn gjennem Storfjorden, inn til Loddeosen. — Skulde de helt inn i Loddeosen måtte hun ikke stikke dypt, skuten, mente Hans.57 — Men han kunde godt tjene dem i å være kjentmann. Han var derinnefra, sa han: — Inn til Mæraholet var der dypt nok. Og var det stor flo kunde de kanskje seile helt inn i elvoset. Mannen på den fine skuten snudde sig til sine feller, og der blev snakket en stund på fremmed mål. Hans stod ventende og hørte på, og fattet ikke et ord. — Engelsmenn, sa øyværingen: — E ha sett og hørt slike karer før, sa han og blev stram av viktighet i minen. Litt efter sattes en båt på vannet, et par matroser sprang ned i den og la årene til rette, og de tre rutete menn og kvinnene steg nedover leideren og inn i båten. Da skrevet Hans ut av storbåten og ned i en liten jolle. Øyværingen fulgte efter. Og side om side med de fremmede rodde de til stranden. Derinne drog Hans jollen langt op mellem fjærstenene. Og stod så og ventet til de andre var kommet i land. Så gikk han bort til den bredskuldrede mannen og gav sig i snakk med ham. — Du e då norsk, dæ både hør e og ser e, sa han. — Æ e trønder, sa mannen:58 — Æ heite Saltnes. — E kan mest hør dæ. A e kalla me Hans Rosvold. Og de begynte å gå sammen opover fjæren. Saltnes spurte, og Hans fortalte om fjorden og dalen, og skogene derinne. Hans syntes det var besett så meget han vilde vite om skogen og elvene og fløtningsforhol* dene. Det var da ikke skute til å laste tømmer i, de for med, tenkte han. — Hvad var nu han for kar da? spurte han. — A han var da forstmann di kalla, skogs* mann, sa Saltnes og smilte godslig. — Ja kunde han rive sig løs fra skuten og komme sig op gjennem Stordalen skulde han få se skog, sa Hans. Og enda mer oppe i Steinar* dalen. — Steinardalen? spurte Saltnes og stanset og så spent spørrende på Hans. — Ja, Hans hadde ikke vært der. Men det blev sagt mann og mann imellem inne i byg* den, at der ingen ende var på skogen oppe i Steinardalen og deromkring. — Så? sa Saltnes, tenksom i minen, og be* gynte å gå igjen. Og ved siden av ham gikk Hans, og var nu blitt fullstendig edru av alt han hadde oplevet siden skuten gled inn på vågen.59 Øyværingen kom efter og steg i veien for ham

og vilde snakke om båten. Men Hans tenkte ikke mere på handel. — Det var da fan til gnål, mente han, og ka* vet, tålløs og awergende ut for sig med hen* dene. Da blev øyværingen som besatt av hissighet, knappet op vesten og rev pengeboken op av lommen. — Fan brenne, slik kar, svor han, og gav sig til å telle penger. Hans så ikke til den side han var, men vadet med lange skritt opover den hvite skjellsand i fjæren, og snakket med Saltnes. Bakefter dem skred englenderne på styltelange ben, og de to damer gikk med karslige fjed, lange i kroppen og litt rundrygget, og stirret op mot teltene og buene og folkevrimmelen oppe på stranden. Øyværingen kom igjen hesblesende efter med sedlene knuget i neven. — Du får da stå ved det du har sagt, for dævelen, sa han og rakte pengene til Hans. Og han var så arg at det skummet om munn* vikene på ham. Hans tok pengene og stakk dem utalt i lom* men, og det var som tenkte han på noget helt annet. Men litt efter stanset han og så ut mot båten. Og plutselig sa han, og var høi og rungende i røsten:60 — Han er for god åt de. Men bær de åt men, så du kje har skam a det! Så vinket han ut mot storbåten, som tok han avskjed med en kjær venn, snudde sig og gikk videre opover fjæren. Men nu begynte englenderne å snakke med Saltnes. Og Hans blev gående, forlatt og til* overs og ruve bakerst i følget. De kom op i gaten og gikk lenge og drev mel* lem teltene og buene. Og hvor de kom samlet markedsfolket sig i store klynger om dem og stod og glante. De fremmede stanset rett som det var, og med Saltnes som tolk, handlet og akkorderte de med handelsmennene som stod innenfor de lange disker i teltene. Hans syntes det var underlig så stramme de hele tiden var i ansiktene. For der var da ellers moro i hver mine på markedet. Men da dagen var gått til ende og natten seg innover øene og skjærene, lys og tindrende, som drysset der ustanselig blanke, lysende skjell gjennem rummet, da begynte han å undres på om de var vel forvarte. For da hadde de kjøpt hver sin veldige malmbjelle, med klave, og hengt om halsen. Og så drev de omkring hele den lyse natt og ringlet med bjellene, så det lød som gikk der en hel buskap og beitet mel* lem haugene. Og hele tiden var de like stramme i synet,61 som var det ikke moro det heller. Og hvad fan gikk de så der og drev for? Han slapnet av, tretnet og såtte sig til sist, opgitt og likesel, på en sten nede i fjæren. Litt efter seg søvnen på ham og han sank sammen, gled ned av stenen og sovnet, med lyden av bjellene som en endeløs rislende klang i øret. Over den sovende, og over de vandrende fremmede, svevet den milde, nordlandske som* mernatt og svøpte øer og skjær og sjø inn i lysende slør. Det var som om hele rummet mel* lem hav og himmel glitret av soldugg og dia* mantskåler. Han våknet da de første stråler av morgen* solen nådde hans ansikt, som glødende piler, og flammet som luende ild gjennem de lukkede øienlokk. Hutrende av kulde reiste han sig og blev sit* tende litt og gnide sig i øinene og fare sammen av frostrier gjennem skuldrene. Enda hørte han klangen av bjellene oppe mellem haugene. Den nærmet sig, hele følget kom vandrende ned til stranden. Der var ikke et smil på noget ansikt, og ikke et skimt av moro i minene. Det var som gikk de og ringte til begravelse. I båten nede i fjæren satt matrosene og dup* pet og sov på toftene. Hans reiste sig helt op og stod og så efter Saltnes.62 Trønderen gikk bakerst i følget. Og han så ut som om han var trett og lei og kjed av hele verden. Og det mente Hans var bare rimelig, når han måtte gå der som en gal mann, mellem galne folk, en hel natt til ende. Og han syntes han måtte ta ham i hand og hilse på ham som på en gammel kjenning, og by ham en dram til å kvikke sig op med på morgenkvisten. Saltnes sa, og han var likesom hes eg knir* kende i målet: Nu skulde de seile. Og var det så at han vilde lose dem inn, fikk han bli med nu. — Du vil kje ha en dram? sa Hans og drog en flaske op av innerlommen. Saltnes blev våt i munnen, stod litt og svei* get og skottet til flasken. De andre stanset og stod og så på de to. Da vinket han avvergende ut for sig. — Ikke nu, sa han sakte. Hans stod og fomlet litt med korken i fla* sken. Så stakk han den i lommen igjen og gikk sammen med Saltnes, bakefter de fremmede, ned til båten. Kort efter seilte jakten for bra bør ut av vågen og inn mot fjorden. Nattvandrerne gikk til køis, og Hans var ene mellem mannskapet på dekket. * *63 Først næste morgen kom de tre menn og de to kvinner igjen op på jaktens dekk. Da lå jakten for anker i den dype bukt innen* for bergknausen, som stakk ut i sjøen et stykke utenfor elvoset. De blev stående litt og glippe med øinene, blendet av den lyse dag. Solskinnet flommet nedover åsene, og gnistret i den blanke messing på skuten. Og hele fjorden lå som et luende speil av lys. Som umåtelige, grønne bårer kom skogen, som et hav på vandring, veltende nedover dalen. Og solskinnet la et teppe av gyllent lysskjær, vatret med mørke skygger, over skogen. Det frådet av lys på alle åsene. Det var som bar alle skogsbårene skumskavler av lys mot him* melen. Og som en lysende solflod lå elven, blank og luende i skogshavet. De blev lenge stående, ordløse, betatt av sy* net. De stramme miner myknet. Lebene gled op så de lange tenner syntes.

De smilte som dyr, som vennlig viser tenner. De to kvinner beveget et par ganger armene, likesom favnende ut i luften, og sa noget. Og Hans syntes det var underlig så myke og syn* gende de var i målet. Noget efter gav de to englendere sig til å tale med Saltnes. Men de sang ikke. Hans syn* tes det lød som hadde de grøt i halsen. Og stundom var det som satt ordene fast i ganen64 på dem, og knirket og knaket, før de kom ut om de lange tenner. Og Saltnes spurte: — Å, de kunde da ro helt op til første fos* sen. Op åt Rosvold, svarte Hans. — Nei, én fikk enten ride eller bruke båt, der det var farende med båt, da. — Kunde han skaffe dem hester, når det trengtes, og en kjentmann med op gjennem skogen? — Hester blev det vel en råd med, og såler og, sa Hans, og tidde litt og stod betenkt og skjøv luen ned i pannen og bak i nakken igjen. — Han trodde ikke der var nogen oppe fra skogbygden å treffe nede i dalen, nettop nu, sa han endelig: — Men de kunde jo få nogen med sig fra gard til gard opover, sa han. Saltnes snudde sig igjen til englenderne og snakket. — Well! sa en og vendte sig til mannskapet, som stod i en stille klynge på dekket, og sa noget Hans ikke skjønte et ord av. Men straks efter blev der stor travlhet på skuten. Op fra rummene hentedes sekker, geværfutteraler, og lange, smale kasser, så lette, at Hans ikke kunde begripe hvad som var i dem. Så tidde de med ett, og stod og så på Hans. — Om de kunde ro langt opover elven? — Var der kjørevei op gjennem dalen?65 — A, det er fiskestenger, sa Saltnes, da Hans lettet på en og spurte. Det blev alt sammen langet ned i skibsbåten. To matroser såtte sig til årene, og to menn som Hans knapt hadde lagt merke til før, tok plass mellem godset. Så steg damene, de lange englendere, Saltnes og Hans ned i båten. Der hilstes, og vippedes med et stort rødt flagg oppe på skuten. Og de to matroser gav sig til å ro innover fjorden. Inne i elvoset reiste Hans sig fra toften og stod, veldig ruvende, mellem de sittende. — Læg te land her! sa han, myndig i minen og rungende i røsten: — Dæ e kje båt te å ro i straum me, dette. Dokker får gå i båten min. E ska stak dokker opover elva, sa han og pekte på en lang. smal båt som lå i fjæren. Alle sammen stirret de i undring på den, med ett så myndige mannen. Saltnes smilte og sa, og drog langt på ordene: — Æ trur de vil ro så langt de kjem fram i den båten de kjenn. — Gjær kve dokker vil, sa Hans: — Men sætt me i land då. E' ha alder rodd heim i framman båt. Og e gjær dæ kje no heller. — E ska sei de nokko, du trønder, dæ e e som e heime her. 5 — Flo og Fjære.66 Saltnes snakket igjen noget med de frem* mede. Og plutselig blaffet det som utbrudd av bort* gjemt livslyst i de lange ansikter. — Well! sa de og nikket og var ivrig og le* vende i minen. Litt efter skuret den store skibsbåt mot sanden. Der var så langgrunt, at mennene måtte gå og vade og bære både de to kvinner og alt god* set inn på stranden. Den lange, smale elvbåt blev skjøvet ut fra fjæren, og den var så lett, at den mest gled av sig seiv. Og da den fikk vann under kjølen lå den og likesom danset fra side til side, som en lett stokk som ikke riktig vet til hvad side den skal gå rundt. — E får ta dokker i to venninger, sa Hans, og vinket til damene at de skulde stige inn. De stod litt, drøiet, betenkt. Så blaffet det igjen, av spenning og liv i de* res miner. Og de steg, den ene efter den andre inn i båten. Den bar. Den smale, lette båt blev rolig og stø under tyngden. Det var synbart, den kunde bære flere, og en efter en steg de inn, de to englendere og Saltnes. De såtte sig stille ned på de korte tofter. Så skrevet Hans inn med en lang stake i hendene, og gav sig til å stake båten opover elven. Matrosene i skibsjollen rodde ut av oset.67 Mellem godset på stranden stod de to tjenere som hadde sittet og tatt vare på det under ro* turen inn gjennem fjorden. Kommen hjem sendte Hans en av drengene nedover og hentet både tjenerne og godset op* over til Rosvold. Om kvelden laget han til, til gjestebud for de fremmede. Det lange bord i den store stuen bugnet av mat. Men like før de skulde til bords, sa Saltnes, at det var best Hans lot dekke til ham og de to tjenere i en annen stue. — Englenderne åt aldri sammen med dem de hadde i tjeneste, sa han. Da så Hans på de lange gjester, og et kort nu kom det et blink i hans øine, som stod han ferdig til å hive dem på dør. Han sa, rolig i røsten, men høit, så det duret under det lave loft: — Her er alder gjort forskjell på folk, her på Rosvold. Å hell di se for fine til å eta med dem di har med sig sku 'n sæt klave på di, og læt di eta med nautan. Og han var hard i minen, og det glimtet som av slagsmållyst i øinene, da han like efter, med store armbevegelser bød til bords. De to tjenere satt for sig seiv, bortgjemt i en krå og rørte sig ikke. Da sa Saltnes noget til en av de lange eng** 68 lendere. Og han var både blyg og forsagt i mælet. Den lange englender stod litt undrende og hørte på, og Hans syntes han blev dum og enda lenger enn han var i ansiktet. Men straks efter klarnet han i synet og nik* ket til Hans og blottet vennlig grinende tennene. Hele selskapet såtte sig til bords. Tjenerne spiste langsomt og forlegne. Men de to damer og de rutete menn satt med en rolig og vennlig verdighet i minene og så ut, som hadde de sittet slik sammen med sine folk hver dag i sitt liv. Hans satt for bordenden og åt

og undret sig. Plutselig såtte han øinene i Saltnes, og han var rød i ansiktet av harme da han sa: — Du lyg? E kan då sjå, di e vant te å eta med folke sitt. — Nei, æ lyg kje, æ, sa trønderen: — De rettet sig bare efter ham som vert var. Og hendte det, at han kom til dem, skulde han få se, at de rettet sig efter ham som gjest og, sa han. Hans satt litt og tygget. Så sa han: — E skjønna no at di veit å bær se åt som folk. Dæ trudd e mest ikkje, då di gikk og ringla, med klave og bjølle på, som naut. Trønderen småknegget: — Å, de kunde stundom ta sig til det som var enda rarere.69 Ordene stanset. Og han satt blodrød i an* siktet av tilbaketrengt latter, og stirret på en av englenderne, som hadde stukket en stor flat* brødbit rett op og ned inn i munnen, der den såtte sig fast mellem tennene, så han blev sit* tende med åpent gap og så ut som gjespet han krampaktig. Litt efter knaset brødstykket mellem kjevene og englenderen spiste rolig og verdig som var intet hendt. Men han brøt hver flatbrødbit i enda mindre biter før han forsiktig og betenkt stakk dem inn i munnen. Da måltidet var endt gikk de fremmede ut. Og det led langt på natten før de gikk til ro i de brede sengene som var redt til dem på loftene. Dagen efter skaffet Hans hester og såler og kløiver. Men de vilde ikke fare enda. De vilde prøve laksfisket i elven. Og de blev på Ros* vold flere dager. Saltnes gikk og tråkket av tålløshet, mer og mer arg i minen for hver dag som gikk> Han vilde op i skogen. Hver morgen lot han hestene sale og godset reipe fast i kløivene. Men eng* lenderne enset det ikke. De gikk forbi de op* salte hester som kom de dem ikke ved, og vandret på de styltelange ben, som gikk de og vadet, ned til elven. Men en dag kom Ane til Rosvold. Hun traff Saltnes ute på tunet. De blev stående og snakke70 c sammen en stund. Og da hun siden gikk fra gården, gav han sig til å gå ved siden av henne og prate. Og han skilte ikke lag før de kom frem til den Hile gården der hun bodde. Jens satt ute på tunet og skjeftet en ljå. Saltnes hilste og gav sig i snakk med ham. Jens vilde vite hvad det var for folk som var kommet til bygden. Og trønderen sa det var nogen rike englendere som vilde se skogene og elvene i Norge. — Hvorfor gjorde de det? undret Jens: — Var det noget å reise over havet for? — Å, de hadde vel sin mening med det, sa trønderen og drog langsomt på det, som vis* ste han ikke, hvad meningen var, han heller. Men litt efter ordet han noget om at de gjerne vilde hatt en bygdekar med sig op gjen* nem dalen. — Kanskje Jens var kjent oppe i skogbyg* den? De betal bra, sa han. — Ja, Jens hadde da vært en hel sommer oppe i Steinardalen. Han hadde tenkt sig å rydde sig gard der, en gang. Det var før eldste bror hans døde, sa han. — Ja, bra betalt skulde han få, om det var så, at han vilde bli med, sa Saltnes. — Han hadde ikke fått fra sig slåtten enda, sa Jens, så han trodde ikke han kunde, nettop nu. — Slåtten, sa Ane og steg tett inn til de to:71 — Den remsa som var igjen, den skulde hun da sørge for å få slått, og høiet berga inn, sa hun og blåste av det, som var det ikke noget å snakke om. Så snudde hun sig til Saltnes og så på ham med de brune, varme øinene. — Berre lag dokker til, du og di du har med de. Han Jens blir med, dæ sei e de, sa hun ivrig i mælet, som vilde hun ha dem avsted på flyvende flekken. Men trønderen hadde ikke travelt mere. Han bare så på Ane. Der gikk hete skurer gjen* nem ham. Og han hadde en følelse, som stod han og ravet. Og hele tiden blev han ved å se på Ane. Endelig sa han ... ru i røsten, og han svei* get mellem ordene ... at det hastet ikke. — De var ikke til å rive løs fra elven, de han var i følge med, sa han. Der gled en het, brun flake over ansiktet på Ane. Så tok hun øinene fra ham, så ned for sig og sa, og var blitt skjelvende i stemmen: — De kunde fare når de vilde. Og Jens skulde bli med, han trengte ikke å tvile på det. Og hun snudde sig og gikk inn i stuen. Da døren lukket sig bak henne tok Saltnes avskjed med Jens og gikk tilbake til Ros* vold. Men næste morgen lot han ikke hestene sale. Og ikke dagen derefter heller. Den var som72 bortblåst all hans talløse lengsel efter å komme op i skogene. Hver dag gikk han, langsomt, som bare for å få tiden til å gå, bortover stien til den lille gården. Jens og Ane drev på med slåtten. Og en høi* værsdag gav Saltnes sig til å hjelpe dem med å bære inn høiet. Han var en kraftig kar, og kåt av lediggang, som en ung fole. Han laget sig bører så store at de blev sittende fast i løe* døren. Og mens han strevet med å få dem inn gjennem den smale døren, Io han og ropte, så det runget utover engen, at Jens fikk rive ut hele veggen, ellers kom én da hverken inn eller ut med et høifang. Ane svarte, og han syntes aldri, han hadde hørt en røst med en så lokkende, og likesom lubben låt: — Ein fekk lag børa, ette døra! ropte hun og 10. Og latteren lød varm og blodfull, men lav* mælt, som en dyp undertone under den høie røsten. Han slapp børen, og la sig baklengs inn i høiet i løen og lå en stund og knuget armene i kors over brystet og drog været tungt, næsten som lå han og stønnet i lengsel eller kval. Det varte litt. Så ropte Jens og knegget av moro: — Sett ho fast, latmannsbøra? Ska e hjølp de? Trønderen reiste sig, langsomt, og kjente sig73 som nommen i alle ledd, av tungt rullende blod, som voldtok hver sans i ham. Så slo

han plutselig armene om børen, og siet som i villeste raseri for å få den inn gjennem døren. Jens og Ane stod ute på engen og så på. Og de syntes de kunde høre hvor det knaket i dørpostene. Da børen var inne, ropte Jens: — Inn kom ho! Han kjem inn dær han vil, den kam. — Dæ e skjitt te grahest, som ikkje gjer hol, skrek han og blinket til Ane, og løftet det lyse, veke ansikt, og knegget guttekåt i minen. De hadde raket alt høiet sammen i store så* ter. Og da Saltnes kom ut igjen med bære* reipet i neven, stod Ane og støttet sig på riven. Da sa han at der måtte tråkkes i løen, skulde de få inn det som var igjen. Han så på Ane. Og der var en dulgt og lv* rende mening i blikket. Ane møtte hans øine, og det var som fattet hun den skjulte mening. Hun senket øienlok* kene og blev brunere i kinnene. Men hun sa ikke noget. Hun krummet lebene til et lett, spottende smil, såtte riven fra sig og gikk over engen og inn i løen. Da sa han, som var det noget han just nu kom til å tenke på:74 — Han skulde sett efter hestene. Det hadde han rent glemt. — Om ikke Jens kunde gjøre ham den tjene* ste å gå bort i hesthagen og jage hestene ned mot Rosvold? Det var ikke verd at de rak så langt vekk, at én knapt visste hvor én skulde finne att dem. Jens så på høisåtene: — De skulde da hatt inn alt høiet i kveld sa han og var litet villig til å gå fra det. — Å, det var han kar for å bær' inn, sa Salt* nes og kastet med de brede akslene. — Ja, da så. Jens syntes ikke der var mer å si om det. Han måtte da gjøre ham den tjeneste, og gav sig av, næsten småspringende, bort mot hest* hagen. Da han var borte laget Saltnes sig en passende bør og bar den til løen. Like innfor døren slapp han den fra sig, så den mest stengte for hele døråpningen, og det blev skumt inne i den lille løe. Lyset trengte bare som smale, gylne streif inn mellem stok* kene i veggene og glitret i de blanke strå. Ane gikk og tråkket midt i løen. Hun stan* set og stod stille og så på ham, da han kom. Da han hadde slengt fra sig børen, og det med ett blev næsten mørkt derinne, vek hun et par skritt lenger inn, mot den ene veggen. Og da han snudde sig mot henne stod hun75 helt stille og så på ham. Fra en liten glugge fløt en skrå lysstråle like mot hennes ansikt og la et skjær som av glødende malm over hen* nes hår og hennes mørkladne åsyn. Han stod litt og klaret strupen. Så sa han og var underlig rusten i mælet, at Jens var gått fra gården, og kom ikke igjen før kvelden. Og han steg et skritt lenger inn i løen, og rakte armene mot henne, litt usikkert, som fam* let han i mørke. — Kve du vil? sa hun og strakte hendene vergende ut for sig. Men der var så liten harme i stemmen. Det var som stod hun bare, trygg, og skjøv vekk et plagsomt barn. Og han fattet ikke at hun verget for sig, for alvor. Han trengte på, prøvet å ta henne i sine armer, vilde dra henne tett til sig og legge henne ned. Men hun tok ham med begge hender i skul* drene og holdt ham fra sig. Hun stod med ryg* gen mot veggen. Og hendene om hans skuldre kjentes stålhårde, og armene sterke som en manns. — E e kje jente meir. E e gift kjerring, sa hun. Han strøk henne over hendene, klappet de runde armene. Og hvert stryk gikk som varme rislinger gjennem henne. Hun blev vek i knærne. Og han kjente hvor armene hennes76 myknet. Der gikk et brus av blodfull fryd gjennem ham. Han trodde sig sikker på å få henne. Da stivnet hun med ett og skjøv ham fra sig, så han tumlet mot andre veggen. — E leika kje slik leik, med framman kar* mann, meir, sa hun: — E e gift kjerring, ha e sagt de. Hun skalv i stemmen. Men der var heller ikke nu harme eller sinne under ordene. Det lød mer som var hun lei og full av sorg over at hun måtte jage ham slik fra sig. Plutselig tok hun et par springende skritt frem og stemte den ene skulderen mot høi* børen, så den veltet ut av døren og lyset fos* set inn i løen. Så steg hun ut, og stod litt med luende km* ner og bølgende barm, og pustet tungt og dypt, som hadde hun løpet. Han kom efter. Og aldri syntes han, han hadde sett en kvinne, så skjønn og attråverdig. Som en glødende brand stod hun der, med sol* skinnet flommende om sig i den lyse dag. Og han glemte aldri synet. De stod en stund og så hverandre i øinene. Så sa hun: — E trur dæ e best at du tråkka, og e bær. E går kje inn i løa meir, så mykje du veit dæ. Og hun tok ett av børreipene og gikk bort mot såtene.77 Han stod litt og så efter henne. Så tok han det andre reipet og fulgte efter. Da han kom bort til saten blev han stående og sno reipet mellem hendene. Ane arbeidet med sin bør, og så ikke på ham. — Det var vel best han for sin vei nu? Ane lenet sig, likesom trett og opgitt, til høi* saten. — Ja, sa hun, mild i mælet, og så ikke på ham. Men han gikk ikke før de sammen hadde båret inn alt høiet. Og mens de gikk og bar gled litt efter litt den tunge, lumre stemning av dem. Det var som glemte de stundom det som var hendt, og der falt nu og da et lystig ord, når en bør seg ut av reipet, og han eller hun stod tomreipet og småsvor. Da Jens kom tilbake, kunde han hilse fra Hans Rosvold, at englenderne vilde avsted næ* ste dag. Da stod de to en lang stund og så hverandre inn i øinene. Og plutselig, uten at hun visste av det, flam* met der op en så het brand i Anes øine, at Salt* nes blev stående litt som i en rus, og hikstet efter været. Og da han gikk, svor han i sitt sinn, at

dit skulde han komme tilbake en gang. Så bakvendt kunde da ikke livet lages for et78 menneske, at et slikt kvinnfolk måtte leve alle sine dager med en sånn fomling, som Jens, til mann. • * * Den hvite jakt blev lenge liggende i bukten innenfor bergknausen. Der gikk flere uker før Saltnes, og de som var med ham, kom nedover igjen fra de store skogene. Og da var det ledet så langt på som* meren, at laksen var gått ut av elven. Englenderne stanset derfor ikke på Rosvold, men lot sig straks ro ombord. Og kort efter stevnet jakten ut av fjorden. Men næste sommer kom den igjen. Og da var der mange flere av både nordmenn og eng* lendere ombord på skuten. Endel fikk sig hester med såler og kløiv og drog opover dalen. Og andre lå dag efter dag i båt og rodde og loddet op fjorden. Et par mann lot sig hver dag ro i land, og gikk og målte op land og strand utfor elvoset. Men de to lange englendere og de to damer, og deres tjenere slo sig til på Rosvold og fisket laks hele sommeren. Om høsten reiste de igjen alle sammen. Og da visste hver mann i bygden at englenderne hadde kjøpt all skogen oppe i Steinardalen, og langt nedover Stordalen. Og de hadde kjøpt en79 bred strandstrimmel fra elvoset og utom berg* knausen ute i fjorden. Der skulde bygges et stort sagbruk, blev det sagt, nede ved dypeste bukten under knausen, Øia, som den kaltes, enda den var landfast med Holstadåsen. v Johan satt og sydde i foreldrenes stue på moen. Da sagbruket blev bygget ute på Øia sluttet han med å rekejra gard til gard i bygden og sy klær til bønder og tjenestefolk. Nu sydde han for arbeiderne på bruket, og hadde mer å gjøre enn han kunde overkomme, enda han satt på sine heler mest både dag og natt. Det var en vakker dag. Solskinnet flommet inn av det smårutete vindu og la som et tavlet brett av lys over skredderbordet. Støvet dan* set i solstrimene. Det så ut som rullet der bårer av lysende røk inn i stuen. Han satt bøiet over tøiet og sydde og tenkte. Sydde og tenkte. Han hadde altfor meget å gjøre, tenkte han. Han måtte skaffe sig hjelp, om ikke andre så iallfall søsteren, Elen Anna. Hun var netthendt nok til å kunne føre nålen mest så godt som nogen skredder. Men der var så knapt om plass i den lille81 stuen. Og der var ikke et hus å få leiet på hele moen. Den eneste stue som hadde stått ledig en stund, den hadde en kjøpt og inn* redet til butikk. Han var kommet som kram* kar til bygden da de begynte å bygge sagbruk ute på Øia, og gått og handlet med arbeiderne på bruket, og oppe i skogene, vestgøten. Nu stod han i egen butikk, stor og bred bak disken. Også det tenkte Johan på: Kunde en annen gi sig til å handle der, kunde vel han og. Det måtte gå an å ha både butikk og verksted: Han var ikke dårligere til å regne han enn vestgøten, tenkte han, og han hadde lagt sig op litt penger, så det blev saktens en råd til å få sig varer å handle med. Men hus, skulde én ha det, måtte én bygge; der var ikke annen råd. Ute på Øia blev der bygget den ene bygning efter den andre, barakker kalte arbeiderne dem. Det var bruket som bygget. Men der var ikke et rum å få leiet eller kjøpt, hverken til handel eller verksted. Bruket hadde seiv handelsbu der ute, og solgte både klær og sko, ferdiglaget, og enten groft og sterkt og stygt eller fint og pent å se på, men vekt, så én kunde rakne det itu mellem neglene. Og her inne på moen ved elvoset bygget de ikke så meget som et skur engang. Bruket byg* get bare på sine egne tomter ute ved Øia. 6 — Flo og Fjære.82 Hadde han bare hatt materialer, tenkte han. Der var folk nok han kjente i bygden. som kunde bruke både øks og sag og høvl, og som hadde for meget å gjøre på gårdene sine til å ta arbeide på bruket. Nogen av dem fikk han saktens til å hjelpe sig med bygningen i ledige stunder mellem onnene. Han glemte rent å sy, blev sittende litt, som i stor undring. Han kunde ikke forstå, at han ikke for lenge siden var gått ut til bruket og tinget sig planker og bord. Der var da nok av det, og det skulde da selges. Det var først igår kveld, da han var inne i vestgøtens bu, at tanken på stort verksted og butikk steg som en veldig beslutning i ham. Men nu han satt der i foreldrenes lille stue, med solstøvet dansende om sig, var det ham, som hadde han aldri tenkt på annet hele sitt liv. Han såtte handflatene mot bordkanten og gled ned på gulvet, og stod litt, stiv og støl i benene av den lange sitting. Så gikk han, næ* sten ravende, ut av stuen. Han likte ikke å ha hatt på, men gikk alltid barhodet. — Ta a de hatten, og hels på folk! brukte de si som møtte ham. Og de så efter ham, og lo undrende. For der var da ingen annen som gikk barhodet der i bygden. Og de undret sig så meget mer over det, som han alltid var så pent klædd overalt ellers på kroppen, så pyn* tet og fin, at de hadde lagt utnavn på ham, som83 forresten på alle andre de kjente. Ja han hadde ikke bare ett utnavn, han hadde to. De kalte ham: «Silke*Johan» og «Jomfrua». Og de sa, at han brukte stå oppe på en stol når han klædde på sig, for ikke å få smuss på buksene sine fra gulvet. Men der var ikke megen ringeakt i undringen. For snakket de med ham, syntes de mest alle sammen, at han var den klokeste kar én kunde snakke med. Og der var ikke den ting han ikke hadde handlag til. Og på den tid han rak om på gårdene og sydde, brukte kjerringene tigge og be ham om hjelp og råd

når der skulde ba* kes noget riktig fint til jul eller gilde. For de syntes mest han forstod sig like godt på å lage mat, som sy klær, enda så god skredder han var. Alle kjerringene i bygden likte ham overvet* tes godt. Men de unge jenter syntes han var «rar», og lo litt av ham. For aldri hadde han hatt en kjæreste. Og aldri fjaset han med dem. Håret bar han lengere enn skikk var. Og nu han gikk der nådde det ham næsten ned på skuldrene, og glinset lyst og lokket i solskinnet. Han var litt stivbent til å begynne med. Men myknet snart, og gikk fortere og fortere, som hadde han hastverk. Han vilde utover og få sig byggematerialer ute på sagbruket. Penger nok til å betale med hadde han ikke.84 Men det hadde da aldri vært slik der i bygden, at det hastet med betalingen, om det var noget én trengte. Og de var vel ikke verre enn folk flest, å snakke sig tilrette med der ute på bruket. Lyden av dundrende hestehover nådde ham. Han stanset, snudde sig, og så to skinnende sorte hester komme i skarpt trav henad veien. Litt efter for de forbi ham. Det lange, sorte faks viftet som faner over de krumme halser. Solskinnet la en glitrende glans over de sorte kropper, og blinket og skjen i sølvbeslaget på seletøiet og i den blanke lakk på den praktfulle vognen. Hjulene hvirvlet som blinkende sol* speil over den grå vei. Stiv og stram satt kusken på bukken. Og le* net tilbake i et hjørne i den store vogn satt en mann, med halvlukkede øine og en umåte* lig viktig og hoven mine i et gråblekt ansikt. Det var konsul Zahl, nordmann, men besty* rer av englendernes sagbruk og skogsdrift. Han kjørte utover til «slottet», et veldig tre* palass som var bygget til ham oppe på toppen av Øia. — God dag! hilste Johan da vognen for forbi. Men konsulen enset ham ikke, rørte ikke på øienvippene engang. Johan stod stille og ventet til støvskyen efter den farende vognen hadde lagt sig. Så gav han sig til å gå.85 Rank og smekker, med fremskutt bryst, litt vuggende i hoftene, gikk han med korte, næ* sten trippende skritt, lignet meget en ung, lett kvinne i gangen. Da han kom så langt at han kunde se utover de veldige stabler av planker og bord, stanset han igjen, og stod en stund og hørte på den tennerskjærende lyd fra sagbladene, og så på de mange hus, og den høie, røkspyende skor* sten. Og lot så blikket gli opover mot «slot* tet». Og med en frydefull, rislende grøssing gjennem kroppen tenkte han på hvordan de vel hadde det, som levet i de store sålene der inne. Å komme der inn, og få bo der, måtte være som å komme til Paradis, tenkte han. Og han blev stående enda en stund, med store, fortenkte øine, og et drømmende drag over det fine ansikt: — Gikk det godt med handelen kunde han kanskje bli såpass til kar, at han kunde få komme inn der en dag. Og kanskje bygget han seiv et slikt slott engang. Og plutselig smilte han, svimlende av lykke ved tanken. Så gikk han, med korte, raske skritt like mot den store kontorbygning. Kommen inn i gan* gen børstet han med hendene omhyggelig hvert støvgrand av klærne, strøk så håret fra pannen og lot fingrene gå som en kam gjennem lok* kene.86 Uten å banke på, for den skikk kjente han ikke, åpnet han kontordøren og steg inn. Ved den ene vegg i det store rum satt der en halvgammel, gråhåret mann bøiet over en stor bok og regnet og skrev. Han løftet ikke hodet engang, da Johan kom inn. Ved den andre veggen satt en ung gutt. Han så op og smilte spottende. Og så lenge Johan var der satt han og bare lot som om han skrev, og blev hele tiden ved med å skotte bort på ham, med det samme spottende smil i ansiktet. Ingen av dem svarte eller sa noget da Johan hilste. Men ved et stort bord midt i rummet satt en høi, fint klædd mann, med bar hake og skjegg på kinnene. Det var synbart at han i alt sitt ydre prøvet å ligne de to laksefiskere som hver sommer lå oppe ved Rosvold og fisket laks. Han løftet hodet så haken stod rett ut i været. Og med øinene borte i andre veggen spurte han med iskold likegyldighet i røsten: — Hvad han vilde? Det var fullmektigen, visste Johan. Men han syntes ikke den mannen så hyggelig ut. Det var visst bedre å snakke med konsulen seiv, tenkte han. Han hadde aldri gruet for å treffe husbonden når han kom til en gard. — Han skulde ha talt litt med konsulen, sa han. — Konsulen var optatt, sa fullmektigen og87 la til, og var næsten ennu mer isnende i mælet: Konsulen tok ikke imot hvem som helst — Hvad vilde han konsulen? — Ja, det var det, sa Johan, at han skulde hatt sig planker og bord ... til husbygning. — Det kunde han tale med formannen på tomten om, sa fullmektigen. — Ja, sa Johan igjen og blev plutselig blod* rød i ansiktet av skam over å skulle stå slik overfor den hovne, fine karen: — Det var det, om han kunde få henstand med betalingen? Nu senket den andre langsomt øinene ned fra veggen og så rett på ham: — Hvor vilde han bygge? Og hvad skulde huset brukes til? En handelsmann får alltid kreditt, det hadde han da så ofte hørt, tenkte Johan. Og han sa, og kjente sig tryggere, og var næsten viktig i mælet: — Han vilde bygge inne på moen. Det skulde være til verksted og handelsbu, og til å bo i og, huset. Da knep fullmektigen øinene sammen og så skarpt på ham, og målte ham fra hår til hel, så på de pent sittende, rene klær, og det næsten pikeaktig fine ansiktet med de lysende øinene. Så sa han: — De som vil

kjøpe noget kan komme hit. Vi har handelsbod her, som du vet.88 — Ja, og der var én inne på moen og, sa Johan: — Vestgøten handlet rent storveis, sa han. Han stod litt og beveget fingrene, som tvin* net han på en tråd. Og sa så, og der var angst for avslag i stemmen: — Kunde han bare få sig bu, og ordentlig verksted, skulde han snart betale både bord og planker. — Her er allerede en handelsbod for meget. Fler skal vi ikke ha. Vi hjelper ikke folk som vil bygge kramboder her inne i fjorden, sa full* mektigen og slo ut med en lang og hvit hand, som vilde han feie Johan ut av rummet Johan stod enda litt og tvinnet en usynlig tråd mellem fingrene. Så snudde han sig for å gå. Da sa fullmektigen, som falt det ham plutse* lig rogct inn, og han var hurtigere og blidere enn før i røsten: — Du er skredder, vet jeg, du kan få arbeide hos os. Gå bort til bestyreren av handels* boden. Hiis fra mig. Johan svarte ikke noget, men gikk stille ut. Da han kom forbi krambuen stanset han et øie* blikk og så inn gjennem den åpne døren, på klær og sko og støvler, som hang i lange rek* ker under loftet. Og med ett knyttet han nevene, med en harmdirrende følelse av egen ynkelighet:89 — Hvorfor hadde han ikke sagt den hovne karen like i synet, at han trengte ikke til dem for å få arbeide. Så gikk han igjen. Og kjente sig hele veien så underlig lam i leddene. Han syntes han var mer ydmyget og hundset enn noget annet men* neske på jorden. Det var ikke til å bære, hui* ket det i ham. — Aldri skulde han da gå dit mer, i slikt ærend, svor han, med gråt i halsen. Og kanskje hadde han gitt op tanken på både bu og stort verksted for lange tider, om det nu ikke hadde truffet sig så at Ane kom på besøk om kvelden. Hun blev der over natten. Og før hun gikk, dagen efter, gav hun sig ikke, før hun fikk vite hvad som var i veien med broren, så traurig og likesom bortkommen han så ut. Hun stod midt i stuen, med armene i kors un* der den frodige barmen, og så på broren og lang* somt likesom vrei ordene ut av ham, til hun endelig fikk vite både hvad han hadde gått og tenkt på, og hvad svar han hadde fått ute på bruket. Han var aldri løsmunnet med hvad han gikk og tenkte på, og drømte om, den underlige bro* ren, det visste hun. Men med tid og tålmot fikk én en tøndebotten i ei kjærringrev, sa et ord* tak i bygden. Og hun kunde ha både tid og tål* mot, når det trengtes.90 Da hun hadde fått vite det hun vilde, stod hun litt og grundet. Så sātte hun begge hender i hoftene og nik* ket et par ganger med hodet: — Det skulde det da bli en råd med, sa hun. Og enda hun var full av alvor i øinene, var det et drag om munnen som stod hun og smålo, som var det så altfor lettvint det hun tenkte å ta sig til. — Han skulde bare komme op til Rosvold i morgen, sa hun. — Dær e både tømmer og planker og bord på Rosvold. E ska snak me'n Hans. — E går kje tiggergong meir! sa han. — Dæ ska du slepp. E ska tigg, før de, som du kaller dæ, sa hun. — Men du kjem! Dæ sei e de. Kjem du kje so kjem e att, og bett de og tek de på ryggen og bær de. No veit du dæ, sa hun, og krummet leppene fra de hvite tennene og lo stille, med et moderlig varmt og vennlig og skøieraktig blink i øinene. Dagen efter gikk Johan opover til Rosvold. Da han kom inn på tunet så han Hans sitte på en stabbe borte ved vedskjulet med en rive i hendene. Han satt med tollekniven mellem tennene og drev på med å bore en tind inn i rivehodet. Da Johan hilste så han op, tok kniven ut av munnen, og svarte.91 Så satt han litt og så på Johan og strøk kniv* bladet et par ganger over bukselåret, før han stakk kniven i sliren, og reiste sig. — E den kam ute å går, sa han. Og Johan syntes ikke det hørtes ut som om han hadde ventet ham. Kanskje hadde det ikke høvd så, at Ane hadde fått snakket med Hans om det han kom for, tenkte han. Og plutselig kjente han, næsten med undring, at han blev glad for at hun ikke hadde snakket om det. Her var han hos kjent folk, og kunde seiv si hvad ærend han gikk i, og trengte ikke kvinnfolk til å tale for sig. — Han skulde kanskje opover og se til søste* ren? sa Hans, så helt uvitende og uinteressert i stemmen, at Johan kjente sig viss på at hun ikke hadde talt et ord med ham. — Han hadde da bare tenkt sig hit, sa han. — Jaså, sa Hans, likesæl som før: — Han fikk da gå inn. Og vær velkommen! sa han, og rørte litt på kroppen, som skulde han til å gå over tunet. Men blev stående og se på Johan. Og der var ikke et skimt av spen* ning eller spørgen i minen. Men rett som det var kom der et glimt i øinene, som av innegjemt morskap. Johan blev det var, og en lett rødme skyllet op i de blekgrå kinnene hans. Han fattet i samme nu, at mannen stod og moret sig over92 ham, og slett ikke var så likesæl og uvitende om ærendet hans, som han gav sig mine av Hans tok øinene fra ham. Og Johan la merke til at han ikke vendte synet mot stuedøren, dit han nyss hadde nikket med hodet, men så op* over mot tømmerhaugen og bordstablene oppe ved den lille sagen under lien. Johan stod og småtrippet, forlegen. All den tilgjorte likesælhet hos Hans tok mælet fra ham. Og plutselig gav han sig igjen til å tvinne usynlig tråd mellem fingrene, som da han stod inne på brukskontoret. Hans sa, og blev ved å se op mot tømmerhau* gen ved sagen: — Du veit ikkje nokkon som treng hustøm* mer, du vel? Dæ ligg å rotner ner for me E har så alt for

mykkje a dæ. — Jau, sa Johan, med ett så ivrig at ordene rant fra ham, som en opdemmet bekk som løsner: — Kjøper kunde han skaffe ham, og det med en gang, sa han: — Men det kom an på om det var henstand å få med betalingen. — Betaling! sa Hans og blåste likesæl med lebene: — Det hastet ikke med betalingen, når det var kjent folk han fikk solgt til, sa han. Johan stod og dirret av glede. Men gleden rente ikke helt vekk med handelsvettet i ham.93 Vilde Hans så gjerne seige, gikk det vel an å prute, tenkte han. Og han var langsommere og mere betenkt i mælet da han sa, at det kom da an på prisen og. — Prisen! Han brukte ikke forlange nogen skampris, sa Hans: — Han vilde ikke ha syndpenger i hendene sine. Og litt efter spurte han, uten å se på Johan, stod bare og så, likesom undrende, rett ut i været: — Hvem det var han tinget for? Han måtte da vite hvem han handlet med, sa han. Da mintes Johan svaret han fikk ute på bru* ket. Motet og gleden sank fra ham. Og han kjente sig helt tørr i munnen da han sa, at han hadde seiv tenkt å kjøpe. Og nogen annen kjø* per visste han ikke av, sa han. — Du sei vel kje dæ! ropte Hans, og så rent himmelfallen ut. Johan seg enda mer sammen, og snudde sig fra ham og laget sig til å gå. Og Hans syntes at den ranke kar'n med ett blev så kroket i knærne, og så sid i bukse* baken. Da lo han, høit og larmende: — E veit dæ! sa han, og røsten runget utover tunet. Han strakte en veldig arm ut og tok den smekre skredder i akselen og drog ham med sig:94 — De kunde da gå op og se på tømret, sa han, og røsten var rungende som før. Og da de stod oppe mellem tømmerhaugen og bordstablene sa han lat Ane hadde talt til ham om det igår, og han hadde tenkt over det. Han hadde bygget hus før, og han trodde han var kar til å bygge et til. Og blev det ikke så stort som «slottet» ute på Toppen, så skulde det da bli like gjevt, og gjevere enn krambua ute på Øia. Det kunde han lite på, sa han. — Bære det ikke blev for dyrt, sa Johan full av glede og stolthet og gru for dette, som hør* tes så altfor overveldende ut. Han hadde bare tenkt sig en stue, omtrent som den vestgøten hadde kjøpt. — Ikkje bry de om de, sa Hans, og slo mek* tig og avgj ørende ut med armene. — Du e grepa kar te å rekne. Dæ forstod e sist du var her. E kan kje rekne meir hell eit ban, å e bry me kje mykje me dæ heller. — Varer kan du få så mykje du vil, fra Ber'n. Og e ska garanter for de, om det trengs. Han stod litt og så utover dalen. Og sa så, og nikket bekreftende, at han skulde sørge for at hele grenden kom ned og handlet hos Johan. — Og ikke bare den grenden, men mest hele bygden, sa han og svang de lange armene, som drev han en saubøling nedover dalen. Det led til kvelds før de blev ferdig med å tale om huset, om rummene, om krambuen og95 verkstedet og værelsene ovenpå. En sal skulde der være, som hos handelsmannen ute på Herøy, sa Hans. — Og skaffet han ham hus, fikk han vel skaffe ham gifte og, sa han: — Han skulde vel ikke gå som ungkar all sin dag, så fin og bra kar han var. Da strakte Johan hendene vergende ut for sig og så på ham med noget som redsel i øinene, og var så hvit i ansiktet, som var han ved å dåne. Hans lo larmende av lystighet og undring over å treffe en kar som ikke tålte å høre snakk om å gifte sig. Litt efter gikk de sammen ned til gården. Johan måtte med inn og ete kveldsmat på Rosvold. VI Elen Anna var voksen jente den dag hun flyttet inn til broren i hans nye hus på moen. Dag efter dag satt hun og sydde. Og hun satt mest alene, for Johan måtte rett som det var ut i butikken ved siden av verkstedet og ekspe* dere kunder som kom for å handle, eller høre på lediggjengere som slang innom og stod halve dagen og hang utenfor disken og pratet. Når hun da satt der alene sank stundom hen* dene ned i skjødet, og hun blev sittende lange stunder helt stille. Et drømmende smil la sig over hennes ansikt, hennes blå øine likesom vi* det sig ut, blev så store og fulle av lengsel. Det var som hadde hun ingen vegger om sig, men satt og så, med store, undrende øine, ut i en stor og vid og underlig verden. Når så praten blev høirøstet ute i butikken, eller høi latter skrallet inn mot henne gikk der som en grøssing gjennem hennes smekre legeme, hun for sammen og et tungsinnet drag seg inn* over ansiktet hennes, og hennes øine blev så97 fulle av sorg som var noget uendelig vakkert med ett blitt borte for henne. Men litt efter satt hun med årvakne øine og lyttet om hun kunde høre hvad de talte om der ute. Og både drøm og sorg var da seget av henne, og der satt bare en ung jente og lengtet efter å høre folks mål i ensomheten. Dagene var så lange, og hun satt så forferdelig meget alene. Og lite prat var der i broren når han kom inn på verkstedet og gav sig i lag med nål eller saks. Det var sjelden han var glad eller lystig til mote når han kom inn fra butikken, oftest sur og gretten og arg på pratmakerne som kom og heftet ham bort lange stunder med prat, og knapt nok kjøpte så meget som en kvartrull tobakk engang. Elen Anna snakket da ikke til ham, satt bare og sydde, med hodet bøiet over tøiet. Og stund* om blev hun så trist til mote, at tårene dryppet fra øienhårene, og alt hun hadde i hendene svømmet for hennes øine så hun mest ikke så hverken nål eller tråd. Og hun lengtet så efter kvelden, at hun syntes dagen aldri

tok ende. Aldri hadde hun før visst hvad det var å lengte efter at dagen skulde gå, bare gå. Hun hadde gjetet i skogen, sittet på en tue langt oppe i åsen og drømt sig inn i en fager verden, bak om alle bergene, og aldri tenkt på at hun var ensom derinne i den store skogen. Kyr og sauer og lam gikk og beitet i lien, bjellene klemtet 7 — Flo og Fjære.98 og singlet. Der var aldri ensomt og stille, hver låt i skogen rørte ved henne som kjærtegn og blide ord. Og når hun jaget krøtterne hjem om kvelden, danset lammene om henne og nappet henne i stakken som kåte, lekende unger. Og hun kunde da ta det minste lammet i armene sine og gå og bære det, og kjende sig så lykke* lig som var det sitt eget barn hun gikk og bar på. Og siden, da hun var blitt konfirmert og kom ut å tjene, som voksen taus, ja da satt hun •mest ikke still en time på dagen. Sammen med husmor og tjenere strevet hun i hus og i fjøs, og sammen med slåttefolket ute på engene. Aldri hadde hun visst hvad det var å være ensom, aldri hadde hun kjent stillheten, som knugende tristhet, før hun flyttet til broren og blev sittende dag ut og dag inn på den samme stol, ved det samme bord og sy til fingrene var hakket av stikk i stikk. Og aldri hadde hun lengtet så til kvelds. For om kvelden kom de som kom for å handle. Og da måtte hun som oftest inn på butikken og hjelpe broren med å ekspedere kundene. Og hun syntes det var som en livsalighet for både kropp og sjel å få reise sig fra stolen og komme folk så nær, at hun kunde se deres ansikter om sig og høre målet deres summe sig om ørene. Og så var det en så rent overvettes fryd for henne å se på broren, hvor han kviknet til, blev99 likesom et nytt menneske om kvelden, når han hadde kjøpelystne folk utenfor disken. All sur* heten var strøket av ham. Han var aldri mun* ter eller kåtmunnet. Han var alltid alvorlig og høitidelig i minen. Og hadde han ikke hatt de rappe, skredderaktige og jomfruaktige bevegel* ser kunde en mest trodd han var i en kirke og bar hellige kar frem på alteret, når han tok noget ned fra hyllene og la på disken. Men han var så blid, så tjenstvillig, i all sin verdig* het, at de som kom syntes det var en ren glede å motta noget av hans hender. Høitideligheten i hans miner la likesom en større vekt eg verdi i alt han tok i. Der var alltid fullt, om kveldene, av alvorlige menn og eldre kvinnfolk. — De vilde ikke handle hos andre enn Johan Anthonsen, sa de, og kjøpte titt meget mer enn de hadde bruk for. Ungdommen drog på smilen av ham, og apet efter hans jomfruaktige fakter, når han snudde ryggen til dem. Men de kom inn på butikken, de også om kveldene og snakket og handlet med Elen Anna. Og fikk de så Elen Anna bort i et hjørne, så de ikke hadde Johans høitideJige an* sikt like for øinene, blev de lavmælt, men kåte i ordene, så rødme bredte sig som en blodrød brand over hennes bleke kinner. Og da syntes de mest allesammen at hun var vakrere enn alt vakkert de visste i denne verden. Og de prøvet,100 den ene efter den andre, å få henne til å møte sig ute, senere på kvelden. Men hun gikk aldri ut om kveldene. Broren likte det ikke, og pas* set på henne så hun slapp ikke ut, enda så gjerne hun vilde, og ofte gråt av harme over å sitte inne både dag og kveld. Og hun lå titt om nat* ten og bet i hodeputen for å kvele sin hulk av lengsel efter å få røre på sig, komme ut mellem ungdommen og få se inn i varme øine og høre hete ord hviskes mot sitt øre. For hun var ikke bare ung Elen Anna. Det friluftsliv hun hadde levet hadde herdet og styrket hennes smekre legeme, hun var frisk og sterk. Og blodet luet av lengsel i henne, enda så blek hun så ut. Og en kveld trosset hun broren, og listet sig usett ut i den lune sommerkveld. Der skulde være dans på Lars Olsensalen. Og Elen Anna hun vilde så gjerne danse. Og hun visste så vel at guttene var som galne efter å få danse med henne. For så lett i dansen, sa de, var ingen jente i hele bygden. Hun husket, og blev rød av både skam og glede ved minnet, at hun en gang hadde danset skoene av sig så sålene gav sig til å klapre og smelle mellem fotsålen og gulvet under dansen. Å, det var så lenge siden! Et helt år hadde broren gjetet henne, så hun knapt var kommet utenfor døren. Nu vilde hun danse! Nu vilde hun danse! Og hver fiber i henne danset, mens hun med lette skritt gikk bortover den grå vei med san*101 det knasende under føttene — mot Lars Olsen* salen. Det var første gang der skulde være dans der. Og alle som hadde vært inne på butikken hadde talt om det og om det nymodens spilleverket Lars hadde skaffet sig. Lars var en av de første bygdekarer som tok arbeide ute på bruket. En stor og overlag sterk kar var Lars, men lat, og tok helst latmanns* bører og hvilte lenge mellem børene. Han gikk et års tid og bar planker ute på sagbrukstomten. Men da Johan hadde fått sig hus og butikk og verksted på moen gav Lars sig en dag i prat med Hans Rosvold, og så blev det til det, at Hans tok på sig å bygge hus også til Lars. Og året efter stod huset optømret. Det var det an* dre huset Hans bygget der nede. Første etasje blev innredet til kaffebu, og bak om buen var der et kammer som Lars skulde bo i. Hele annen etasje var bare en stor sal, hvad Lars mente med den sa han ikke noget om til å begynne med. Det fikk folk først å vite sommeren efter, da han kom hjem fra Bjørns marked

med et positiv, det første positiv som var kommet til bygden. Da innbød han all ungdommen til dans på salen. — Og de skulde få annen låt å danse efter, sa han, enn den felelåten de var vant til.102 — Han Dal*Per kunde få sitte hjemme og gni på felen sin herefter, sa han. Han leiet en kar til å dreie på positivet og stod seiv, stor og sterk ved døren og tek tolv skilling i inngangspenger av hvert par han slapp inn. Bygdeungdommen som sjelden hadde hatt tolvskillinger mellem hendene sine, blev stå* ende og tråkke i trappen og syntes dette var besett til påfunn. — Tolv skilling! sa de: — Tolv skilling! — Ein slik flåer sku ein søkk ne i djupaste fjord'n! Men de som arbeidet ute på bruket, de drog neven, stopfull av penger op av lommen og gav fra sig tolvskillinger så likesæl, som om det var bukseknapper de stod og skramlet med. Og der blev fullt på salen, enda storparten av bygdeungdommen seg nedover trappen igjen, og stod harm og skamfull utenfor stuen og hørte på spillet og tråkket av dansende føtter. Og mens de stod der blev de enige om å få fatt på Dal*Per, og så skulde de næste søndag dra mannjamt op til Rosvold. Da Elen Anna kom samlet de sig om henne, og hun så med undring at det var mest bare gutter som stod utenfor kaffebuen. — Var der ingen jenter? tenkte hun: — Var hun den eneste jente, som vilde danse?103 — Men der blev jo danset oppe på salen? — Hvorfor stod alle guttene hun kjente, hei utenfor og tråkket? Hvorfor gikk de ikke op? Hun stanset og stod forlegen midt i gutte* flokken og begrep ikke hvad som var i veien. — Ikkje vør, Elen Anna, sa de: — Dær e kje ein einaste slått, du kan danse ette, på dæ spele. — Søndagen skulde de alle sammen ti] Ros* vold og få Dal*Per med sig, sa de. Men Elen Anna visste ikke om hun kunde komme sig ut om søndagen. Nu vilde hun danse, nu! Og der var ingen som rakte hånden efter henne, for å dra henne med sig inn. Hun blev stående, rådløs og motløs, og se fra den ene til den andre og høre på spillet og du* ren fra de dansende, til hun ikke kunde stå stille, men gav sig til å løfte og senke sig, og vugge med kroppen som stod hun og danset. Hennes leber åpnet sig til et på engang hjelpe* løst og betatt smil. Hun stod og blusset, varm av lengsel, og enda så forlegen at hun ikke vis* ste sin arme råd. Da kom der en unggutt gående. Han gikk med raske, litt korte skritt. Og det var synbart på hver bevegelse, at han ikke var nogen ar* beidskar. Han var også anderledes klædd enn guttene ellers i bygden. Elen Anna hadde sett ham før og visste hvem104 han var. Det var den unge kontorist ute fra bruket. Alle guttene snudde sig og så på ham. Men der var hverken uvilje eller fiendskap i blik* kene. De bare likesom tok mål av ham, hans skikkelse, hans sko, hans klær. Han var vekere enn de, det så de, men det var finere enn deres alt han hadde på sig, like fra kastorhatten til de speilblanke skildtsko med spring i. Han blev litt vaklende i gangen da de alle snudde sig mot ham og han så at der ingen av brukets folk var mellem dem. Han blinket flere ganger med et redd glimt i øinene. Så blev han tilgjort modig og likesæl i minen, og et spot* tende smil seg innover ansiktet hans. Da han fikk øie på Elen Anna rettet han sig i været så høit han kunde, hevet sig mest på tå og gjorde sig høiere enn han var. Elen Anna visste i samme nu at med ham fikk hun danse. Der veltet op i henne en plutselig forvissning om at det var ham hun hadde stått og ventet på. Han hadde sett på henne en dag han gikk forbi verkstedet, hvor hun satt og sydde. Og nu, nu visste hun at det var ham hun hadde drømt om og lengtet efter hver dag siden da. Nu kom han! Nu kom han! Hun kunde ikke stå stille, og hun visste knapt av det seiv, at hun gikk ham i møte. Hennes105 øine blev store og strålende, men rødmen vek fra ansiktet hennes; blek av bevegelse gled hun frem mellem guttene, til hun stod ene like foran ham, og der var bare han og hun i verden. Han hilste og stod et kort nu og hørte på spillet og dansen. — Om hun vilde med op og danse? spurte han og så på henne. Og hun la i sin glede ikke merke til at det spottende smil blev ved å være på ansiktet hans, og der bare kom et skimt av triumf i smilet, da han møtte øinene hennes. — Ja—a! Hun hadde en fornemmelse av at hun skrek av jubel. Men det lød bare som en hvisking. Og sammen gikk de opover trappen, til salen. — Dævien brenne! svor guttene efter dem: — Han kan våge å komme åt Rosvold den kam! Og det fiendskap som der før ikke hadde vært spor av i minene deres, det flammet nu i øinene på dem. Litt efter drev de derfrå, skiltes og gikk hjem til farsgården eller til gårdene hvor de tjente. Jenteløse gikk de i den vakre sommerkvelden. For mest alle bygdens jenter var gått op på dansesalen sammen med de råflotte karene ute fra bruket. Men før de skiltes, guttene, blev de enige om106 det, at våget nogen av sagbrukskarene sig op til Rosvold om søndagen, skulde de få så megen juling at de knapt kunde bære bord eller plan* ker de første dagene, det svor de på. Oppe på salen danset Elen Anna. I en rus av salighet gled hun over gulvet. Og hele tiden var det ham hun danset med, det var hans armer hun hadde om sig. Der var så fullt der oppe, så trangt at de rett som det var blev stå* ende på én flekk og knapt kunde røre sig. De blev stundom trykket

så tett til hverandre i trengselen, at hun med en svimlende følelse av lykke kjente hele hans legeme mot sitt. Hun blev skollende het over hele kroppen, og det var henne som var der ingen klær mellem dem, men de lå inn til hverandre, og hun var hans, med hver fiber i sig. Aldri hadde hun før kjent sig svimmel i dan* sen. Men nu, da der atter blev mere plass om dem, og de igjen kunde røre sig, var hun så fra sig av svimmelhet at hun syntes veggene og alle som var der inne, dreiet sig om henne, og hun seiv bare stod og ravet som ute på et stup. Aldri hadde hun før tretnet av dansen. Hun hadde danset mangen natt til ende, og gått hjem på utdansede sko om morgenen og enda dan* set bortover veien. Men da denne natt var gått næsten til ende og han leiet henne nedfor trappen og ut, da var der en matthet i alle hennes led, så hun lenet107 sig inn til ham med en følelse av at benene ikke vilde bære henne, og hun lengtet bare efter å komme bort fra alle andre, være helt ene med ham, så han atter kunde trykke henne tett inn til sig, og hun igjen få kjenne sig som hans med hver fiber i sig. Ordløs av lykke fulgte hun med dit han vilde ha henne. Henad en smal sti gikk de mot sko* gen, under åsen bak moen. Natten lå lys, som en tindrende demring om dem. Toppen av det høie fjell i vest lyste med en tynn, gul strime som var der lagt et lysende band over fjellet under den gråblå himmel. Men liene i øst var ennu mørke, som uhyre flak av skygger. Der var dugg i gresset på moen, og der var en så sælsom glitrende lysning i luften om dem, det var som gikk de gjennem en vev, tett besatt med glitrende perler. Der gikk en grøssing som av isnende frost gjennem henne, da de fra den demringslyse mo kom inn i dunkelheten mellem stammene i sko* gen. Da han stanset, for hun sammen som om hun frøs i de tynne sommerklærne, og hun trykket sig inn til ham, som trengte hun til å lunes og vannes. Da tok han henne i sine armer og løftet og bar henne. Hun verget ikke for sig, og hun lukket ikke øinene. Hennes leber blusset og to røde pletter brant som blod i kinnene hennes. Øinene hen*108 nes var vidåpne og store, det var som suget hun inn gjennem øinene hvert trekk i hans ansikt, for å gjemme dem uutslettelig i sitt hjerte. Og da han la henne ned på den myke mose i skogen, da fant hun ikke ord til å verge for sig, kunde ikke, der var ikke en blodsdråpe i henne som ikke sydet av lengsel efter ham, efter å være ham til viljes. Da de endelig skiltes hadde morgensolen lagt en kåpe av lys nedover halve vestfjellet. Neden* under kanten av lyskåpen var der en mørk bord ned mot storelven som lå som et bredt, sølv* grått band mellem fjellet og moen. VII Ane satt en dag inne på verkstedet hos Jo* han og Elen Anna. De pratet en stund om hendinger i bygden; så sa Ane: — Det var det hun var kommet for, hun vilde spørre broren, hvor han syntes hun skulde sette op huset sitt. For nu vilde hun bygge hus på moen hun og, sa hun. Både Johan og Elen Anna blev sittende en stund handfalne og se på søsteren. — Hvad i all verden . . . ! Hun hadde da både hus og gard, sa broren. — Og mann og, mein du, sa Ane, og satt litt og tidde og trommet med fingrene på skredder* bordet. Så blev hun ved: — Gården var bra nok, og husene og, det var ikke noget i veien med hverken hus eller gard. Men det blev dårlig stell, skulde det gå, som det nu gikk, at hun mest var alene om å drive gården. For skulde hun få nogen hjelp, kostet hjelpen mer enn hun hadde penger til.110 I En onnekar vilde ha like store dagpenger som en plankebærer tjente ute på bruket, sa hun. Og mannn han Jens, ja han var og bra nok. Men han lå mest hele sommeren og rodde for engelskmennene som fisket laks nerunder fos* sen ved Rosvold, og han blev mer og mer like* sæl om gardsbruket. Han var ikke til å kjenne igjen, siden han fulgte med disse tullingene fra England op i Steinardalen her en sommer, og kom hjem med lommene fulle av penger. Siden var han som hekset fast til de stor* karene, og rodde og rente for dem, som om det var en ren salighet bare å få være så nær, at han kjente lukten av dem. Og gardsbruket, det tok han knapt sin hand i mer. Det kastet ikke noget av sig, han gav dævelen i hele gården, det blev ikke penger av det, hvor meget én strevet men, sa han. — Hun hadde sant å si ikke hatt mannshjelp de siste somrene, sa Ane. — Og nu hadde hun sagt til Jens at de like så godt, først som sist, kunde seige gården, og flytte hit ned på moen. — Det var ikke det, sa hun, at hun syntes strevet var så altfor tungt for henne, men det var så besett forargerlig å se, at hun likesom ikke maktet nogen ting. Det var både til å banne og gråte over, sa hun, å se kratt og ugress gro innover alle engene, enda hun strevet så hun knapt unte sig søvn, så lang sommeren var.111 Johan satt og nikket og grundet. Han kjente så vel til stellet der oppe. En god liten gard var det, bare den blev drevet som den skulde. — De stod sig godt, foreldrene til Jens; de hadde alt de trengte, sa han hen for sig, som i egne tanker. — Dæ har vi og, sa Ane og nikket med ho* det og slo det fast, og der var mer harme enn tilfredshet i røsten: — Han tjen storveis me penger, Jens, men kve hjølp er dæ i dæ, når dæ gror bærre ogras om oss, dær vi bur, og vi driv gard'n, så vi kje har anna hel skam a dæ? — Kunde hun ikke få Jens til å holde sig hjemme og

arbeide med jorden som han før hadde gjort? sa Elen Anna stille. — Å, hun hadde da sagt ham meningen sin, en gang, sa Ane. Og hun blev sittende en stund og ryste på hodet, og hendene sank hjelpeløst ned i skjøtet, og et rådløst smil la sig over det sterke, brune ansiktet hennes. — Men det gjorde hun ikke mer, sa hun, for det var ikke til å holde ut å gå og se på hvor bakvendt han tok på allting. Det så mest ut som om han var blitt nåmen i både kropp og sinn. Så hun tilsist tok ljåen fra ham og bad ham reise og renne ned til engelskmennene ned* under fossen. — Og det trengte hun ikke be ham to gan*112 -i ger om, sa hun, og lo en kort latter. Og de syn* tes mest der var mer munterhet enn harme i røsten, da hun hevet stemmen og næsten ropte: — Han rente som en glad glunt nær åt elva! Så tidde hun og blev sittende en stund og se rett ut i været, og så ut som satt hun og levet op igjen alt hun hadde gjennemlevet oppe på gården. Johan satt litt og tidde og tenkte Så spurte han: — Hvad de hadde tenkt å ta sig til, der nede på moen? — Hun kunde vel holde kaffebu, hun like så godt som han Tverå*Lars, sa hun, og rettet sig i været og så på broren. Og der var ikke et glimt av tvil i de brune øinene. Johan satt enda en stund og tidde og tenkte. Så sa han: — Han hadde tinget sig en stor tomt nede ved fjæren. Han vilde bygge landgangsbro og brygge og naust der nede. Og tomten var så stor, at hun kunde få plass til huset sitt og der. Og bedre tomt kunde hun ikke få, for der kom de til å gå i land alle som kom roende inn i oset. Og da blev det saktens hennes kaffebu de først gikk inn i, når de hadde fortøiet båten sin ved bryggen, sa han. Ane reiste sig, og der var et liv og en velde i henne, så de syntes hun mest fylte hele rummet.113 — Er dæ ikkje dæ han Rosvold Hans ha sagt, at make til hodet ditt, dæ finnes ikkje i heile bygda, ropte hun og slo broren på akselen, så han seg i hop og blev sittende og hikste efter været og fikk et gjeip om munnen som hos en unge som er på gråten. Elen Anna for sammen, og over ansiktet hen* nes gled i et kort glimt det samme gjeip som hos broren. Så blev hun sittende og se med store øine på bror og søster. Litt efter smilte hun stille hen for sig, og blev så glad over å få søsteren dit ned. Så kunde broren da ikke gjete henne og nekte henne å gå ut, når hun hadde søsteren å gå til, tenkte hun, og øinene hennes tindret, og hun satt og blusset av glede. — Sjå på ho! Sjå på ho! ropte Ane og slo hendene i hop: — Gud bære oss, så vakker søster vi har. Ho er som ei blome! Elen Anna blev enda rødere, og visste ikke hvor hun skulde gjøre av sig. — Du ska kje gjær narr a me, sa hun. — Gjær narr! ropte Ane, og stemmen sang av undring: — Er du tåpen, taus! Ha du kje" sett de i speil? — Jau dæ har e! sa Elen Anna. Og plutselig la hun sig fremover, med armene 8 — Flo og Fjære.114 og ansiktet ned mot bordet hun satt ved, og hui* ket og sa hikstende: — En blev ikke vakker av å sitte innestengt, så én ikke fikk se hverken sol eller sommer. Ane la armen om henne og stod og strøk henne over håret: — Kve du seie? Kjem du kje ut, så mykje du bære vil? Elen Anna svarte ikke, hun bare hulket. Da så Ane over på broren, med luende harme i øinene: — Gud nåde de, om du ikkje e god med sø* ster mi, dæ sei e de! sa hun. Da blev Elen Anna full av anger, og harm på sig seiv sa hun, og gråten stilnet: — Han er allti god med me. Han har alder sagt et ondt ord. Ane blev eftertenksom i minen. Og stod en stund og likesom lyttet efter noget i sitt eget indre. — Men du kjem alder ut? Elen Anna tidde. Da så Ane igjen bent på broren: — Ho ska kje sitt inne her og sy, frå morån til kveld. Ho ska meir ut, så mykje du veit dæ, sa hun. — E ha sitte inne mest all min dag. Og dæ ha kje skadd me, sa Johan. — Ja du, sa Ane lavmælt og med ringeakt i røsten:115 — Du er vel slik skapt du! Var der noget Johan lite tålte så var det ringeakt i ord eller miner. Og rød av harme sa han: — Han vilde ikke at søster hans skulde flakse om ute mellem all slusken som rak efter veiene. Ane syntes han lignet et kvinnfolk som stod og skrek av sinne. — E dæ slik du har dæ? sa hun, og kjente sig så stor og sterk overfor den spinkle, sinte broren. Og der var både spott og medynk i mælet da hun sa: — Dæ er værre å gjæte ei jente, hell ei gjeit! Du ska kje ta på de meir hell du makta, du heller! Johan svarte ikke, men tok en saks og gav sig til å klippe til et stykke tøi som lå utbredt på det store skredderbordet. Der var stille en stund. Og der hørres ikke annen lyd i stillheten enn den skjærende og nu og da klirrende lyd fra saksen. Lien Anna satt med bøiet hode og sydde. Og Ane kunde se hvor nål og tøi dirret i Lendene på henne. Fra søsteren så hun over på broren. Med en umåtelig verdig og krenket mine stod han og klippet, og så ikke på nogen av søstrene. — Gud bære oss, hvor han furter, som ei sær og furten jente, tenkte Ane. Og hadde det ikke vært fordi hun visste han litet tålte hun rørte ved ham, så hadde hun lagt armene om ham og116 klappet og strøket ham blid att, som var han en guttunge eller ei lita jente. Nu sa hun bare, og var rent syngende i mælet av undring: — Dæ er då makelaus, kve lag du har med hendene! De sei dæ, alt folk at dæ er ingen som kan hamle op med de, i den veien. Den krenkede mine vek litt av ansiktet på Johan. Han så ikke på

søsteren, men senket øienlokkene, og fikk et par røde pletter i kinnene. Elen Anna skottet op på ham, og blev rød av glede, for det var så synbart, hvor han blidnet i minene. Over ansiktet på Ane for der et skimt av et smil. Så sa hun, og der var ikke spor av spott i stemmen, det var som sang hun av stolthet over den gjæve broren: — Og dæ er kje berre hendene du kan bruke. E sei dæ igjen, som han sa, han Hans på Ros* vold, dæ er kje make te hode ditt 1 heile bygda. Da var det som om all den krenkede verdig* het var blåst av broren. Han lo smigret, og stod litt og vugget kokett med den fine, spinkle kroppen. — Det var godt nok hode på Hans, til det han brukte det til, sa han. — Men han kan no kje hamle op med de, dæ er da kje snakk om, sa Ane:117 — Og no trur e, e tek Elen Anna med me ut lite grand, sa hun og så på søsteren. Elen Anna la tøiet fra sig, men blev sittende rådløs og se på broren. — Du ska få ho like god att, sa Ane og nik* ket over til Johan. — Er dæ sikkert dæ? sa han skjemtende og lo en kort latter. Ane fortrakk ansiktet en liten smule. Hun kunde ikke fordra ham når han 10, han minnet så om ei jente, som stod og gjorde sig til, syn* tes hun. Men hun strøk straks übehaget av sig og lo og skjemtet hun også: — E trur me kje te å svær på dæ, sa hun: — Ho er vakker nok te å bli tatt i berg en dag, midt for auen på oss. — Ha kje haugkal'n vært ette de? ropte hun og tok søsteren om skuldrene og løftet henne i været og stod og skaket henne: — Korleis ser'n ut? Han som vil ha de? Elen Anna blev blodrød like op under det lyse håret. — Å, er dæ slik fatt med de! sa Ane lavmælt og øm i røsten, og lo ikke mere. — Kom! no går vi, sa hun. Borte ved døren snudde hun sig og så alvor* lig på broren, og sa: — Så sei e åt'n Hans, at e ha fått tomt a de, nere ved oset.118 — Ja, tomta reis ikkje frå de, berre læt'n kom med hustømre, du, sa Johan og stod og trippet, så fin og nett som en eventyrprins, med solstøvet som en glorie om det lyse hodet. Da søstrene stod ute på den grå veien sa Ane: — Ska vi sjå bort åt far og mor? De gikk litt og tidde. Det var en vakker sol* skinnsdag. Halve fjorden luet som et blankt speil i solskinnet. Den andre halvdelen lå svart av skygge fra storfjellet, og skyggen strakte her og der lange tunger og strimer, likesom sprek* ker og skår i det blanke fjordspeilet. Løvsko* gen borte i Holstadåsen tindret, som rislet der en ustanselig, blinkende sølvstrøm nedover lien. Og den store, endeløse skogen op gjennem da* len skinnet, med et skjær av gull over alle toppene. Ane sa, da de hadde gått litt: — E veit ikkje om du vil fortell me, kem dæ er? Men e kunn då sjå på de, at dæ er ein, som hell a de, og som du er gla i. Elen Anna drog tørklædet dypt nedover pan* nen, enda hun hadde solskinnet i nakken, og bøide hodet: — Ja! Det lød mest bare som en hvisking. — Kjen e 'n? — E veit ikkje. Han e på kontore ute på bruket. — Ja, sa Elen Anna glad.119 Ane stanset, og stod en stund og så på søste* ren, og sa så: — Dæ er ein fremman kar då, skjønna e, og storkar. Er 'n te å lite på, mein du? — E trur dæ! sa Elen Anna, og der var ikke tvil i røsten. De var da kommet så nær foreldrenes hus, at de gjennem den vidåpne døren kunde se moren sitte og spinne, midt i solstripen inne i stuen. — Veit ho mor dæ? spurte Ane. — Nei, og du ska kje sei nokko, du heller, ikkje ennu. — Ikkje dæ? ja, ja, tull de bare ikkje bort i nokko gale, sa Ane, alvorlig og litt bekymrings* full i minene: — Trengs dæ, så læt me snak med kam, sa hun, og kastet med akslene som en karmann. — Nei! Nei! bad Elen Anna, og var mest på gråten: l m — Du må kje bland de i dæ. Ane sa ikke noget. Og lyden fra spinnrokken surret ut mot dem i stillheten. Litt efter stan* set den. Moren skygget med en hand over bry* nene, reiste sig så og kom frem i døren. — A nei! A nei! Er dokker ute og går, sa hun og ventet ikke på at de skulde svare engang før hun snudde sig og hengte kaffekjelen på skjellingen. — Han far var ikke hjemme, sa hun, da de120 stod inne i stuen. Han var ute og så til red* skapen ute på fjorden. Han var omtrent den eneste som drev fiske nu. De andre lå heller og berget tømmer enn de drog fisk, de som ikke arbeidet på bruket, sa hun. — E ha vært feskar all min dag, og e ska driv feske, så lenge e kan sitt på ei tofte, sei kam. — Og han mente det, at levet han lenge nok kunde han opleve den dag da de kom og tigget ham om en fisk, til å læg i gryta, de som nu gikk og skramlet med alle de blanke sølvpen* gene i lommene. Det som fort kom, det fort gikk, hadde han sagt. — Og e mein, han har rett, kam, sa hun. — Og e spinn, og e vev. Og vi klær oss, som vi ha gjort. E kjenn tye i di klær vi har på oss. Han Johan ha gitt me ty te både stakk og trøie. Dæ ligg i kisto i kammerse. E bryr me kje om dæ. Dæ er så altfor fint. E tør mest ikkje ta i dæ. — Bare han kom snart, kam, sa hun litt efter og gikk bort i dørgapet og så ut mot fjorden: — Dokker må no kje gang igjen, før'n kjem, far dokkers. — Kve e sku sagt, sa hun og stod og grundet: — Han hell med far dokkers, bror min. Han har skog han, veit dokker, og han sei dæ, at di hugger mykje meir hell dæ væks att i sko* gen, disse bruksfolkene. Og han spår, at dæ121 vara kje mange år før di ha slept siste stokken i elva, dæ sei'n. — Og kve ska di då ta se til, di som bære leve av bruke? dæ spør e dokker. — Kor gla e er for at dokker kom, sa

hun, og så på døtrene, og det lyste i øinene hennes: — Ho Elen Anna ser e no rett som det er, men du Ane, du har ditt å stræve me, og bur lenger unna, sa hun. Elen Anna så på søsteren. Vilde hun ikke fortelle at hun skulde flytte ned på moen? Men Ane bare rystet på hodet, og tidde. Moren gikk igjen bort til døren og så utover fjorden: — No kjem'n, sa hun. — Då trur e vi går og hjølp'n å bær op fe* sken, sa Ane. — Ja, gjor dæ, sa moren og stod og så efter dem mens de gikk nedover mot fjæren. — E trur kje mor bi gla for at vi ska seig gard'n, sa Ane. Og Elen Anna syntes, hun hørtes så rent tungsinnet ut i mælet. — Dæ er tungt, å gjær far og mor sorg, sa Ane igjen: — Men e hell kje ut å gang dær å sjå at dæ kje nøtta nokko, kor mykje e stræva. Elen Anna sa ikke noget til det. Og begge søstrene gikk tause og uglade ned mot båtstøen. De blev stående en stund dernede og vente122 * på faren; stod og så på tømret som rak i elven. Det var flo, fjorden fløt inn i oset, og tømret dreiet sig langsomt rundt som i en evje. En stokk la sig inn til land ved båtstøen, stokk efter stokk la til. — Han kjem kje inn med båten, sa Ane, og kippet skoene av føttene og drog strømpene av, og gav sig til å vade ut og skyve stokkene ut fra land. Elen Anna stod litt og så på. Så plutselig blinket det barnekåt i øinene hennes, og hun rev av sig det hun hadde på benene og sprang ut så vannet sprøitet om henne og hun blev dyndvåt opover halve kroppen. — E du gæln, onge! ropte Ane og 10. Og all ugladheten seg av dem. Kåte som barn vadet de lenger og lenger ut og fikk tømret vekk, så der blev fri led for båten. — Ska vi lenger, må vi læg på svøm, sa Ane: — Og dæ karm hverken du hell e. — No flyt e, trur e, ropte Elen Anna og grøs* set og drog været med små hikst av gru. Ane lo: — Du flyt kje på feite, dæ va synd å sei, sa hun. — Tørrfesken flyt han og, ikkje bare fleske, ropte Elen Anna kåt. Ane glante på henne, som trodde hun ikke ørene sine. Det var så rent uvant å høre søste* ren svare så kjapt for sig.123 — Nu hadde hun hørt det og, sa hun. Det knaket i åreskaft. — Dær kjem'n, ropte de i kor. — Nu kunde han komme, nu det var gjort led til ham, mente Ane. Og begge søstrene vadet i land og drog strømper og sko på. Da faren hadde lagt båten inn i støen, hjalp de ham med å bære op fisken. Siden åt de til kvelds sammen med foreldrene. Og sommernatten lå og viftet med sine tind* rende slør, og gresset glitret av dugg, |da Ane endelig skiltes fra foreldre og søster og vandret ene opover dalen. VIII Ane fikk det nye huset sitt satt op nede på tomten, som Johan hadde bygslet av Ole på Mo. Hele moen hørte til Mo*gårdene som lå under en ås mellem elvoset og Ros* vold. Og da Hans Rosvold var ferdig også med det huset, syntes han at dette å bygge hus var det gjæveste han hadde tatt sig til. Og han gav sig til å bygge flere. For de kom jo, den ene efter den andre og tinget om hus, bygdehånd* verkere, som vilde ha sig en stue og smie eller snekkerverksted, og fremmede, hvor fanken de kom fra visste han ikke, der var tater mellem dem, kobber* og blikkenslagere, med svarte kjerringer og båten full av skitne, svarte unger kom de roende inn i oset. Alle stevnet til Ros* vold og tinget med Hans om hus. Noget å betale med hadde de mest ikke nogen av dem. Men Hans trengte ikke pengene så med én gang. Han gav henstand og gruet ikke for betalingen.125 — De kunde saktens betale, bare de fikk litt tid på sig, mente han, slik fortjeneste som der nu var der nede. Én kunde jo tjene storveis med penger bare ved å ligge å ro utenfor elv* oset og berge løse tømmerstokker som drev utenom lensen og rak utover fjorden. Bruket ute på Øia betalte bra for hver stokk som blev berget inn. — De fikk bare se sig om efter tomt, sa han til dem som kom. — Hadde de tid og tålmot til å bie, til det blev ferdig, skulde det vel bli en råd med hus, sa han. Og hver høst hugg han hustømmer og kjørte ned til den lille sagen sin. Og hver vinter, og det meste av sommeren drev han på med tørn* ring, og forsømte både gardsbruket og alt annet han før hadde tatt sig til. Der blev ikke byg* get en båt mere på Rosvold. Han sluttet med å fare til Bjørn eller Tilrum, han hadde ikke noget å fare til markedet med, hadde ikke tid heller. Laksefisket bekymret han sig heller ikke om mere. Englenderne lå der jo hver sommer og fisket. Og de hadde ikke mere vett enn at de både betalte for fiskeriet og bar fisken til gards, så der var fersk laks til hver munn på gården, mest hele sommeren. Og det kom vel med, for der var mange munner å mette. Går* den var full av arbeidsfolk, tømmermenn oppe fra bygden og langveis fra, som drev på med126 lafthugning og tømring oppe ved den lille sa* gen under lien. Hus efter hus blev tømret op, tatt ned og bygget op igjen nede på moen. Der blev litt efter litt som en hel by der nede, en lang gate fra neset ved åmotet og opover langs elven. Og en rekke av naust og brygger nede i fjæren bak gaten. For han blev ikke lenge alene om å bygge hus. Også andre av bygdens bønder gav sig til å hugge i skogen sin og tømre op små og store stuer nede på den flate mo. Og der var alltid nok av kjøpere og leiere til husene. Bakere kom, urmakere, garvere og farvere, til sist kom der også en sølvsmed, en bygdehåndverker og kjøpte på borg et hus midt i gaten og fylte vin* duene med brosjer og ringer og

sølvsaker, og spikret et strålende skilt over døren: Gullsmed Abrahamsen, stod der på skiltet, med store, gylne bokstaver. Det var likesom kronen på all herligheten. Det strålende skilt hang der og lyste som et synbart tegn for hvert menneske i gaten, et budskap om rikdommen og gullet som kom flommende inn over byen og bygden. Og nu var det som om hele den før så stille bygd blev grepet av feber, av raseri efter å få del i all den flommende rikdommen. Folk solgte sine skoger, mange også både gården og buskapen. Bruket kjøpte. Og de som solgte127 flyttet ned til «byen» og gav sig til å holde losji* hus og seige kaffe og bakervarer. Der var til sist en kaffebu i mest annet hvert hus i gaten. Innerst i buen stod de store kobberkjeler og sydet og putret på nymotens komfyr, fra tid* lig til sent. Kjerringene og døtrene passet kje* lene, og bar frem på de lange bordene spyl* kummer og kopper fulle av kaffe så det skvul* pet over på skålene. Mennene gikk og drev og blev late og fete av lediggang. Og de gledet sig ved tilværelsen. Aldri hadde de hatt så gode dager, da de strevet på sine små garder. Barnene lå og grov og rotet i den fine sand nede i fjæren, og lekte og gjorde ugagn under bryggene og i naustene, eller slang flokkevis fra bu til bu i gaten, og hadde ikke en nyttig ting å ta sig til, før guttene blev så store, at de kunde begynne å arbeide ute på bruket. De stammet fra bønder, deres foreldre hadde en gang strevet med jorden. Men de kjente ikke forskjell på en bygg* og en havreåker. De driftigste av dem lå allerede som gutt* unger i båt ute på fjorden og berget rekende stokker — og tjente penger, og kunde som kars* lige karer sette sig inn i buene og tygge skrå og spytte langspytt utover gulvet om kapp med de voksne. En dag blev det veldig røre og diskusjon i128 kaffebuene. Den første avis slengtes inn på bordene. Det var en boktrykker fra Bergen som var flyttet dit og begynt å trykke en liten lapp av et blad. Og fra nu av fikk hver kløktig og ledig hjerne og hver skrivefør neve noget å ta sig til. For boktrykkeren var både utgiver, setter, trykker og redaktør, og hadde minst mulig tid til å skrive. Så fikk da hver én som hadde lyst og evne til det, lov til å vaske sin nabo i bla* det. Redaktøren seiv klippet eller skrev nu og da en politisk leder, varsomt, som stod han og gynget og visste ikke hvad fot han skulde stå på, høire eller venstre. Men han hadde en flokk unger, og der var ikke ordentlig skolehus i «byen». Der var ikke annet enn nogen ukers «omgangsskole» i bygden. Og «byen» hørte ennu til bygden. Det var en skam, mente han, og gav sig til å skrive artikkel efter artikkel om de skanda* løse skoleforhold. En by i opkomst, med en strålende fremtid for sig, og uten skole, kunde byens borgere være det bekjent? Og bruket, det mektige, det rike bruk, kunde det ikke ofre noget til befolkningens velferd, og til egen ære? Arbeidet ikke storparten av byens mannfolk ute på bruket, eller tjente på annet vis sitt brød der? Skulde arbeidernes barn vokse op i uvi* tenhet? 129 Og han fikk dannet en forening av foreldre. Og en deputasjon blev sendt ut til konsul Zahl. Den kom ikke lenger enn til fullmektigen. Men det førte enda til noget. For året efter stod der et stort og flott skolehus på moen, bekostet av bruket. Og der blev ansatt fast lærer og en lærerinne. Men han gav sig ikke med det. Nu vilde han ha middelskole også, eller i det minste fort* settelsesskole. Da sa fullmektigen bent ut nei. Og inn til hans høihet, den engelske konsul, nordmannen Zahl kom ikke deputasjonen den gang heller. Arbeidernes barn trengte ikke mer lærdom enn den de fikk i almueskolen, sa fullmektigen, med øinene borte i andre veggen, og så isnende i minen at deputasjonen vek baklengs, ordløse, skamfulle og rådløse, ut av døren. Men da Hans på Rosvold fikk høre om det, for der en overmotets djevel i ham. — Han var kar for å bygge skolehus og, det kunde de ute på bruket forlate sig på, svor han. Og han bygget det større, veldigere enn ber* genseren hadde drømt om å få det. — De som trengte til det, fikk betale ham, når de fikk råd til det, sa Hans, da det var ferdig. Men da måtte han seige fiskeretten i elven til engelskmennene for å få penger til å betale arbeiderne. Og han hadde hugget den siste tømmergran i skogen sin. 9 — Flo og Fjære. IX Det var ikke blitt til noget med salget av den lille gården som Jens og Ane eide. Jens kviet sig ved å seige. Det hadde aldri vært skikk der i bygden, at gårdene solgtes ut av ættene, så sant der var arvinger til å overta dem. Jens og Ane hadde ingen barn. Men de var jo unge mennesker. Så rent håpløst var det da ikke, at de kunde få en arving til gården. Og Jens hang ved den, enda han mest aldri tok sin hand i gardsarbeidet om sommeren, men lå dag efter dag og rodde for engelskmennene nede under fossen. Da mor hans døde forpaktet han bort gards* bruket og betinget sig bare å kunne bo der hver sommer når de fremmede holdt til på Rosvold. Når sommeren var forbi, og engelskmennene for sin vei, flyttet Johan igjen ned til Moen, og gikk og drev der sammen med andre dag* drivere eller satt og hang inne i Anes kaffebu. Der solgtes brennevin i mest hver eneste131 kaffebu og krambu på moen. Bare hos Johan Anthonsen var der ikke så meget som en fla* ske eller en peil å få. Han drakk ikke seiv, og han blev klam i hendene av übehag når der kom en full

mann inn i bua hans og stod og ravet utenfor disken. Da han første gang hørte at Ane solgte brennevin stengte han døra si midt på dagen og gikk bort til søsteren for å si henne et par sannhetsord. — Det var ikke derfor han hadde skaffet henne tomt til huset sitt, at hun skulde be* gynne med brennevinssjap der nede ved oset, vilde han si. Ane lo hver gang hun mintes minene i ansik* tet på broren da han stod i bua hennes og dåmen av brennevinet røk ham i nesen. Hans fine ansikt skrumpet sammen og blev så merke* lig rynket. Han blev med en gang så gammel i synet. Og han stod og hikstet efter været. Da Ane hørte hvad han kom for lo hun så det duret. — Brennevinshandelen var den beste for* tjenesten hun hadde, sa hun. Hun stod med hendene i hoftene, og der var en glød som av blank kobber i de mørke km* nene hennes. Og da hun steg tett inn til ham, som hun alltid brukte når hun snakket med folk, da kjente han hvor det oste brennevin ut av den svulmende munnen.132 Da var det som om alle innvollene vilde ut av halsen på ham, så kvalm kjente han sig. Han snudde sig fra henne og gikk, og såtte ikke sin fot mere i bua hennes. Og Ane blev ved, som Lars Olsen og de mange andre å seige kaffe og brennevin. Både hun og Jens tok rikelig til sig av det gode de hadde, og drakk med alle kjenninger som kom. Og titt måtte hun bære den veke mannen sin til sengs om kvelden. Henne seiv gjorde det ikke meget at hun drakk. Hun blev bare he* tere i huden og mere fyldig i hele kroppen. Og de første årene var der ingen som hadde sett henne rave mellem bordene. Og Hans på Rosvold sa at hun var som hun hadde vært, det gjæveste kvinnfolk han kjente. Hun var den eneste som betalte avdrag på huset sitt hvert eneste fjerdingar, sa han. — Hun skyldte snart ikke en skilling mer, sa han, da et par år var gått. Hun greide alt seiv, Ane. Hun passet de svære kaffekjeler på komfyren innerst i bua. Og hun bar kopper og flasker og glass frem på bordene. Når fløterne kom ned fra elvene, og når tørn* merhuggerne tok sig en rangel før de drog op i skogen, var der stappfullt i bua hennes Ane. En rå høstdag, mens væten seg som tykk våt regnskodde mellem husene, satt der så tett med folk, at hun måtte rekke armene over hodene133 på karene for å nå inn på bordene med kopper og flasker. Hun trådte tungt i gulvplankene, hun hadde aldri vært lett på foten. Men hun gikk så stø og rolig, som hadde hun aldri visst hvad hast* verk var. En stor kar la armen om de brede hoftene hennes og bad henne sette sig og ta ein støit med. Da krummet hun de fulle leber, så de sterke, hvite tenner skinnet, og smålo og sa: — Hun hadde ikke tid til det nu! Men han slapp ikke taket om henne. Sta av fullskap vilde han tvinge henne ned på kneet sitt. Da tok hun et tak om handledet på ham og rev sig løs. — Dæveln te kvinnfolk! svor han, og satt en stund og slengte med armen som kjente han efter om den var hel. — Dæveln te kvinnfolk, sa han igjen. Og det var som blev han med ett edru og satt og glodde på henne med brennende glød i øinene. Og det var som brente hans øine et kort nu sammen med Anes. Hun blev hetere i kinnene og det glimtet av hete i hennes øine. Hun 10. Men latteren var ru, og der var likesom heshet i røsten da hun sa: — Du ska kje ta ette kvinnfolk, tål du kje di tek i de! — E ska spør Jens om du tek slik i han, sa kam:134 — Han må då va både gul og blå, sa han og strøk sig over handledet. — Jens, sa Ane: — Han er oppe i dalen. Han kjem ikkje heim i kvell. I det samme åpnedes ytterdøren. Det rå vær utefra bølget inn og møttes av tobakksrøken og brennevinsosen der inne. Hele rummet blev et øicblikk som fylt av en tett hvit skodde. Og inn i skodden steg tre menn. Den ene var Saltnes. Ane drog været med et hikst, da hun så ham. Hun hadde ikke sett ham siden den sommer han kom med engelskmennene op til Rosvold. Han hadde mest hele tiden holdt til oppe i Steinardalen, og forestått skogsdriften der oppe. — Hvad kom han for? Hvad vilde han? tenkte Ane og rynket brynene, som i sinne. Han hilste og takket for sist og håndtokes med henne. Og de stod en stund og så på hverandre. Der var stille om dem. For de tre som var kommet, hørte ikke til laget der inne, og praten og ståket var stilnet. Og som Ane stod der og så på den friske og kraftige kam, og kjente hans øine i sine, da rislet minnet om deres første møte innover hver sans i henne. Han smilte et par ganger. Og smilene var så fortrolig minnende, som hadde de to all ver*135 dens hemmelig glede å minne hverandre om. Og da smilene vek og alvor la sig over minene, var der en så maktfull hete i hans ansikt, og der ulmet et så voldsomt begjær i øinene hans, at hun kjente sig skåldende het over hele krop* pen. Lett omtåket som hun var, og med brenn* vinsdunsten bølgende om sig, fylte minnet om det første møte hennes sinn. Hun hadde ikke tenkt på ham mer enn på andre menn hun hadde møtt. Men nu, nu var det henne som hadde hun gått og lengtet efter ham hver dag og hver stund, som hadde hver blodsdråpe i henne sydet av lengsel efter stunder sammen med ham, fulle av brennende lyst og lykke. Der kom ikke et ord fra dem mens de stod slik. Det var som stod de begge og famlet efter noget de skulde si. Sammen med Saltnes var den gamle kontorist ute fra bruket. Nu trengte han sig inn

mellem dem og nik* ket mot kammerdøren bakerst i bua, og så spørrende på Ane. — Ja, sa Ane, likesom hviskende hen i været. — Ja, sa hun høiere, ru og nyvåken i røsten, og gikk bort og åpnet og steg sammen med de tre inn i kammeret. Der stod en bred seng og to bord og nogen stoler inne i det lange og smale kammer, i det ene hjørnet var der et stort kråskap, og under136 vinduet på langveggen en rød og blåmalt kiste med rundt lokk. Saltnes stod litt og så sig om i rummet, så pa sengen, og vendte sig så mot Ane, og det var som lutet alt hans vesen sig utover henne sammen med blikket i de ulmende øinene hans.' Den gamle kontorist gikk bort og såtte sig ved et bord ved tverrveggen. Han sa ikke noget, og så hverken på tingene der inne eller på dem han var sammen med. — Han kjenn båsen sin, sa Ane og lo en kort knirkende latter, som var hun knastørr i strupen. Og gikk så bort til kråskapet og tok flaske og glass og såtte på bordet. Saltnes stod stille midt i rummet ogl fulgte hver av hennes bevegelser med øinene, °så henne gå der, så tung og fast i gangen. Hun var bhtt sværere enn han mintes henne, der var en mektig, kvinnelig frodighet over bryst og hofter. Og hennes mørke ansikt var blitt mere blankt og glødende, minnet om blank kobber som ilden legger et varmt skjær over. Hele skikkelsen voldtok hver sans i ham. — Hvad vilde de ha? spurte hun, og stod stille og støttet den ene hand mot bordet. — Hun trengte ikke spørre om hvad han skulde ha, ham var hun vant til, sa hun og nik* ket mot den gamle. — De fikk sette sig, blev hun ved, og for137 \ V med forklædet tørkende over et par av sto* lene. — Kaffe? spurte hun så, og stod ventende med hendene i kors under forklædet. — Ja, sa Saltnes endelig: — De skulde vel ha kaffeknekt? sa han og så spørrende på den tredje i følget. Det var Brynjulv fra Brynjulvsli oppe i Steinardalen. — Takk, sa Brynjulv: — Kaffe drakk han, men ikke brennvin, sa han. Da hadde den gamle kontoristen allerede fått slått i sig den tredje drammen. Og nu løftet han for første gang hodet og så på dem han var sammen med, og lo skrattende. — Tvi fan, sa han: — Kaffe uten brennvin! — No kjem dæ liv i 'n, sa Ane og lo med. Saltnes lo og såtte sig. Og Brynjulv tok still* ferdig en stol og flyttet bort til bordet og såtte sig stille ned. Ane gikk ut og kom inn igjen med rykende kaffe i koppene. Når hun åpnet døren rullet som en skodde om henne av tobakksrøk og brennvinsos, og som en brenning bruste rusete røster sammen med skodden inn i kammeret. Hun såtte kopper og en kanne på bordet og gikk så, og lukket døren efter sig. De tre satt litt og drakk og tidde. Så sa kontoristen og så på Brynjulv, og et138 I f / satanisk grin bredde sig over det gamle, ryn* kete ansiktet hans: — De var vel himmelhenrykt over at der var kommet folk som hugg vekk skogen oppe i Stei* nardalen? Så de fikk fritt syn fra gard til gard, sa han. — Å nei, sa Brynjulv: — Det var ikke noget å være glad for det. — De hadde ment det, både han og brødrene hans, at de hadde likesom eiendomsrett til går* dene og skogen. Det var jo de og far deres som hadde ryddet og bygget der oppe, sa han: — Men nu så det mest ut som om de skulde jages fra både gard og grunn. Og ikke kunde de sette sig imot det heller. For makten hadde de, og mente vel de hadde retten og, de som kom og hugg skogen vekk like inn til husveg* gene deres. Den gamle skrattlo: — Makt og rett, det henger ihop det, sa han — Makt har I ikke. Og rett! rett! I har ikke skjøte på gard og skog nogen av dere. I sitter på storkarenes nåde. De gir døden og djevelen i merkesteinene I har satt op. — Han skjønte det nu, sa Brynjulv: — Men hvad han ikke kunde forstå, det var hvad vett der var i de folk som mente sig å ha bade makt og rett, sa han: — Det var så rent bort i veggen, ikke til å be* gripe og forstå, meget av det de tok sig til. Nu139 hadde han i mange år hatt bra fortjeneste av å flå never av bjørken i lia der han bodde. Hele lia var full av stor og hvit og fin bjørk. Der var så megen bjørk, at han hadde ment han kunde flå never der hele sitt liv, sa han. — Der var ikke en kvist i mer enn kars høgd opover treleggen. Og han kunde flå av never så vid og stor som åklæ, og uten et eneste kvist* hull som vatn kunde sige igjennem, så øyværin* gene som trengte never til taktekning mest sloss om å få nevra hans. Han tidde litt og satt og rystet på hodet, som var det så rent meningsløst det han hadde å si, og visste ikke hvordan han skulde få sagt det. Endelig sa han: — Men så kom disse fremmedkarene og gav sig til å hugge ned hver eneste bjørk i lia. Og de var så mange, så han kunde ikke tenke på å jage dem vekk, sa han: — Og de hadde hester med og kjørte de hvite bjørkestokkene med nevra på ned til elva, og mente de kunde fløte rå bjørk nedover hele storelva og ned til bruket. — Var de gæln, sa den gamle, og så på Salt* nes, og lo av hån: — Var det du som stod for den driften? — Nei, sa Saltnes: — Æ hadde ikkje noe å gjær med dæ. Trur du æ har mist vette, kar! ropte han og la neven tungt i bordet.140 — Hvorleis gikk det med fløtningen? sa garn* lingen og lo med en knirkende låt i strupen. — Korleis dæ gjek? sa Brynjulv: — Ho rak ikkje langt den tunge bjørka, før ho sokk. Og nu ligg dæ tett med kvit bjørk og ratner på botnen av elva. Og e har kje ei bjørk igjen i lia, te å ta never

a, sa han: — Så e veit ikkje kve e ska ta me til. E må vel gi me i lag me tømmerhuggaran, eller ta arbei på bruket. — Og det var ikke bedre stelt for brødrene hans, sa han: — De hadde hatt bra fortjeneste av å fange dyr og fugl i skogen og på fjellet. Men nu skulde det bli slutt med det og, hadde han hørt Engelskmennene vilde jage seiv, og hadde latt ord falle om at ingen annen fikk lov til å sette en snare, eller løsne et skudd i skogen. — De hadde bygd et stort hus oppe ved et vatn, et jaktslott trodde han de kalte det. Og nu bygde de en bred og herlig vei op gjennem skogen, så de kunde kjøre med vogn over my* rer, som en før ikke kunde komme over på truger engang. — De som bodde der oppe var blitt rent glad da de hørte der skulde bli vei. Men den gleden varte ikke lenge, sa han: — For engelskmennene la ikke veien slik at de fikk nytte av den. Det var ikke for leilen* dmgene, som de kaltes, at de bygde vei, de141 karene. Han tidde og satt igjen en stund og rystet undrende på hodet. Så sa han: — Dæ ser så vettlaust ut mykje a dæ di tek se til. Den gamle lo kneggende, og tok flasken og slo glassene så fulle at brennvinet skvulpet ut* over bordet. — Skål! sa han, og rslo drammen, i sig og kastet så hodet bakover så de lange grå hår viftet om pannen på ham og øinene stod som glør i skolten hans: — Det er rikdom og makt de har, ropte han: — Ikke vett. Folk med vett leier de, slike som Saltnes her, og fullmektigen ute på bru* ket. — Og konsulen, sa Saltnes og knep øinene sammen og så på den gamle med et lurende flir om munnen: — Du må ikke glem konsulen, Storm. Da lo den gamle med en tørr, knirkende lat* ter, og skjenkét sig igjen en dram, og drakk. Satt så litt og seg lutende fremover bordet. Nu er han full, tenkte de to og satt og så på ham. Så rettet han sig igjen, og der lå et infernalsk smil om de tynne, gamle lebene da han sa: — Ja, konsulen! La oss ikke glemme kon* — Han kom rett som det var opover og sty* sulen!142 ret og bestemte om veileggingen op gjennem skogen, sa Brynjulv. — Dæ va han som gav ordre til å hugge og fløte ned bjørken og, sa Saltnes, og var så alvor* hg som en bisp i minen, men med et glimt av ringeakt og morskap i øiekrokene. Der seg som hornhinder over øinene på gamle Storm. Men det infernalske, hånlige flir blev ved å være om de tynne lebene.. — Ja, han har meget å styre med og stå i, den kam: Jaktslott og veibygning, og fine hester og hunder, og vogner som det laver og lyser av. Gud vet hvordan de skulde greie sig, de fine herrene hans, om de ikke hadde ham, sa han. Da han tidde, seg han igjen sammen, og satt og småknegget hen for sig. Litt efter reiste han sig og skjøv stolen til* bake. Og Saltnes undret på, om han skulde til å holde tale. Men han stod bare en stund og prøvet om benene bar ham. Så skjenket han sig en ny dram. Og da han hadde drukket den, nikket han til de to og gikk. Det var knapt å se på ham at han ravet. Med korte, prøvende skritt, som gikk han i mørke, skred han ut av kammeret og ut gjennem bua. De to satt enda en stund. Men det blev ikke til nogen videre prat mellem dem.143 Saltnes satt likesom og bare lyttet efter noget utenfor, og skottet hvert øieblikk mot døren. Og der seg et mer og mer spent og tålløst drag over ansiktet hans. Han reiste sig et par ganger, og gav sig til å gå frem og tilbake i kammeret. Brynjulv begynte å lette på sig. — Han fikk se sig om efter følge. Han vilde fare opover i morgen, sa han. — Nei, dæ veit æ itt, sa Saltnes. — Jau, e fer i moro, sa Brynjulv. Saltnes stanset midt i rummet. — Du sa noko, trur æ, sa han, og blev efter* tenksom i minen. Brynjulv drog på fliren: — E gjore så. E mein e fer i moro. — t)u fer i moro, sa Saltnes, som et lavt ekko hen i været, og så ut som visste han ikke hvad han sa. Brynjulv stirret litt på ham, og undret på om han var full av brennvinet, eller kanskje bare av tankene på alt han hadde å styre og stelle med. Saltnes var igjen stanset borte ved døren og stod og lyttet. Og Brynjulv kunde se ham åpne og knytte nevene. Brynjulv reiste sig: — E får ikkje lag med de opover, veit e? sa han. — Lag me mæ! sa Saltnes famlende:144 — Æ . . . æ fer itt i moro ... dæ trur æ itt, sa han. Og det var som snakket han med sig seiv bare. — Ja, ja. Han fikk være velkommen efter, da, sa Brynjulv, og gikk. Da han åpnet døren så Saltnes at de var gått mest alle sammen som hadde sittet der ute i bua. Der satt bare et par karer ved bordenden nede ved ytterdøren. Han hørte Brynjulv snakke med dem. Litt efter small det i en lås, som om nogen låste døren der ute. Og så nådde inn til ham lyden av tunge trin over gulvet mot kammeret. Da tok han et par skritt baklengs, og stod midt i rummet, da Ane steg inn. Hun gikk bort til bordet og løftet på kaffe* karmen og kjente på den om den var varm. — Han gjikk tidli i kvell, han Storm, sa hun og stod og holdt på karmen. Og hun så ikke på Saltnes, men stod med bøid hode. Barmen hevet og senket sig, og hun pustet hørbart med halvåpne leber. — Han er et mirakel te å rekne, sei di. Og slikt minne som han har, finnes dæ ikkje make til, sei di. Og dæ endå han drekk, som ei blinn mær, sa hun. — Det uundværligste inventar på kontoret, som fullmektigen sier om ham, sa Saltnes, og skalv i mælet, og lo med en kort, rusten latter.145 — Han sett her mest kvar kvell, sa Ane: — Og endå er han første

mann på kontore om moran, sa hun. Nu så hun op. For Saltnes hadde flyttet på sig, og stod nu tett ved henne. — Æ ska hent varm kaffe, sa hun, og gled unda. — Æ ska ikkje ha mer, sa han, og det lød som stønnet han ordene fra sig. Da så hun rett på ham. Og da hun så det sterke ansiktet hans likesom knyttet sammen til en dirrende knute av spenning og begjær, da skjøt der en brennende hete op i kinnene og pannen på henne, og hun stod et øieblikk og hivde tungt efter været. Og som i gru for sig seiv, og for ham, vek hun enda lenger unda. Hun kjente sig med ett så matt i knærne, og sätte sig på kisten ved langveggen. Og uten å vite hvad hun hadde i hendene satt hun og holdt kaffekannen med begge hender nede i skjødet. Og da han kom efter, og plutselig la begge hendene sine om kinnene hennes, da slapp hun karmen så den klirret mot plankene og kaffen skyllet utover gulvet. Hun for sammen med en stønning. — Å! Og løftet så hodet og la sine øine i hans. Og i kveldens skumringslys så han hennes munn 10 — Flo og Fjære.146 åpne sig. Lebene svulmet. Og små skum* perler lyste om de hvite tennene. Og da han bøide sig over henne, og før hans munn nådde hennes, strakte hun armene i været og drog ham tett inn til sig. Han tok henne, fikk henne op fra kisten, og vilde dra henne bort til sengen. Da plutselig, som våknet hun av en rus og sanset sig, støtte hun ham fra sig og vek bort mot andre veggen. Han kom efter. Men hun holdt hendene ver* gende ut for sig. Og de stod slik en stund, ordløse. Det mørknet inne i kammeret. —Dæ e mørkt. E får term lampo, sa Ane, da en lang stund var gått. — Dæ haster ikke med dæ, sa han og famlet igjen efter henne i skumringen. Og da merket han, at hun stod med hengende armer og verget ikke for sig. Der lød skritt utenfor veggen. Da lot han armene synke og stod og lyttet, betenkt. — E ha låst ytterdøra, sa Ane. Det lød bare som en hvisking. Og det blev mørkere og mørkere der inne. Høstkvelden la sitt sorte ansikt mot de dug* gete ruter. x Når isen løsnet og rak ut av elven, løyet be* gynte å sprette i liene og det lakket mot som* mer, kom der slik uro over Jens, at han knapt sätte sig ned på benken i bua, men gikk ute og drev, og Ane så mest ikke noget til ham så lang dagen var. Han holdt mest til ytterst på neset, der han kunde se langt utover fjorden, og få øie på den hvite jakten, når den stevnet inn fra havet. Og hver dag gjorde han sig ærend ut til bru* ket, for å høre on> de var ventendes snart, laksfiskerne. Og hver gang dirret han av angst i mælet når han spurte, for kanskje fikk han høre at de kom ikke denne sommer. Og bare tanken fyke ham med et tungsinn som mest ikke var til å bære, så lengtet han op til dalen. Helt edru var han sjelden. Og gjennem brenn* vinsskodden så han solskinnet flyte som en lysende, gyllen flod nedover liene, og så det regnbuefargete slør sveve over fossen, og hørte det tunge dunder fra stupet.148 Som et dyr som hadde stått innestengt på båsen en lang vinter, så lengtet han efter som* meren der oppe, der han hadde gått og gjætet som smågutt, og gått og blåst på siljefiøite, eller tutet i lur i skogen, og skaret sig fiskestang nede ved elven og fisket om kveldene mens nattvåken satt i grantoppene og trallet og talte, så det hørtes utover hele dalen, og fisken spratt,' og store ringer rullet over det sølvgrå vann i de tindrende lyse kveldene. Og han så høisåtene ligge som store tuer bort* over engene. Han drog været dypt gjennem nesen, syntes han kjente duften av høiet, som når han gikk fra elven og hjem til gården i kveld* skumringen. I de lange dager mens han gikk og ventet, levet han atter og atter op igjen sine somrer oppe i dalen. Arbeidet, det tunge strev på går* den rant ham knapt gjennem minnet, la ikke en skygge over somrenes lyse glede. Siden engelskmennene kom var likesom alt tungt tatt fra ham. Hans manndomsår med strev og ansvar gled ham av minne. Han var gutt igjen, og kunde leve sitt lekende liv hele den lange, lyse sommer oppe i sin barndoms dal. En kveld satt han på en sten ved veikanten ute ved bruket. Han hadde igjen vært inne på kontoret og spurt sig for om de snart var ven* tendes, de som skulde fiske laks oppe under fossen.149 Noget ordentlig svar hadde han ikke fått. De var lei og kei av å ha ham rennende der og spørre hver dag, så de svarte oftest bort i hytt og vær, kontorfolkene. Nu satt han der ved veikanten, så tung og trett og tom og tørr i halsen, for han hadde ikke smakt matsmulen og ikke fått en brennvinskvett siden han gikk ut tidlig på dagen. Rett som det var sank hodet ned på brystet, som satt han og duppet og småsov. Så løftet han det igjen og stirret med sløve øine ned mot år* beiderboligene, krambua, og bord* og planke* stablene, og kaien, hvor en stor lastebåt lå og låstet plank. Og videre utover fjorden, som skjen kullsvart borte under storfjellet, og med likesom grå dugg over det mørke speil ved andre stranden, der løvliene langsomt skrånet ned mot sjøen. Det var stille og kjølig i været. Det mørknet ikke, lyset blev bare mer og mer dempet, rum* met fyltes av tindrende halvlys som lå og dirret mellem fjellet og åsene. Det unge løy i liene glinset med en oljet og lodden glans, som sol* dugg. Han satt og duppet og småsov. Men hver gang han løftet hodet seg det inn i hans sinn alt han så. Det var våren! Våren! Han rørte ikke et lem, kjente sig så slapp, likesom

lam i alle ledd. Men enda var der noget150 i ham som favnet inn lyset og luften og løyet i liene. Der seg over ham en sælsom tyngsel, som satt han og tok avskjed med det han hadde kjærest i verden, og skulde aldri se det mere. Han kvakk til, som om han hadde sovet og plutselig våknet, ved å høre manns mål og tunge tråkk i veien. To menn kom gående fra krambua og dit han satt. De hilste god kveld, og stanset og pratet med ham. Det var en svenske og en finnlender. Han kjente dem. De hadde vært der i bygden et par år, hugget tømmer om vintrene og drevet på med fløtning om somrene. Da de hadde pratet en stund drog svensken en brennvinsflaske op av lommen. — Om han vilde ha en sup? Jens levnet voldsomt til ved synet av flasken. Det syntes ham en evighet siden han hadde hatt vått innom tennene. Han kjente sig så tørr og tørst, at han kunde tømme en tønne. Og da brennvinet seg gjennem halsen var det som sy* det hver åre i ham. Da han gav flasken fra sig svaiet hver birk i lien, og veien buktet sig som en veldig grå orm for synet hans. — Du var tørst, bror, jåklar i min talg! sa151 svensken, og holdt den halvtømte flaske i været og så på den. — Skulde de ikke finne sig en bra plass oppe i åsen? sa finnlenderen med langsomt, syngende finsksvensk mål: — Så kunde de ete til kvelds, sa han: — Han hadde med tiltugg til brennvinet. —Vi tar en sup først, sa svensken, og drakk. Tørket så av flaskehalsen med neven. — Drikk, bror! sa han og rakte flasken på strak arm mot fellen sin, og stod og bukket og bøide sig, så høitidelig som bød han inn til en veldig fest. Fellen tok mot butiljen. Og mens han drakk stod hans svenske bror og så på ham med brennvinslørete øine, og knei* ste, og snodde med begge hender de svære mustasjer, og beveget armene som vinger, og så ut som skulde han til å lette sig op i bare luften av høgferd og velvære. Finnlenderen tømte flasken. Og slengte den så mot en sten, så glasskårene singlet bort over veien. — Jåklar i min talg! ropte svensken, og svang den ene arm med en festlig svingende bevegelse. Og la så hånden over innerlommen: — Her er mera, sa han. Og det var som stod han og bedyret noget med hånden på hjertet.152 Jens så av rundingen på trøien at der var en flaske også i den lommen. Litt efter gikk de alle tre bort fra veien og såtte sig på den myke mose mellem trærne et stykke oppe i lien. Finnlenderen drog op av de veldige lommene sine en spekepølse og et brød. — Her var tiltugg! sa han. Og de fikk frem tolleknivene sine og skar og åt. Og skyllet den tørre og salte mat ned med store slurker av flasken. De blev fulle alle tre. Og jo fullere de blev, dess dypere drakk de. Da siste flaske var tømt svor svensken på at de skulde ha mere. Og de reiste sig og ravet nedover til bruket. Men krambua var stengt. Og det var dødt og stille om dem. Bare en ensom katt listet på myke labber over sagmugget mellem bordstab* lene. — Jåklar i min talg! svor svensken. — De har lagt sig de sjusjungande sjusovere. Han stod ravende og så sig om i den tindrende skumringslyse natten: — Ska de sova nu? Det er ju ljusa dagen, sa han, og ravet videre mellem bord* og planke* stablene. Finnlenderen sjanglet med kroket kne fra den ene plankestabel til den andre, snublet og krab* bet sig op igjen.153 Jens gikk og støttet sig med hendene mot bordstablene, som om han famlet sig frem langs en vegg i mørke. De kom ned til det store vareskur nede ved kaien. Hadde det nu hendt sig så, at de var kommet mot langveggen, kunde de tumlet rett inn i sku* ret. De brede dobbeltdører var ikke låst. Men de tørnet mot det ene hjørnet, og ravet videre langs tverveggen. Der var et lite vindu. Svensken stanset og glodde inn gjennem rutene. — Jåklar i min talg, bror, er det inte brenn* vin på1 det ankaret jag ser, ska jag inte heta Kalle, sa han og hikket og lo og slo med neven i vinduskarmen. — Hur får vi ut 'et? sa fellen hans, og glodde også han inn gjennem de små ruter. — Vi slår inn fønstret og tar ut 'et, jåklar i min talg, sa svensken, og la neven mot vindus* sprossene så de knaket og gav sig, og rutene løs* net og glassbitene klirret mot gulvet inne i skuret. Halvt bevisstløs av fullskap var Jens. Men nedarvet ærlighet hadde festet sig, som en nød* tørft i hans sinn. Der var aldri stjålet der i byg* den, det visste han. — Dæ er då kje vort, sa han, og grøsset av gru, enda så full han var. — Det gir jag jåvelen i, sa svensken og slo154 flott ut med den ene armen og kneiste, som eide han hele verden: — Jag betaler det alt sammen i morgen, spri* ten og fønstret ... og hela skjiten. Da lo Jens, hikstende av fullskap: — Så var det jo moro bare. Mest som å bryte inn til jenter, sang det gjennem hans tåkete sinn. Litt efter hadde svensken revet ut alle spros* sene, og vindusåpningen gapte bare som et fir* kantet hull midt på veggen. — Jag kan inte komma inn. Jag fastnar i fødselen, sa han og kastet på de brede, veldige akslene. — E ha komme me inn der dæ var tronger . . . når dæ låg taus innafør, sa Jens og stod og danset, guttekåt. Til han tumlet inn mot veg* gen og blev stående en stund og le med en hes og hikkende fullmannslatter. — Inn då, sa svensken, og tok og løftet ham i været, stod og ravet frem og tilbake. Til Jens endelig fikk tak i karmen og kom sig inn gjen* nem gluggen. Noget efter sjanglet de alle tre, med det lille

brennvinsanker mellem sig, tilbake den vei de var kommet, opover mot åsen. Der gav de sig igjen til å drikke, og drakk nat* ten til ende, og til langt ut på næste dagen. Da blev finnlenderen krakilsk og drog kni* ven. Og det bar i hop med ham og svensken.155 Men de var så fulle at de ramlet omkull. Og det blev hverken flenger eller blå øine. Litt efter drakk de brorskål igjen. Og de sang og hujet så det hørtes lang lei. Litt efter litt stillnet både sangen og hujene. De seg sammen og sovnet. Brennvinsankeret glemte de å sette tappen i. Den lå og rann tom og klukket og klukket omkapp med de sovendes snorkende ande* drag. Da de igjen slo op øinene, stod der nogen svære karer bøid over dem og rusket dem våken. Det var bygdens lensmann og fire menn nede fra bruket. Da lensmannen så Jens stanset han, og så mest ut som om han vilde snu og gå sin vei. Men den hvite jakt var seget inn på vågen tidlig om morgenen. Og både englenderne og konsulen forlangte, at der skulde statueres et eksempel. Tyveri, til og med innbruddstyveri, måtte der ikke bæres over med. Og det hørtes ut som om konsulen var aller mest rasende over at de ikke var gått inn gjennem døren. Den var jo ulåst. De hadde øvet hærverk av ren skadefryd, bandittene, hadde konsulen sagt. Lensmannen stod lenge og så på Jens før han sa noget. Så sa han:156 — E dæ bygdefolk og, og mælet dirret av harm. — Du får tukthus for dæ du har gjort, stak* kar, sa han. Så knøt han neven og stemmen skalv av sorg og sinne: — At du kunn' skjem ut de sjøl og bygda med slikt. E har mest lyst til å rundjul de og jag de på sjøen. Og han så på de fremmede karene, som om han vilde ete dem op lys levende. Snudde sig så fra dem og svor, lavmælt hen for sig: — Fan ta alt det pakk, som ha reke inn fjord'n! De tre forbrytere reiste sig og stod og sjang* let, ordløse, slappe og sløve efter rusen. Lensmannen vinket: —De skulde komme sig i vei nu! Og han så så rasende ut, som vilde han flå dem. Dette, at en bygdekar hadde vært med om tyveriet og bragt skam over bygden, gjorde ham så sint og lei, at han mest ikke kunde styre sig. Langsomt vaklet de tre nedover til bruket. Bak dem gikk lensmannen og de fire edru karer og passet på dem. Da de kom ned fra Hen og ut av skogen, så synet nådde utover fjorden, så Jens den hvite jakt ligge for anker inne på vågen. Da seg han i hop på veikanten og strigråt, så tårene haglet ut av øinene på ham.157 Nu fikk han ikke være med op til fossen denne sommer, det skjønte han. — Kanskje aldri mer, tenkte han. Og all ulykken seg så tungt på ham, at han knapt maktet å flytte på sig. Et par karer måtte ta ham mellem sig og slepe ham nedover mot bruket. 1 XI Ane satt på en benk inne i bua. Hun var alene. Gjennem vinduet kunde hun se folk stå i tette hoper og prate sammen borte i gaten. Nu og da snudde de sig og så mot bua hennes. Men ingen av dem rørte på sig for å gå dit og få sig en kopp kaffe eller en brennvinskvett. Dagen var langt leden. Og hun hadde sittet alene mest hele dagen. Det var så uvant. Hun kunde ikke begripe hvad som gikk av folk idag. De brukte da ellers å sige inn i bua hennes når de møttes der i gaten, og hadde noget å prate om. Hun reiste sig fra benken, gikk bort og løf* tet kaffekjelen av varmen, larmet som i fullt sinne med.kjel og ringer så det sang og klang gjennem bua. Da hun igjen stod stille, med tomme, ledige hender, hørte hun sanden utenfor knase under trippende trin. Straks efter åpnedes døren og den gamle prestefrue steg inn. Hun var smal og liten, like* som tørket inn og skrumpet i hop. Men hun159 var ennu lett og hurtig i vendingen. Og det så ut som gjorde hun et hopp, da hun skulde over dørstokken. — God dag! Og guds fred! hilste hun og drog tørklædet nedover det tynne, grå hår og ned i nakken, og blev stående litt og se på Ane. Ane stod en stund som hadde hun mistet både munn og mæle, så uventet var besøket. Og hun glemte rent å svare. Men litt efter hentet hun en stol inne i kam* ret, sátte den inn i bua, tørket av den med for* klædet og bad frua sette sig. Den gamle trippet frem over gulvet, og beve* get samtidig hender og armer, som trippet hun på alle fire. Men borte ved stolen stanset hun, og stod litt, og blev med ett stille og rolig, og et mildt og stille alvor la sig over ansiktet hennes. Hun såtte sig så vel til rette og så langsomt, som hadde hun aldri hatt det travelt i sitt liv. Og hun blev sittende en stund, før hun sa noget. Da nikket hun over mot inngangen: Ane låste, og gikk så bort til komfyren og tok efter kjelen: — Fikk hun by på en kopp kaffe? spør hun. — Mange takk, men det haster ikke, sa prest* frua. Ane blev stående, der hun stod. Hun rynket — Om Ane ikke vilde låse døren?160 brynene, og det glimtet av mistenksomhet i øinene hennes, og minene blev stramme av var tagensigiakt. — Den gamle kom nok ikke bare for det som godt var, tenkte hun, så alvorlig og stille, og langsom i mælet hun med ett var blitt. — Vilde hun til å preke om brennvinhande* len, så jagu skulde hun få svar. Det svor Ane på i sitt stille sinn. Og prestfrua så henne plutselig legge armene i kors under den fyldige barmen, og så det glimte som av bitter fiendskap i de mørke øinene. Da svant, for et kort nu, det dype alvor av minene på den gamle, og hun kavet ut for sig, som i stor travelhet, med de knoklete, tørre hendene. Og med sitt

rappe, kommanderende mæle sa hun: — Sett dig! Sett dig! Da gled der et lite smil over ansiktet på Ane. — Det var ikke så farlig, når hun talte på det vis, tenkte hun og såtte sig, og satt med begge hender lagt ledig i fanget. Men straks efter for hun sammen, med en grøssing gjennem kroppen. For da prestfrua igjen talte var der en slik mildhet og alvor i røsten, som kom hun ikke for å preke, men for å hjelpe og trøste en stakkar. — Vet du hvor mannen din er? sa den gamle.161 Og der var ikke spor av travelhet og tålløshet i stemmen. Ane blev sittende litt med bare den stille, sorgfulle klang av ordene dirrende i sinnet. Da det endelig gikk op for henne hvad der var spurt om, lettet hun på skuldrene og bredte ut begge hender, så handlovene vendte opad i skjødet. Og der var i hver bevegelse en like* sælhet og ringeakt, som var det det likegyldigste i verden. — Han Jens? neimen om e veit, sa hun. Prestfrua så med store, undrende øine på henne: — Er du ikke glad i mannn din? — Glad i'n, sa Ane og fortrakk munnen til en gjeip. — Jeg trodde du hadde giftet dig av kjærlig* het, sa frua, så lavmælt, som satt hun og hvisket frem sin undring og sorg. — Har I settn? Er han no, som han va då e gifta me men? sa Ane. -Og hun beveget krop* pen, som om noget ulidelig rørte ved henne: — Han er blitt tynn og tørr, som en pinn. Dæ er då kje mannfolk slikt noe, sa hun. En brennende, harmfull rødme flammet op i de grå kinnene på den gamle. — Det tror jeg ikke du tenkte på den gang du tok ham, sa hun. Og nu var hun hverken lavmælt eller lang* som i røsten: 11 — Flo og Fjære.162 — Det er nok du som har forandret dig mer enn han, sa hun og så på den fyldige barmen, det hete, mørklagde ansiktet og den svulmende munnen. — E er som e er ... og som e ha vore, sa Ane, trossig i røst og miner, og så prestfrua rett i øinene. Plutselig brast det ut av henne, mest som en stønning: — E tål kje 'n tek i me. Dæ er kje manns makt i 'n. — Manns makt! Manns makt! sa den gamle og dirret av harm i mælet: — Tror du der var så megen mannsmakt i min mann de siste årene? Men jeg tok da ikke hjertet mitt fra ham for det. Der gled et knapt merkbart erindringens smil over ansiktet på Ane. Men hun sa ikke noget. Prestfrua for en gang over pannen og øinene sine med hånden, bøide så hodet, og satt lenge og så ned for sig. Så løftet hun igjen hodet og sa, og det lød som et sukk av sorg: — Du er altså likeglad om hvor han er mannn din? — Han kjem vel att, sa Ane, sorgløs. Den gamle begynte å dirre i alle lemmer Likesælheten hos Ane fikk det til å koke i hennes hissige sinn. Hun for op, som om hun var stukket:163 — Nei, han kjem kje att, som du sei, ropte hun og talte bygdens dialekt av bare sinne. — Kve er dæ i veien me'n då? sa Ane, og blev med ett blekere i kinnene og stirret på den gamle med skremte øine: — Kve er dæ i veien men? —Å, Herre Gud, sei dæ då, ropte hun. Og der var en angst og en gru i mælet, som hos en liten mørkredd jente. — Gudskjelov, at du tar det slik, sa prest* frua, og der for en flake av glede over ansiktet hennes: — Noget er der i veien med'n. Men han kommer nok igjen, en gang. Du får vente på'n. — Kve er dæ? ropte Ane igjen, tålløs av spenning. — Der er begått innbrudd ute på bruket i natt, sa den gamle langsomt: — Og stjålet en anker brennvin. Da drog Ane været med et langt lettelsens sukk, og rettet sig som var der tatt en umåtelig bør fra henne: — Dæ ha kje han gjort. Han treng kje stæl brennvin, sa hun, og all spenning og gru var med ett som strøket av henne. Hun lo plutselig så barmen disset. — Det er han som har krøpet inn gjennem vinduet, sa den gamle, stille og alvorlig. — Har'n mist vette då? sa Ane, og lo ikke mere.164 — Han er kommet i slett selskap. Det er en svenske og en kven, som har forført ham og fått ham til det. — E trur dæ kje! E trur dæ kje! ropte Ane, og vred hendene. — Du er nødt til å tro det. Lensmannen var innom hos mig og fortalte det. Jeg tror han mente, at jeg fikk gå og si dig det. Og nu vil jeg be dig om det, at du kommer til mig når du treng nogen å tale med. Og så ber jeg dig, gjem ham i hjertet ditt, og ta mot 'n når han kommer ut igjen. Ane svarte ikke. Hun skalv over hele krop* pen, og tårene haglet ut av øinene på henne. Den gamle satt stille og så på henne og tidde, og ventet på at hun skulde få grått den verste sorg og smerte fra sig. Plutselig knyttet Ane begge hendene og vendte sig mot vinduet, og hun var næsten vill av raseri i minen. — Derfor . . . derfor, hikstet hun, var ingen kommet inn i bua hennes idag. Derfor stod de borte i gaten og pratet og glante hit, der hun satt, og ikke visste om nogen ting av det som var hendt. — No kjenn e di! No kjenn e di! Kun'n di kje kom og sei me dæ, og snakk med me! Di er kje verd skoreima te 'n Jens, nogen av dem. Og hun slo sin knyttete neve i langbordet, så det dundret:165 — Nu tek e me ein dram, sa hun, og skjen* ket et stort glass fullt, og hun dirret på hånden så brennvinet skyllet over randen av glasset og utover bordet: — Og så går e å snakkæ med både lens* mann og konsuln. Prestfrua for op fra stolen, og la hånden på armen hennes, og nu vår hun igjen kort og bydende i røsten: — Du skal slutte å drikke nu, sa hun: — Og slutte med å skjenke brennvin og. — Drikke, sa Ane: — Er dæ bære eog Jens, som drekk? Drekk ikkje heile bygda no? Og hun tok med den

andre hånden glasset og slo brennvinet i sig. Den gamle blev stående, rent handfallen, og se på henne med hengende arme, og hikste efter været, som hadde hun seiv fått den vel* dige drammen i halsen og holdt på å kveles. Endelig drog hun et langt sukk, og sa: — Gud hjelpe både dig og alle de andre, som ikke vet noget annet å søke trøst og styrke hos enn den fordervelige flasken. Så drog hun tørklædet opover det grå hode og langt ned i pannen. Og arme og hender dirret. Og hun stod og tråkket som om hun hadde ild under sålene. Hun beveget lebene, men det var som kunde hun ikke få frem et ord for bare harm. Med sine korte, trippende trin gikk hun mot166 døren. Og det lød som trampet hun i gulvplan* kene for hvert lite skritt hun tok. Hun åpnet med et hissig tak, så det small i låsen. Men stanset så, og stod . . . bare et eneste lite øieblikk ... og likesom betenkte sig. Så snudde hun ansiktet mot Ane, og sa: —Se inn til mig snart, barn. Min dør skal aldri være lukket for dig. Den blanke vårdag fløt som en flod av lys inn gjennem dørgapet. Og Ane syntes hun så det blinke som av tindrende dugg i øienhårene på den gamle. Straks efter stod hun ene der inne, stod en stund og så mot den lukkede dør, og hørte igjen sanden knase under trin, som blev min* dre og mindre hørbare. Og et drag av tungsinn og anger og fortenkt* het seg over ansiktet hennes. Med den ene hand strøk hun brennvinsølet av bordplaten, langsomt og som visste hun ikke hvad hun gjorde. Så plutselig feide hun, med en voldsom beve* geise, flaske og glass i gulvet. Og gikk ut. XII Elen Anna satt og vugget barnet sitt inne i foreldrenes stue. Hun satt ene i stuen. Døren stod apen, så lyset og den milde vårluften strømmet inn. Når hun satt opreist satt hun likesom i skygge med hele overkroppen, og ansiktet syntes da blekt og blått, mest som blå melk. Men når hun bøide sig over vuggen kom hodet hennes inn i lysstrimen, og da var det som skjen lyset tvers gjennem de bleke kinnene, som fikk en gyllen farve i lysskjæret, som det lyseste rav. Så over* jordisk lyst og gjennemskinnet var det bleke an* sikt at det likesom blev borte, som noget ulegem* lig, under den tunge hårkrone. Det lyse hår lyste og glitret i lysstrimen, og solstøvet dan* set om det, så det var som strødde små usyn* lige hender tindrende stjernestøv over det unge hode, som bøide sig over barnet i vuggen. Hun vugget langsommere og langsommere, og mens hun bøide sig dypere og dypere over barnet nynnet hun, mer og mer stille. Til sist stod vuggen. Elen Anna rettet sig,168 hodet kom ut av lysstrimen og ansiktet bleknet og blånet i skyggen. En liten stund satt hun og så ut gjennem den åpne døren utover fjorden. Hun drog tungt sukkende været, og dirret som foran gråt. Men øinene var så store og lysende, og lebene gled fra tennene, så det var som satt hun og smilte i stille lykke, som hadde ansiktet hennes ennu ikke funnet uttrykk for sorgen. Litt efter tok hun tøi og nål og tråd fra bor* det ved siden av sig . . . og gav sig til å sy. Det led på eftermiddagen, lysstrimen kom mer og mer flatt innad døråpningen, og nådde litt efter litt til den innerste krå i stuen. Hun blev ved å sy, bøid over tøiet, og satt slik at hun med samme blikk kunde omfatte det hun hadde i hendene og barnet i vuggen. Nu og da viftet hun en flue bort fra ansiktet på barnet, eller fra de små hendene, som lå knyttet ovenpå teppet. Med ett lot hun tøiet synke ned i skjødet, og satt lyttende. Der kom nogen gående på stien bak stuen. — Hvem kan det være? Det var ikke morens gang, det hørte hun. — Var det Ane? Det hørtes mest så ut på gangen. Men hun kunde da ikke komme fra den kant, tenkte Elen Anna, og satt i spent undring. Litt efter skjøt en brennende rødme op i km*169 nene på henne, og hun bøide sig dypere over tøiet, som vilde hun gjemme sig. For hun kunde ikke tro annet enn at det var en fremmed som kom ... og fant henne sittende ved siden av vuggen med barnet. Og hun så ikke op, før hun hørte det hilse: — God kveld! Ane steg inn over dørstokken: — Sett du åleine? sa hun, og det hørtes ut som var hun anpusten. Hun måtte ha gått langt, og fortere enn hun var vant til. — Moren var gått op til Breiremmen. Det var tvilsomt om hun kom tilbake i kveld, sa Elen Anna: — Og faren var ute på sjøen — Dæ er bitterdød berre bra. Så slepp e å hør sute deres, sa Ane: — Di kan kje hjølp me, kor som er, sa hun. — Kve er dæ i veien med de? sa Elen Anna, og så på søsteren, og kjente sig kold over hele kroppen av gru. For der måtte da være hendt noget rent übotelig galt, så oprørt Ane så ut. — Dæ er dæ i veien med me, sa Ane: — Di estimer me kje! Hun hadde vært ute på bruket og snakket med både fullmektigen og konsuln. — Di estimer me kje, nokken a di! sa hun og knyttet nevene av harm. — Du ha kje hørt dæ, kanskje? Di ha sett fast 'n Jens.170 — Sett'n fast!? sa Elen Anna, og måpet på søsteren, og begrep ingenting. — Sett'n fast, ja, sa Ane og slo med hodet, som stod hun og stanget. — Et par kjeltringer hadde narret ham med sig. De hadde brutt sig inn i skuret ute på bruket, og stjålet brennvin, sa hun. Og plutselig lo hun, med en latter som dirret av hån og avmektig harm: — Dæ er kje te å tru på. Men dæ er så. Jens ha stole brennvin. Hun såtte sig tungt ned på; benken innfor døren, og satt en stund og tidde, med begge de knyttede never liggende på

knærne. Også Elen Anna tidde og satt og så på søsteren. Litt efter begynte tårene å dryppe fra øien* hårene. Så sa hun, med stemmen våt av gråt: — Å, Ane, Ane! kor gale dæ går oss. Ane fnøs et par ganger, som blåste hun fra sig alt galt og ondt i verden. Men straks efter gav det sig til å dirre i an* siktet hennes. De knyttede never foldet sig ut og seg slappe ned i skjødet, munnen åp* net sig. Og plutselig strigråt hun, med en tutende låt, som et såret dyr som tuter i natt og mørke. Gråten kom så voldsom, som hadde hun aldri grått før, og bar på et veid av sorg og harm, som skulde tømmes ut i dette nu.171 Elen Anna blev sittende et øieblikk som norn* men av hjelpeløs uhygge. Så slengte hun tøiet fra sig og skyndte sig bort til søsteren, tok henne om halsen, klap* pet kinnene hennes og strøk henne over håret. Det var første gang Elen Anna var den som trøstet og strøk. Og hun talte til den store, sterke søsteren, som om hun ikke var et voksent menneske, men det lille barnet i vuggen. Ane blev ved å strigråte en lang stund. Men litt efter litt skiftet tutingen. Det lød til sist som satt hun og lo mer enn hun gråt. Og der var slik hån og harm i låten, at det grøsset gjennem Elen Anna. Så hikstet Ane et par ganger og fikk mæle igjen. — Korfor estimer di me kje? Korfor vil di kje hør på me, når e vil snak med di å be di slepp laus 'n Jens? E hell brennevinsjapp, sei di. E drekk ... og Jens drekk ... Dæ er tel* pass åt oss, kor gale dæ går oss, mein di. Hun skjøv søsteren fra sig, reiste sig og stod, stor og tung midt på gulvet. Hennes ansikt så uhyggelig svampet og oppustet ut efter gråten. Hun flyttet ben et par ganger, som stod hun og tråkket og trampet. Så begynte ordene igjen å velte ut av mun* nen på henne. Og aldri hadde Elen Anna hørt henne så hånlig og rasende harmfull i mælet. — Var de så meget bedre, enn hun og Jens,172 de der ute på bruket? Drakk han ikke som ei bhnn mær, den gamle kontoristen? Og hvem var det som var skyld i at Elen Anna satt der med en lausingsonge? Var det kanskje ikke den fyren som var kommet til bygden sammen med konsulen og fullmektigen. Han var enda i slekt med konsulen, blev det sagt. Hvor gjorde han av sig da han fikk en onge, den fine fyren? Rømte som en annen farende fark. — Fin og fark, dæ er mest som eit vers, dæ, sa hun og lo med en lydløs, dirrende latter. — Han var enda så fin, at han fikk reise med den hvite jakten, sammen med laksefiskerne og de fine damene deres. o Hun løftet ansiktet i været, og ut av den vid* åpne munnen kom en lang skjelvende låt, mest som når en orre skogrer. — Å at e ikkje fekk sagt di sannheita, sa hun. Og det lød som knurr av rasende anger. — De hadde gått ut av kontoret og inn i et annet rum, og låst døren efter sig, før hun ordentlig fikk sagt det hun hadde å si, sa hun. — Bitterdød, at e kje tok konsuln i kragen og helt 'n, som ein gjæterglunt, og sa 'n sann* heita! Di kunne gjærne ha hive me ut ettepå, sa hun og smilte plutselig, som overveldet av fryd bare ved tanken. — Jagu, ska e laga dæ så at e får sagt 'n dæ e har å sei, ein gong, sa hun.173 Og nu var det som det letnet i henne, raseriet var ebbet ut. Litt efter så hun på Elen Anna, med næsten blidt alvor i minene: — E ska spørr'n, om han ha sett den lille slektningen sin, som ligg dær i vugga, sa hun og nikket mot barnet i vuggen. Elen Anna blev blodrød like op under håret. Og med vidåpne, skremte øine så hun på søsteren: — Ikkje gjær dæ, bad hun. Og stemmen dirret som foran gråt: — Dæ er då kje hans skjyld at dæ er gått gale med me. — Ikkje hans skjyld! sa Ane: —Dæ veit e. Men korfor skjikka 'n den fine slektningen sin ut a lande, då du fikk on* gen. Korfor «staturet» han ikkje då «eksempel», som han ha sagt di ska gjera med Jens? — E ska spørr'n om dæ. E ska sein mei* ninga mi, sa hun. — Kjære vene, sa Elen Anna: — E er så redd dæ bi værre for oss, leggn oss for hat, sa hun. Hun bøide sig mer og mer sammen. Plutselig la hun hodet ned over armene pa bordet og hulket: — Ikkje snakk te nokkon om me og bane, hik* stet hun.174 Ane stod en stund og så på henne, likesom rådløs og hjelpeløs av medynk. Så var det som om hele hennes vesen for* andret sig. Trekkene i det opsvulmete, posete ansikt skiftet, som om en iskold styrt var rislet over det. Hun blev fast i kinnene, og øinene klare og fulle av mild styrke. Og da hun strøk søsteren over håret og talte til henne, løftet Elen Anna hodet og lyttet efter klangen i Anes stemme. Den var så trygg, og så harmløs blid, som hun ikke mintes å ha hørt den siden de var små jenter. — Dæ ska kje hend hverken de eller bane nokko som ondt er, sa Ane: — Du kan tru me, sa hun. Og litt efter, da Elen Anna satt og så på henne med store spørrende øine og ikke gråt mere: — E ska hjølp de å va mor for dæ bane: — E har kje nokko anna, å va mor for, la hun til. Og en flake av mildt tungsinn seg over det sterke, brune ansiktet hennes. — Ho ska få dæ som ei prinsessa, den lille tøtta, sa hun og strøk med den ene hand gjen* nem luften, over det sovende barnet i vuggen. Elen Anna smilte. Og plutselig lenet hun hodet sitt inntil den fyldige barmen på Ane og lukket et kort nu øinene og lå slik, med en følelse som når hun175 som liten pike sovnet trygg og rolig i armene på storesøsteren. Noget efter gikk Ane. Og Elen Anna satt enda en god! stund og stirret ut

gjennem døren med et næsten lykke* Hg smil på det bleke ansiktet. XIII Johan Anthonsen stod en dag ute på trappen utenfor butikkdøren sin og så rett ut i været. En lett luftning kom nedover fra dalen og bar med sig en bløt susing fra elven. Han la hodet på skakke og stod litt likesom bortdrømt og lyttet. Det var den stilleste tid på dagen. Der var ingen kunder i butikken, og ingen folk i gaten. Inn i den bløte sus fra elven blandet sig en svak uling oppe fra Trangskaret. Sjøen var i feilingen, og nogen måser kom svevende inn fra fjorden for å lete efter mark og småkrebs i fjæren inne i elvoset. Han snudde hodet og så nedover gaten. Og han blev stående en stund med øinene festet til det veldige skilt de hadde hengt op de to svenske skreddergesellene som var kommet luf* fende og slått sig ned der. Han fikk et drag av hån og bitter harme i sitt bleke ansikt: De drakk mer enn de sydde, gesellene, tenkte han:177 Men skilt hadde de, som det både lyste og lavde av! Seiv drev han ikke skredderi mere. Han hadde for lenge siden feiet hver tråd ut av verk* stedet og gjort det om til lager og kontor. Og var nu kjøbmann, bare kjøbmann, sam de an* dre som drev handel på Moen. Men enda blev han stående og tråkke av harme hver gang han fikk øie på det lysende skiltet og tenkte på de supende gesellene som gikk og drakk, og saktens skjemte ut hand* verket, så det blev en skam bare å ha hatt saks og nål i hendene. Han stod en stund og tvinnet usynlig tråd mellem fingrene. Og det bitre drag blev ved å ligge over ansiktet hans. Plutselig kvakk han. Lyden av skritt knirket mot hans ører. Langt nede i gaten kom en mann gående. Johan festet sig ikke til å begynne med ved mannens ansikt, men så på klærne. Og jo nær* mere mannen kom, jo mere lysnet Johan i mi* nene. Til sist lå der et drag av næsten henrykt glede. En så velklædd mann hadde han aldri sett før. Og da mannen stanset tett ved ham, grep han sig i, at han stod og børstet sig med hen* dene som når han reiste sig fra skredderbordet og børstet fnugg og trådstumper av klærne. Han blev blussende rød av skam over skred* 12 — Flo og Fjære.178 derfaktene. Og stivnet så til, og stod stiv og stram av verdighet, og svarte da mannen hilste. Og da han nu så inn i ansiktet på den frem* mede gikk der en bølge av ny glede gjennem ham, og han rødmet igjen med en blandet fø* lelse av skam og lykke. Mannen var så usedvanlig vakker. Han var høi og rank og smekker. Og det satt så vak* kert på ham alt han hadde på sig. Skiltskoene var så blanke som nypusset, og der var ikke et støvgrand på klærne, enda han var kommet gående gjennem den støvete gaten. Han trådte visst lett på jorden, tenkte Johan. Han var brunlett i huden, barket av vind og vær. Men lebene var så friske og røde, mest som en ung pikes. Over den fyldige, og så rent passende store munnen hadde han en liten mørk knebelsbart. Øinene glimtet dunkle og varme, så Johan syntes mest det kjentes som en lykke å se inn i dem. Og han blev ikke var den lurende list som rett som det var luet i dem. Fortapt som en forelsket jente stod han og så på den vakre kam. De stod Htt og sa et par ord om været, som vanlig var. Så åpnet Johan døren og de gikk inn i butikken. Den fremmede så sig om der inne, nikket nu og da, og likesom takserte alt han så. Og blot*179 tet så en rad av snehvite tenner og smilte, så tilfreds og beundrende at Johan blev stående og kneise og gløde av stolthet og glede. — Han hadde ikke ventet å finne slike bu* tikker her inne i fjorden, sa fremmedkaren om litt: — Det var jo som å komme inn til storkjøb* mennene i Bergen, sa han. Men han gjorde ikke mine til å ville kjøpe noget. Og Johan forstod snart at det var ikke der* for han var kommen. Så bød han ham inn i kontoret og bad ham sette sig. Den fremmede såtte sig og tok hatten av. Og da så Johan at han hadde mørkt, lokket hår, omhyggelig kjemmet, og glinsende. Og der bølget en dåm om det lokkete vakre hodet, så Johan blev sittende en stund å dra været med små snøft gjennem nesen, mens en følelse av inderlig behag rislet gjennem hver fiber* i ham. — Han het Lorenz Michaelsen og var skip* per, sa mannen: — Skipper «jektlaus» for tiden, sa han og lo en liten, lystig latter. — Han hadde fått tilbud i Bergen om å føre jekt til Lofoten og kjøpe skrei. Men han hadde ikke tatt mot det, ikke enda iallfall. Han hadde tenkt som så, at kanskje var her kjøbmenn her180 nordpå som våget sig til å ruste ut fartøi og kjøpe fisk midt for nesen av Bergenserne. Og han hadde faret så ofte på Spania, og var så godt kjent der, at fikk han en slik skute å føre, så trodde han sig til å fare velberget dit med fisken, og med saltlast tilbake igjen, sa han. Han smilte ikke mere, men satt med tilforlate* Hg alvor og talte så jevnt og rolig, beveget bare nu og da hendene. Og da så Johan at de vakre hender ikke hadde tatt i hardt arbeide på år og dag. Han så på sine egne, og gjemte dem . . . de var ennu likesom hakket av nålestikk i spissene. Den fremmede gav sig til å nevne tall. Og da lyttet Johan enda mere og regnet og la sammen om kapp med skipperen. Så og så meget kostet skreien i Lofoten, og så og så meget fikk én for lasten i Spania. Omkostninger og vekttap kunde han omtrent regne ut til siste skilling, sa Lorenz Michaelsen. Og Johan regnet rapptenkt efter og Ia sam* men, og det stemte

så rent vidunderlig alt sammen. Og det syntes ham til sist så soleklart, at det måtte bli storveis til fortjeneste. Da den fremmede endelig tidde og satt og så ut som han bare hadde fortalt om rikdom som lå ett eller annet sted ute i verden, og minst av alt tenkte sig at Johan Anthonsen, handels* mann på Moen, kunde ruste ut skuter for å få181 fatt i den, da kjente Johan sig så fattig og råd* løs som han aldri hadde kjent sig. Han drog et langt sukk, og sa, som til sig seiv bare: — E har hverken jekt eller middel. Da glimtet der et tilfreds og triumferende glimt i øinene på Lorenz Michaelsen, knebels* barten løftet sig og et seiersikkert smil lå et kort nu om de fyldige lebene. Han løftet hatten fra kneet, som laget han sig til å reise sig og gå. Men blev enda sittende en stund og snakket om bruket og trafikken ute på Øya og lot som om han slett ikke hadde hørt det Johan sa. Litt efter sa han, som falt det ham ut av munnen: — Der ligger ei splinterny jekt til salgs ute ved Sandnessjøen. Satt så litt og beveget hodet og så rett ut for sig, som i glad erindring: — Ei herHg skute! la han til. Og tidde så igjen en stund før han sa, som noget han nettop kom til å tenke på: — I har bank her og, har jeg sett. Jeg gikk forbi der nyss. Er der penger å få der, om én treng? — Har ein kausionister kan ein saktens få peng, dæ trur e då, sa Johan. — Ja, her er jo velstandsfolk her i bygden, har jeg hørt, sa skipperen.182 i Og nu reiste han sig. Også Johan reiste sig. De stod litt. Og Johan kjente som en knute under brystet. Et smertefullt tungsinn seg over ham. Han tenkte: — Nu går han. Og jeg får kanskje aldri se ham mere. Så spurte han, og skalv av blygsel i mælet: — Hvor han logerte? — Han var nylig kommet og hadde ennu ikke tinget sig inn noget sted, sa han: — Han hadde sovet siste natt ombord på skibet han kom med. Det lå nu ved kaien ute ved Øya. Da jog en het rødme igjen op i de bleke km* nene på Johan. Og han stod litt og famlet efter ordene. Så sa han, og var enda skjelven i mælet, men med tilgjort verdighet i hver mine: — Var det så at han vilde ta til takke, kunde han bo hos ham. Den andre drog beskjeden på ordene: — Bare han ikke blev til for stor uleilighet, så tok han med takk mot tilbudet. Han stod og så på den spinkle skikkelsen med det fine, bleke ansikt og det lange, lyse hår. Og da også han var glad i vakre mennesker183 likte han Johan, enda han syntes han var litt underlig til mannfolk å være. Og så blev det da til det at Lorenz Michael* sen, skipper «jektlaus» som kort efter hele byg* den kalte ham, flyttet inn til Johan Anthonsen og blev boende der. XIV Der gikk ikke mange dagene før Lorenz Michaelsen fikk greie på at det var riktig, det han hadde hørt ute på Øya da han kom, at Jo* han Anthonsen var den mest velstående han* delsmann på Moen. I de årene han hadde dre* vet handel der, hadde han betalt all sin gjeld, så han nu var gjeldfri eier av hus og naust og brygge og stort varelager. Der var ingen som handlet så godt som Jo* han, enda så sær han var. En av særhetene hans var, at han aldri solgte noget om søndagene. Både hos vestgøten og de andre handelsmenn var der alltid stappfullt i butikken hele søndagen. Folk kom inn bak* veien, og stod og drakk og pratet og røkte og tygget tobakk og spyttet, så gulvet fløt med tobakksaus, og røken lå som en tett tåke under loftet. Slikt svineri vilde Johan ikke vite av. Og han slapp ikke en sjel inn i butikken sin så°lang helgen var. Butikken hans var så ren og fin som en stas*185 stue om søndagene. Kanskje nettop derfor stod butikkdøren hans ikke stille en stund fra mor* gen til kveld om måndagen, og lite de andre dagene i uken også. Alle kjerringene i bygden handlet hos Johan, så det blev kjøpt der mest alt som trengtes i stuene. De spyttet ut for sig og småsvor når de gikk forbi de andre handelsbuene, brennvinsjappene, som de kalte dem, der fulle mannfolk drakk og skrålte om kveldene. Lorenz Michaelsen stod ofte hele dagen i butikken og hjalp Johan med å ekspedere kun* dene. Og han hadde et rent makeløst lag til å snakke med kvinnfolk, og så vakker var han, at bygdens jenter kom i flokk og følge og hand* let så sant de hadde en skilling å handle for, enten de trengte noget eller ikke, bare for å få se og snakke med den vakre kam. Vennskapet mellem ham og Johan blev var* mere for hver dag som gikk. Han visste så vidunderlig å føie sig, at Johan syntes de hadde samme mening om det meste av det som var verd å ha en mening om. Han hadde aldri vært avholdsmann, Lorenz Michaelsen. Men da han fikk vite at Johan ikke smakte det som sterkt var, fortrakk han ansik* tet som i dyp vemmelse, bare han hørte ordet brennvin, og talte om drikk og drukkenskap som om død og pest og fansmakt. Om søndagene tok de på sig sine fine*186 ste klær og gikk tur sammen i det fine som* mervær. Når de da møtte jenter på veiene senket Lorenz Michaelsen hodet, så Johan ikke skulde bli var de lokkende, hete glimt han sendte hver jente ut av øiekrokene. Johan så ikke på jentene, og så derfor heller ikke hvor de blusset og blev stakkåndet og veke i knærne når de gikk forbi. En søndag gikk de så langt at de kom helt op til Rosvold. Hans tok mot dem som kjære gjester. De benkedes til et festlig aftensbord med laks og rømmegrøt inne i den store stue. Da Hans fikk vite at den fremmede var skip* per kom der et

voldsomt liv i ham; han mintes alle båtene han hadde bygget, og alle skutene han hadde sett når han for til markedet med båtene sine, erindringene veltet inn over ham så han blev sittende en lang stund og tale om kjøl* setning og båtbygging. Stundom kom der et drag av tungsinn, av lengsel i øinene hans. Det syntes ham en evighet siden han hadde siktet inn et båtbord og klinket en nagle. Og som han satt og mintes, steg der i ham en følelse av at han aldri hadde hatt en riktig glad stund siden han sluttet med å lage båter, og seile ut over fjorden om sommeren, med båtene låstet med kister og husgeråd og røket og saltet laks. Det var ham som om han hadde oplevet sine lykke*187 ligste stunder når han satt bak i båtstavnen og kjente båten føie sig som en lydig, hest, når han drog i styrvolen, og kjente sommerbrisen stryke sig om kinnene og bugne det nybarkete, brune seil ut fra masten, og hørte de små smell fra vimpelen oppe på masttoppen. Husbyggingen nede på Moen hadde bare bragt ham harme og ergrelse, og mer armod enn rikdom. Det så ut som om de hadde annet å bruke pengene til, enn å betale avdrag på husene, de fleste av dem han hadde bygget for. De kom i alle fall ikke til ham med pengene sine. Og han var ikke kar for hverken å kreve dem eller sende lensmann på dem, med stev* ning og pantning. De hadde aldri trengt til lens* mann og skriver, de som før ham hadde bodd på Rosvold. Og ennu trengte han det ikke hel* ler, enda skogen var uthugget og laksretten i elven vekksolgt, så han kjente sig armere enn far sin, så satt han da ennu gjeldfri på det som var igjen av gården. Men stor trøst var det ikke i det, tenkte han, og tidde med ett, og de festlig glade miner vek av ansiktet på ham og han blev med engang så underlig gammel og trist i ansiktsdragene. Lorenz Michaelsen hadde sittet og hørt på ham og fattet hvor glad han var i vakre båter, og så gav han sig til å fortelle om skutene han hadde ført, fortalte om skuter, så ranke i reis*188 ,-, nmgen som jomfruer og som tok mot sjøene nede i spanskesjøen som om storbårene var bare klapp og kjærtegn. Hans hørte på ham og livnet mer og mer op, og fikk igjen et festlig, lysende drag over det kraftige ansiktet. Med ett tidde Lorenz Michaelsen, og satt litt og så ut som om han skar tenner av harme. Så sa han: — Han skulde aldri gått fra den gjæve sku* ten han hadde ført i mange år. Men han fikk et tilbud fra en annen reder, og det var så stor* artet, at han syntes han måtte ta mot det. Og den forbannede rederen hadde lokket ham med så megen ros, at han rent tapte besinnelsen. Han var den gjæveste skipper i hele Norge, hadde han sagt. — Og det kunde jo gjøre en sjømann rent stormannsgal, sa Lorenz Michaelsen: — Ellers hadde han vel luktet at der var no* get råttent. For så råflott reder hadde han da aldri truffet på før. — Og råtten var skuten han fikk istedenfor den han gikk fra, sa han: — Ho raknet i saumene og sokk med salt* lasten, midt på speilblanke sjøen: — Rederen blev rik av assuransen. — Seiv blev han skipper «jektlaus», sa han, og lo en kort, hard latter. De lysende drag var glidd av ansiktet på189 Hans, stiv Og spent i minene hørte han på for* tellingen om den råtne skuten. Nu slo han plutselig neven i bordet så det dundret: — Dævelen brenne, kor mykkje fark og fan* teri da er til! svor han. Og de blev alle tre stille en stund. Litt efter gled der noget, som en håpløs drøm over det bleke ansiktet på Johan. Han sa: — Den som bare hadde middel! Dær ligg ei så overlag vakker jekt til salgs ute ved Sand* nessjøen, sei'n. Lorenz Michaelsen blev hetere i de brune kinnene. Han drog været næsten stønnende av glede og triumf. Og han for med tungen et par ganger over lebene som var blitt helt tørre. Men da han talte var han så rolig, og mest likesæl, som om han slett ikke hadde tenkt mere på den skuten. — Det var ei herlig skute. Og prisen var rimelig, sa han bare. Og det blev Johan som la ut for Hans om kjøp av jekten, om utrustning og skreikjøp i Lofoten, og om salg av lasten i Spania, og om saltlast tilbake til Nordland. Lorenz Michaelsen satt og tidde og nikket bare nu og da og hørte alle sine planer, alle sine beregninger gjentatt av Johan. Ikke et tall, ikke en beregning var gått Johan av minne. Han190 måtte ha grublet over dem og mumlet dem hen for sig, hver stund i de dagene, og drømt om dem i de nettene som var gått. Men Johan talte ikke om det, som noget han så sig istand til. Enda så ivrig han var i mælet, falt der ikke et ord om at dette var noget han hadde råd til — ikke ennu iallfall. Han sukket til slutt tungt, og sluttet — Den som bare hadde middel! Men da kom der igjen et veldig liv i Hans Rosvold: — Middel! ropte han: — Dævelen brenne, da ska då bli ei råd. E trur på dæ du rekner ut som på katkisma. Du ha aller rekna feil, dæ e veit. — E ska kaver for de. Og e ska få ander te å kaver for de. Du ska få middel. Kve fan har vi den nymodes innretningen, denne ban* ken for, om vi ikkje kan få peng der? Johan blev et øieblikk blodrød av glede. Så bleknet han igjen og sa langsomt og betenkt: — Du mein e ska våg dæ? — Dæ er då som dæ var lagæ. Du treng kje å leit ette hverken skute hell skipper: — Gud bære me kor dæ lagæ se for de! Ein sku tru, du var komme te væla med seir* skjorta på: — E du født på en søndag? Eller har du daumannsbein i belte? Dæ er

næsten så ein — Jagu ska du våg dæ, sa Hans:191 kan grøsse, når ein tenkje på alt det hell du har, sa han, og satt og rystet på hodet, og så på Johan, som var han en skikkelse fra en annen verden. Det blev sent på natt før Johan og Lorenz Michaelsen gikk fra Rosvold og vandret ned* over til moen. Og da var de begge så fulle av tanker, at der mest ikke small ord mellem dem. De hadde samme soveværelse, et stort, lyst rum over butikken. Da de omtrent var avklædd sa skipperen: — Det var en gasta kar. En storslagen mann, tror jeg mig til å kalle ham. — Di er slik, og har alltid vært slik, folk her i bygda, sa Johan, og kneiste. Litt efter løftet han begge hender og strøk den vakre fremmede over håret, og la hendene på akslene hans: — Du ska kje va «skipper jektlaus» stort len* ger no, sa han. Og der var en blyg og inderlig ømhet i røsten. Så la de sig, i hver sin seng, og lå lenge og stirret, hver for sig, ut mot store strålende syner. XV Da Lorenz Michaelsen var seilet til Lofoten med den nye jekten, syntes Johan at dagene var sa lange, at det mest aldri blev ende på dem Bare postdagene lyste, som glade solstreif, i den grå vinter. De dagene stengte han butikken og gikk ut, for å kunne være første mann på posthuset og na inn til disken, før der blev stappfullt av kjerringer og jenter, som hadde menn og kjære* ster i Lofoten. Innenfor disken stod postmesteren og tømte sekkene. De var til bygdens jenter mestepar* ten av brevene. Og titt var utenpåskriften så uleselig at han blev stående lange stunder og stave og gjette, før han endelig kunde rope ut navnene, og slengte så, med en rasende beve* geise, de avlange lappene ut i luften, så de dalet som hvite flak over mengden, som stod tett* pakket og tålløs og ventet. Til sist stod den tykke postmester, hes i mæ* let av å skrike, og blodrød i ansiktet av sinne over alt strevet med den «horeposten», som han kalte den.193 Det hendte ofte at brevet til Johan lå langt nede i dyngen, så Johan måtte stå og vente en evighet, syntes han, før han fikk den fine kon* volutten med den vakre skriften i hendene sine. Der var kvelende varmt der inne, og der bøl* get om ham en kvalmende dåm av kvinnfolk, som stod de alle sammen og svettet av venting og spenning. Når han endelig hadde fått trengt sig ut mel* lem den tettpakkete hop, og stod ute på gaten, søp han inn den friske vinterluften i lange drag, som om han hadde vært ved å kveles, og han skalv over hele kroppen av uhygge. Så skyndte han sig hjemover. Og han holdt butikken stengt en lang stund efter. Satt inne på kontoret med brevet i hendene. Konvolut* ten stank av fisk og salt. Men fra selve brevet, det fine ark, steg en duft, som han med vid* åpne nesborer og røde pletter i kinnene satt og åndet inn, mens han atter og atter leste den vakre skriften. Siden, lenge efter gikk han og mumlet innholdet hen for sig. Og rett som det var tok han igjen brevet frem, og leste det atter, som om han gruet for å ha glemt noget, enda hans sinn var så vakent, hans minne så levende, at han aldri glemte noget han hadde hørt eller lest, om så bare en eneste gang. Der stod bare det som godt var i brevene. Bergenserne hadde ikke gjort mer enn rimelig vesen av det, at de fikk konkurranse, og ikke 13 — Flo og Fjære.194 skrudd op prisene på skreien. Og der blev fisket rikelig, så de fikk saktens full last alle kjøperne. Lorenz Michaelsen gruet iallfall ikke for at han kom til å fare med halv last til Spania. Fikk han god tørk, når den tid kom, skulde] han seile nordfrå med jekten låstet til langt op på masten med finfin vare, det trodde han sig til å kunne spå, skrev han midt på vinteren. Og det at de hadde gitt ham frie hender og latt ham kjøpe jekten i sitt eget navn og handle som om han var sin egen reder, det kom de nok ikke til å angre på, skrev han. For, som han hadde sagt dem, den dagen de hadde fått pengene i banken, var det noget han forstod sig på her i verden, så var det da skibsfart og fiskehandel. Når Hans Rosvold eller nogen annen av de bøndene, som stod som kausjonister for lånet, kom nedover til moen, da leste Johan op for dem av brevene. — Storveies! sa Hans, og slo handflaten i kneet: — E har ikkje grua ein dag. Dæ hode dit, dæ finn kje på dæ som gale er. E sku gjerne sett sjæla i pant for de, om dæ trengs, sa han. — Han er voksen kar, sa han en dag. De satt nogen inne på kontoret hos Johan: — Han går ikkje i fylla å våsa. — Han rekna ut på skiUingen, kve dæ var195 vært, alt e eide og åtte, første dagen han va på Rosvold, sa han: — E syntes dæ va rent besett å hør på, e, som kje kan reknæ meir hell et bån. Da knegget de fire bøndene, som satt der, og rystet tvilende på hårmankene. Og en bred kar, med kruset mørkt skjegg i ring om haken, åpnet de tykke, rakete lebene og sa: — Di ha då kunne rekna så mykkje di trengte te, både du og di som ha vore førre de på Ros* vold. De andre nikket, og gav ham medhold. Og en tynn, mager mann sa, og var rapp og syngende i mælet: — Dæ har no allti vært slægta di, som ha båret bjølla her i bygda. Vi ander vi dilta no bare ette, vi då, sa han. — Ho ha kje leid os ut i nokko gale, den bjølla, dæ e veit, sa den skjeggete og drog langt på ordene. Og et surt smil la sig om de tykke lebene. — Han har beire hode hell e, han som bær bjølla no, sa Hans og slo Johan på akslen, så han sokk i hop, og blev sittende en stund like* som skeivskuldret og se ut for sig med

et for* legent og litt pinfullt drag over det blekgrå an* siktet. De andre sa ikke noget til det. De tidde, og satt hver for sig og tenkte:196 i — Det var bra nok at han hadde godt hode. Men far hans var da ikke annet enn fisker, og satt i ei lita stue borte på moen. Og de kunde ikke glemme, at han hadde reket som bygdeskredder mellem gårdene. Det var ikke for hans skyld, men for å gjøre Hans Rosvold tillags, de hadde skrevet navnene sine på papirene i banken. Det var første gang de hadde skrevet på som kaveringsmenn. Og det var ikke fritt for, at der gnog i dem en liten gru for hvad det kunde dra efter sig. Så de trengte til å komme nedover til moen rett som det var og få høre noget om hvordan det gikk. Men der small aldri et ord fra dem hverken til Hans eller Johan om, at de ikke syntes de satt så trygg på gårdene sine som før nu mere. XVI Da vinteren var gått, og det blev bart både i dalen og oppe i skogliene, kom tømmerhug* gerne nedover fra skogene. Og aldri hadde der vært så meget drikk og skrål og spetakkel på moen som den vår. De fikk sin avlønning og sin avskjed storparten av huggerne, som før om somrene hadde hatt arbeid ute på bruket. Der blev lite å gjøre der ute denne sommer. For det som var hugget nu siste vinter var knapt verd å dra op til sagen. Det meste av det som rak mellem isflakene i elven blev berget i land ute ved Øya, og lagt op til tørk, for siden å sen* des som hjellvirke til Lofoten og Finnmarken. Og det som var for grovt til rajer og hjellstran* ger kunde brukes til stolper og taksparrer. Men der rak ikke mange stokktylfter, som det kunde sages planker og bord av. Der var! drevet med samme mannskap. som før oppe i skogene i Steinardalen. Og aldri hadde den klingende lyd fra øksene rullet med slik låt utover dalen, som denne vinter. Det var blitt så glissent og så lytt i skogen. Og198 øksene hadde vært mest alene om å gi låt. Sjelden hadde der runget mellem åsene det tunge brus og brak fra stortrær som knaket og braket og falt og sendte en susing som av storm gjennem skogen. Lange rabber lå nakne, og der var så glist i liene at det kjente sig husvillt alt som levet i skogene. Årfugl og tiur flakset hjemløs over de herjede rabber og lier og fant knapt kvist som kunde bære dem på de stakkars busker som stod forkrøblet og mest barløse, med langt skjegg på de sprikende kvistene. Trær til å sette sig i stod der bare i flag og ur og skrenter så stupbratte, at ingen blinker og hugger hadde nådd dit med øksene. Da tømmerhuggerne drog ned fra dalen denne vår, visste de, alle som én, at dit kom de ikke mere. Der var ikke en trelegg å hugge øks i. Nu gikk de ledig og arbeidsløse nede på moen. Og hadde ikke annet å ta sig til enn slenge mellem kaffe* og brennvinsbuene. I Anes bu var der fullt av folk så lang dagen var, og til langt ut på natten. Og Ane skjenkét kaffe og brennvin. Og nu drakk hun seiv «som ei blinn mær». Hun var blitt skilt fra mannen. Jens hadde skrevet fra tukthuset, at han aldri vilde sette sin fot mere i hjembygden. Så det var best de blev skilt for evig, skrev han. Ane kunde ikke lese skrift eller skrive. Men den nye presten199 og lensmannen hadde lest og skrevet for henne, og ordnet med alt som skulde gjøres skriftlig. Den lille gården var solgt. Og Ane hadde ikke tatt en skilling av pengene, men latt lensman* nen sende hele summen sørover til Jens. Han trengte saktens mer enn hun, sa hun: — Hun hadde si bu å leve av. — Og hadde bare sig seiv å sørge for, sa hun. — Og jentungen til Elen Anna, tenkte hun. Men det sa hun ikke noget om. Og hadde hun drukket mer enn vanlig, da gråt hun hete tårer når hun tenkte på den ungen. — Ho ska få dæ som ei prinsessa, dæ ha e lova. Og dæ ska e holda, mumlet hun hen for sig. Og satt og vugget med den svære kroppen, som gynget hun et lite barn i armene sine. Ane hadde vært helt edru den dagen, da Jens dømtes på tinget. Tirigstuen var full av folk. Også den gamle prestenken var kommet. Og hun hadde satt sig på benken hos Ane, og satt mest hele tiden og holdt Ane i hånden. Og hun slapp ikke Anes hand, da de reiste sig og som alle de andre stod dødsens stille og hørte på mens skriveren leste op dommen. Og hun holdt henne enda i hånden, da de sammen gikk ut av tingstuen. Da de hadde gått litt sa hun: — Jeg er så glad for, at du har sluttet med den fordervelige drikken. Jeg har nok hørt det.200 Det er ikke en dram å få hos dig nu mere, sier folk. — Vårherre har nok hatt sin mening med å legge denne sorg og prøvelse på dig. — Og ta det ikke tyngre enn det er, sa hun: — Det blir godt igjen alt sammen. Og hun la begge sine knoklete hender om hånden på Ane, og klappet den: — Kom til mig, barn, når du synes du har det tungt og treng nogen å tale med. Ane gikk en lang stund og tidde. Og hun mørknet mer og mer i synet. Med ett stanset hun, og stod og så prestfrua rett i øinene: — Vårherre! sa hun: — Er dæ han som ha rådd med dette her, og visst 'n ikkje anna råd — så — Og hun slo med den ledige, knyttede neve ut i luften: — Jeg mener, jeg mener — du går i rette med Gud! stottet den gamle, og dirret av gru i mælet. Ane hørte ikke på henne. — Estimer di me meir no, e ikkje drekk? Og må kje Jens på tukthuset, enten e bær me åt så heller så? Eha prøva åfå tala med kon* suln, og med skrivern. Trur I di vil hør på me? Di estimer me kje nokkon a di. Eer luft og lort for di. Di gjir me kje

handa, om e kjem med mi. Dæ ser ut, som om di trur e er pest* fengt, sa hun. Hun sa, og var ru av harm i røsten:201 Og en ru, hard latter gurglet ut av strupen på henne. Så rev hun hånden til sig med et rykk. Og gikk, med tunge trin, som om hun gikk og tram* pet. Den gamle blev stående litt og stirre efter henne og knuge de magre hender sammen som stod hun og bad. Så med ett gav hun sig til å småspringe. Og hun kavet ut for sig med hendene, og det gnistret av vill vilje i de gamle øinene. Ane gikk fort, så hun nådde henne ikke. Før Ane med ett saktnet gangen og trådte mer lang* somt og stille i veien, og så plutselig snudde sig og gikk prestfrua et par skritt i møte. Og da så den gamle at hvert trekk i ansiktet på Ane hadde skiftet. Hun var våt og varm i øinene og lebene dirret. Og før prestfrua fikk frem et ord, sa Ane: — E ska kje gang frå Jer slik. I mein dæ berre godt med me, e veit dæ. — Takk ska I ha, sa hun. Og det lød mest som et lite hikst. Så snudde hun sig igjen og gikk, og nu gikk hun så fort, at det var uråd for den gamle kvinne å nå henne igjen. Men den kvelden fant Ane igjen frem brenn* vinsflaskene. Og uvant som hun var blitt med å drikke, tålte hun ikke alt det hun tok til sig, så hun ravet døddrukken til sengs ut på natten. Og siden var der brennvin å få for hver tørstig strupe i bua hennes Ane. XVII Litt efter litt reiste de fra bygden de frem* mede arbeidere, som var løs og ledig. Men storparten av dem, som hadde hatt arbeide oppe i skogen om vinteren og ute på bruket om som* meren, de hadde giftet sig og hadde kone og barn sittende i stuene på moen. Og det var ikke langt ledet på sommeren før der blev smalhans i alle stuene. Ingen kunde begripe eller forstå hvor det var blitt av alle pengene, som der hadde vært så rikelig av i alle de årene som var gått. Handelsmennene satt over sine bøker og op* daget, at all den rikdom de mente å ha samlet disse årene, den stod ute, og det var rådløst å fa den inn nu, der nærsagt ikke fantes penger mellem folk. Og seiv satt de i gjeld til opover ørene hos kjøbmennene i Bergen. Og utenfor disken hang der, så lang dagen var, kjerringen og unger og tigget om det de og om henstand med betalingen. — Gå til konsuln, gå ut pa bruket! sa han* delsmennene til sist. Og slo rådløs med skuf* fene som blev mer og mer tomme.203 — Di har stengt bua derute, mumlet kjerrin* gene og ungene i kor. Og det lød mest som av harm og gråt i røsten. Og der blev mindre og mindre å få i handels* buene. Lagrene tømtes. Men der klang knapt en skilling i kassen. Til sist var der bare Johan Anthonsen å gå til. Han hadde enda kredit, så han fikk de varer han trengte. De hadde jo, sammen med Hans Rosvold, kaveret for ham, de beste bøn* dene i bygden. Han var god nok, mente kjøb* mennene i Bergen. Men en dag ut på sommeren var butikken hans Johan stengt. De som kom for å få noget prøvde å komme inn bakveien. Men der var stengt der og. De samlet sig i klynge ute i gaten, og stod og ventet. Og mens de stod der kom et vidunderlig lite kjøretøi rullende, en gigg, mest ikke større enn et leketøi. En hest, så liten at en mann kunde bære den i armene sine travet foran i de smekre skjekene. Det var konsulens barn, som kom kjørende fra skolen med en liten Shetlands* ponny foran giggen. Kjerringene vek inn til krambuveggen, og stod og glanet, og ungene gapte, med åpne munner, og stirret med store, undrende øine på — E må steng e og . . . snart, svartes der innenfor disken.204 det vesle kjøretøi, med et lite føl for, og på de fine barna som satt der så pyntet som skulde de i kirke. Den lille vognen rullet videre. Men lenge efter at den var blitt borte, stod kvinnfolk og unger og stirret efter den, som om et syn fra en annen verden var fart forbi dem, enda de hadde sett den samme giggen hver dag hele sommeren. Det blev lenge å vente. Johan kom ikke. Så var det nogen som kom nedover og sa, at de hadde møtt Johan på veien opover mot Ros* vold. — Han hadde ikke svart, da de hilste, sa de. — Og han så ut, som om han gikk i sin egen begravelse. Hadde de ikke kjenfn bedre enn så, vilde de trodd 'n var full, sa de: — Slik han gikk og rava! Da seg der som en stor tyngsel over hver sjel i klyngen. — Hadde Johan mattet stenge, var det gått utfor med Johan Anthonsen og nu, da visste de ikke sin arme råd. Hvor skulde de da ta det fra, det de trengte til å leve av, til vinteren kom og mannfølkene kunde få hyre til Lofoten, og kanskje få forskudd på hyren. Tunge i sinnet, og med tunge sigende skritt skiltes de, og seg hjemover til stuene sine. Men nogen av dem stanset da de kom til den åpne plass, der Ane hadde sin bu. De stod litt.205 Så gikk de langsomt nedover plassen, og inn, med ungene tumlende efter sig innover dør* stokken. Der var ikke fullt nu, som i vårdagene, i bua hennes Ane. Der satt bare nogen bønder oppe fra bygden og drakk kaffe. Ane stod bred og røslig borte ved komfyren og passet kjelene sine. Hun var het, som hun nu mest alltid var, i de brune kinnene, og litt sløret i øinene. Men ellers var det ikke til åse på henne at hun hadde drukket. — Nei, no trur e kje auan mine! Ska e få sjå dokker igjen! Dæ va då storveis! sa hun og bredte ut armene, som vilde hun ta dem i fang både kjerringene og ungane. — Sjå te, dokker får sætt dokker, sa hun, og for med forklædet over benkene. — At dokker køm. Kor gla e er, blev hun ved

og såtte kopper på bordet og bar frem store toskillingskaker med smør og ost på. — No må dokker forsyn dokker. E veit ikkje hvor e ska gjær a all maten e laga te. — Di har mat med se, di karan som sett her, sa hun: — Dokker gjær me ei tjencst, e dæ så dokker vil ta te takke å et dæ e har å by. — Å, di ongan, den gudsgåva, sa hun, og klappet barna på hodene med sine store, lubne hender:206 — Korfor kjem di kje kvar dag? E er då aller så gla, som når e får sjå slike småkræk hos me. — Som di et! Hun 10, en godhjertet, blid låt. — Gud skje lov, at dæ smaker. Dæ er, som ein sei, framman mat smaker best. Det var ikke bare ungene som åt. Også kjer* ringene tok rikelig til sig; men de viste da folke* skikk, og lot sig nøde, og åt langsomt. Da de endelig alle sammen var mette, og de hadde sittet så pass lenge, at de syntes de uten skam kunde gå igjen, da fikk hver av barna et matknytte med sig. — Tek dokker dæ kje med dokker, Hg dæ bær å bli fordærva for me, sa Ane. Og hun fulgte med dem utfor døren, og stakk et par skilling i neven på hver av mødrene. — Ikkje nokko å takk for. Vi er vel satt i væla for å hjølp kvarander, når dæ trengs, sa hun, og vinket dem fra sig. Og siden visste både kjerringene og ungene pa moen, at der var en matbit og en skilling å få hos ho Ane. Og det var merkverdig hvor langt det rakk, det hun hadde. — Vårherre måtte vite, hvor hun tok det fra, sa de sig i mellem: — Blev det aldri ende på middeln hennes.207 Og det hendte at de, for skam skyld, lot nogen dager gå mellem hver gang de gikk dit. Men det var likesom noget av den verste sor* gen var tatt fra dem, nu de visste, at knep det riktig for dem, fikk de gå til ho Ane. De gikk aldri suiten ut av bua hennes. Og der var aldri nei i hennes munn, om de bad om en skilling til låns. XVIII Johan kom op til Rosvold den dag han hadde stengt butikken. Der var folktomt på tunet. Han såtte sig på en stabbe borte ved vedskjulet, og satt og gruet sig for å gå inn. Det var stilt om ham. Der lød ikke en låt inne fra stuen. På tunet gikk et par linerler og vippet med stjerten. Oppe ved husgavlen drev en skjære på med å mate ungene sine. Reiret hadde den bygget i et par reinshorn, som var spikret fast på gavlen. Johan så en stund på den. Men tenkte ikke noget ved det. Så gled øinene hans opover mot den lille sagen under lien. Både sagen og skuret stod og heldet, så falleferdig. Det hadde ikke vært bruk for nogen av dem på år og dag, det visste han. Der lå ingen bord og tømmerstabler der borte nu. Og han mintes den dagen han kom til Ros* vold, og fant Hans sittende på den stabben, der han satt nu.209 — Å, Herre Gud, bære e aller hadde gåt hit, den dagjen! sukket han hen for sig. Og kjente sig rent som en kjeltring, der han satt. Noget efter hørte han mannsmål bak husene. Og han seg i hop, og blev så liten og arm, da han så Hans komme frem om stuenoven. Hans kom gående med en ljå på akslen. Johan syntes han aldri hadde sett før hvor stor og røslig kar det var. Og Hans trådte så trygg og fast i marken, som hadde han aldri gruet for nogen ting i denne verden. — Gud bere me. Kor ska e få sagt, dæ e har å sei, tenkte Johan, og kjente sig lam i alle ledd. Hans hilste festlig, da han fikk se ham. Så hengte han ljåen på en knagg på vedskjulveg* gen, og kom og håndtokes med Johan. —Om han hadde sittet der lenge, spurte han. — Hadde e visst dæ va komme slike folk te gards, sku e då kje ha gjort veien lang hidover frå enga, sa han. Enda Johan hadde sittet som om han var nommen, så spratt han da op, da Hans hilste, med en bevegelse som hoppet han ned fra skred* derbordet. Men blev så stående og tvinne usynlig tråd mellem fingrene, som hans vane var, når han ikke visste sin arme råd. 14 — Flo og Fjære.210 Hans så på ham, og blev var hvor ussel han så ut. — Kom med inn å ta de ein dram . . . ein gong. — E er kje klein, sa Johan: — Gud give, dæ ikkje va anna i veien — Kve er dæ då? spurte Hans, tålløs i mælet. Og da rann det ut av Johan, alt han hadde å si: — Han hadde fått brev om at de hadde tatt både jekta og lasta fra Lorenz Michaelsen nede i Brønnøsund. Lorenz Michaelsen var skyldig hver eneste kjøbmann i Bergen. Og det var ikke bare i Bergen han hadde gjeld. Han hadde snytt folk rundtom i landet, stod det i brevet Johan hadde fått fra fogden. — Gud bære og bevare me! sa Hans: — Er dæ då fark og fusk, alt som er i denne væla? — Å e, som trudd 'n go som gull, jamret Johan. Hans stod og løftet hodet, og pustet] støn* nende, som holdt han på å kveles. Og han blev rødere og rødere i synet. Til sist sa han, og var som fra sig av sinne: — Dævelen ta både disse engelskmennene og bruket deres. Dæ er di, og dæ, som ha dratt all fark ette sig hid te bygda. — Kve er dæ i veien med de? Er du klein? sa han:211 I Så tidde de begge en stund. Hans stod med vidåpne nesebor, og prustet som en gamp. Da det endelig seg mere ro over ham, sa han: — Kve gjær vi no? — E går fallitt ... å dæ kun' e bær . . ~ sa Johan: — Men e dreg de og di ander med me. Å dæ ha dokker ikkje fortjent a me, nokken a dokker, sa han, og seg igjen ned på stabben, og jamret og gråt som et barn. Hans blev stående, rent rådløs. Det rykket i ansiktet på ham som smittet jamren over, så han mest seiv var på gråten. Så tok han sig sammen og sa, og det var som talte han trøstende til en unge: —Dæ som er gjort kan kje

gjærast om. Dæ nøtta kje, hyerken sutter hell gråt. — Å no kjem du med me inn å får de en dram. Om e så ska slå'n i de, sa han, og tok Johan i armen og løftet ham op fra stabben. Og Johan fulgte, lam og viljeløs med inn i stuen, og fikk slått i sig den største dram han hadde fått i sitt liv. — No tenkje vi kje meir på dette her, før vi får sjå kor dæ går, og får hør kve di sei nere den store drammen sang i hver åre i ham. i banken, sa Hans. Johan jattet lallende med. Virkningen av212 Og han ravet halvfull nedover til moen om kvelden. Og før høsten kom stengtes butikken hans for alvor. Johan Anthonsen gikk fallitt. Kaveringsmen* nene hans fikk sitte på gårdene sine. Men liten trøst var der i det. For de hadde alle gjort som Hans Rosvold, hugget ut skogene sine. Og satt nu med uthuggen skog, arm og forgjeldet på gårdene. Fattigdom var der i bygden. Og armod og elendighet nede på moen. Borte var både gullet og de grønne skogene.